

Pachatelé vloupání: osobnost, agrese a strategie

Veronika Anna Poliřenská

Michaela Borovanská

Sylvie Koubalíková

Pachatelé vloupání: osobnost, agrese a strategie

Psychologický ústav Akademie věd České republiky, v.v.i.
Praha 2010

Vydání knihy bylo podpořeno grantem č. 406/07/0261 Grantové agentury České republiky „Zkušenost pachatelů trestných činů a její vliv na chování a prevenci“.

Recenzenti

Prof. PhDr. Ivo Čermák, CSc.

PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.

Poděkování

Děkujeme všem zástupcům věznic, kteří nám umožnili vstup na svá pracoviště, a studentům za jejich čas strávený sběrem dat, kteří tímto přispěli k realizaci výzkumu. Naše poděkování také patří Sáře Grimové za návrh obálky, paní Mgr. Evě Janové za jazykovou korekturu a paní PhDr. Jindřišce Kotrlové za technickou podporu při psaní této publikace.

Dále děkujeme našim rodinám za trpělivost a podporu během tohoto projektu.

© Veronika A. Polišenská, Michaela Borovanská, Sylvie

Koubalíková

Obálka © Sarah Grimová

© Psychologický ústav AV ČR, v. v. i., 2010

ISBN 978-80-86174-14-3

Obsah

Úvod.....	9
Terminologické poznámky	10
1. Organizační stránka výzkumu ve věznicích	
z obecného pohledu.....	11
Přípravná fáze.....	11
Fáze sběru dat.....	14
Vnější faktory ovlivňující výzkum.....	15
Interakce ve vězeňském prostředí.....	16
2. Organizace vlastního výzkumu.....	21
Harmonogram výzkumu	21
Navštívené věznice	22
Role studentů.....	22
Výběr výzkumného vzorku.....	23
3. Aspekty výzkumu ve věznicích.....	27
Popis použitých metod.....	27
4. Trestný čin krádeže vloupáním z právního hlediska.....	30
Krádež vloupáním	31
Loupež vs. vloupání	32
5. Trestný čin krádeže spáchané vloupáním: výzkum, teorie a aplikace v praxi.....	33
Kriminologické teorie trestného činu krádeže vloupáním.....	33
Chování pachatelů	34
Různé aspekty trestného činu vloupání.....	35
Chování pachatelů vloupání v prostoru.....	38
Profilování.....	39
6. Popis a charakteristika zkoumaného souboru.....	41
Anamnestické údaje.....	44
Kriminální zkušenost pachatelů vloupání.....	49
7. Strategie trestné činnosti pachatelů vloupání	51
Závěr	61
8. Osobnost pachatele vloupání.....	62
Teoretické shrnutí	62
Výsledky TCI-r	67
Věk v době počátku kriminální kariéry a osobnost pachatelů vloupání.....	73
Osobnost a strategie vloupání.....	78
Vzdálenost k cíli a vliv osobnosti.....	80
Závěr	80

9. Test inteligence.....	82
Teoretické shrnutí	82
Výsledky Ravenových progresivních matic.....	85
Osobnost pachatelů vloupání a inteligence.....	90
Strategie pachatelů vloupání a inteligence.....	90
Závěr	92
10. Test agresivity	94
Teoretické shrnutí	94
Výsledky.....	99
Test ruky a osobnost pachatelů vloupání.....	109
Test ruky a strategie pachatelů vloupání.....	110
Závěr	113
11. Mentální mapy.....	115
Teoretické shrnutí	115
Výsledky.....	128
Mentální mapy a osobnost, intelekt a strategie pachatelů	135
Závěr	136
12. Dotazník vazby na místo	137
Teoretické shrnutí	137
Výsledky.....	138
Závěr	143
13. Výsledky výzkumu a jejich vztah k prevenci.....	144
Prezentace výsledků výzkumu	146
Literatura	148
Věcný rejstřík.....	159
Jmenný rejstřík.....	160
Přílohy.....	162

Seznam tabulek, obrázků, grafů a příloh

Tabulky

- 1 - Seznam navštívených věznic
- 2 - Podíl pachatelů s násilnými delikty ve vzorku
- 3 - Podíl loupeží ve vzorku
- 4 - Popis pachatelů dle věku
- 5 - Odpovědi pachatelů týkající se zkušeností s drogami
- 6 - Věk pachatelů v době spáchání prvního trestného činu
- 7 - Věk pachatelů v době prvního zatčení
- 8 - Přehled vlastní kriminální činnosti
- 9 - Základní strategie pachatelů vloupání
- 10 - Prvky odrazující pachatele vloupání od spáchání deliktu
- 11 - Ofenzivní a defenzivní strategie
- 12 - Změny ve strategiích na základě zkušenosti
- 13 - Extrémní temperamentové typy
- 14 - Výrazné temperamentové typy
- 15 - Extrémní charakterové typy
- 16 - Osobnostní charakteristiky pachatelů ve zkoumaném souboru dle TCI-r
- 17 - Normy TCI-r dle Kuchařové (2005)
- 18 - Osobnostní charakteristiky pachatelů vloupání dle TCI-r
- 19 - Pearsonův korelační koeficient mezi jednotlivými dimenzemi TCI-r
- 20 - Frekvence extrémních typů temperamentu TCI-r obsažených ve vzorku dle norem
- 21 - Frekvence extrémních typů charakteru TCI-r obsažených ve vzorku dle norem
- 22 - Frekvence výrazných typů temperamentu TCI-r obsažených ve vzorku dle norem
- 23 - Osobnostní charakteristiky pachatelů vloupání dle věku v době počátku trestné činnosti
- 24 - Osobnostní charakteristiky pachatelů vloupání dle počtu výkonů trestů
- 25 - Obecná inteligence pachatelů dle Setu I Ravenových progresivních matic
- 26 - Obecná inteligence pachatelů vloupání dle Setu I Ravenových progresivních matic
- 27 - Dosažená úroveň vzdělání u pachatelů trestné činnosti
- 28 - Obecná inteligence pachatelů dle Setu II Ravenových progresivních matic

- 29 - Obecná inteligence pachatelů vloupání dle Setu II Ravenových progresivních matic
- 30 - Korelace mezi chybami a celkovým skóre dle Setu II Ravenových progresivních matic
- 31 - Intelekt a strategie vloupání z hlediska páchání trestné činnosti v okolí bydliště
- 32 - Odpovědi pachatelů trestné činnosti v Testu ruky
- 33 - Sumární skóry pachatelů trestné činnosti v Testu ruky
- 34 - Patologický skór a interpersonální odpovědi pachatelů trestné činnosti
- 35 - Podíl jednotlivých odpovědí v Testu ruky u pachatelů vloupání
- 36 - Popis skupin pachatelů vloupání z hlediska distribuce jednotlivých kategorií odpovědí
- 37 - Korelace průměrů jednotlivých charakteristik mentálních map
- 38 - Distribuce clusterů mentálních map
- 39 - Vzdálenost místa pro trestnou činnost a vazba na místo
- 40 - Korelace položek vazby na místo a charakteristik mentálních map

Obrázky

- 1 - 11 - Druhy nákrešů mentálních map
- 12-14 - Mentální mapy typu 1
- 15-17 - Mentální mapy typu 2
- 18-21 - Mentální mapy typu 3

Přílohy

- 1 - Souhlas k účasti ve výzkumu
- 2 - Anamnestický dotazník
- 3 - Semistrukturovaný rozhovor
- 4 - Dotazník vazby na místo

Úvod

Následující publikace shrnuje výsledky výzkumu zaměřeného na zkušenosti pachatelů trestných činů a vliv těchto zkušeností na jejich další chování. Studie proběhla v letech 2007-2009 a byla financována Grantovou agenturou České republiky. Výzkum se zabýval tématy, která souvisí s trestnou činností, ale málokdy jsou studována detailněji či v kombinaci s dalšími aspekty trestné činnosti.

V této publikaci, v kapitole **první**, nejprve nastíníme problematiku organizační stránky výzkumu ve věznicích v obecné rovině, v **navazující** kapitole pak přiblížíme organizaci našeho výzkumu, o kterém pojednává tato práce. Pro představení zjištěných výsledků je nutné nejdříve vymezit teoretický a metodologický rámec dané problematiky. **Třetí kapitola** se proto věnuje aspektům výzkumu ve věznicích a popisu použitých metod a **kapitola čtvrtá a pátá** popisu trestného činu vloupání, jehož se dopouštěli pachatelé, kteří tvořili hlavní část vzorku zkoumaného v rámci tohoto výzkumu. V následující **šesté kapitole** tento vzorek popíšeme. **Sedmá kapitola** se bude věnovat strategiím vloupání, **kapitola osmá** osobnosti pachatele vloupání a **devátá** se bude věnovat inteligenci pachatelů vloupání zjišťované pomocí Ravenových progresivních matic. **Kapitola desátá** se zaměří na agresivitu pachatelů zkoumanou na základě Testu ruky. Předmětem **jedenácté kapitoly** jsou mentální mapy prostředí, ve kterém pachatelé bydlí a kde se věnují trestné činnosti. **Kapitola dvanáctá** se bude soustřeďovat na vazbu pachatelů na místo a vliv této vazby na jimi páchanou trestnou činnost.

Každá z těchto kapitol je strukturována tak, že v teoretické části vždy nejprve přiblížíme konkrétní metodu zkoumání a její teoretický základ. V druhé části pak budou prezentovány jednotlivé dílčí výsledky.

V závěrečné **třinácté kapitole** shrneme výsledky výzkumu a pojednáme o využití výsledků v praxi, zejména při prevenci trestné činnosti.

Analýzy týkající se **strategií pachatelů**, představených v kapitole deváté, jsou rozvedeny v několika dalších kapitolách. Zatímco v kapitole sedmé se zabýváme popisem a charakteristikou informací získaných o strategiích pachatelů trestné činnosti spíše v obecné rovině, v kapitole osmé pojednáváme o vztahu osobnostních charakteristik pachatelů a těchto strategií, v kapitole

deváté zjišťujeme souvislost mezi inteligencí a strategiemi pachatelů, v kapitole desáté sledujeme mimo jiné míru agresivity v souvislosti s výskytem jednotlivých strategií vloupání a v kapitole dvanácté se věnujeme vztahu mezi vazbou na místo atěmito strategiemi.

Cílem této publikace je přiblížit čtenáři průběh psychologického výzkumu ve vězeňském prostředí a zejména pak představit výsledky týkající se výzkumu pachatelů vloupání. Publikace je tedy určena nejen dalším zájemcům o výzkum ve věznicích, ale také profesionálům, kteří s pachateli vloupání pracují a kteří mohou dané výsledky využít ve své odborné praxi.

Terminologické poznámky¹

V celé práci se vyskytují termíny „pachatel“ a „odsouzený“. Těmito termíny je vždy myšlena stejná populace lidí, tedy pachatelů odsouzených za trestný čin.

Tato práce je založena na výzkumu pachatelů trestného činu krádeže vloupáním. V textu však používáme také termíny pachatel vloupání či trestný čin vloupání, a to jednak z důvodu zjednodušení a zvýšení čtivosti textu, jednak proto, že práce čerpá hlavně z anglo-americké literatury, kde „burglary“ je vlastní trestný čin.

Přestože v celém zkoumaném souboru je zahrnuto také 12 žen, nezabývali jsme se v této práci zvláštními analýzami v souvislosti s pohlavím probandů, neboť počet žen byl příliš malý, abychom mohli získat jasné závěry o rozdílech mezi ženami a muži.

Zároveň upozorňujeme čtenáře, že ačkoliv byl v době vydání této publikace již platný nový trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník), tato práce se odkazuje na zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, který byl platný do 31. 12. 2009, tedy ještě v době realizace vlastního výzkumu. Pro úplnost však v následujícím textu uvádíme také příslušná ustanovení dle nového trestního zákona.

¹ Některé části následujícího textu vycházejí z kvalifikačních prací V. A. Polišenské *Pachatelé vloupání: vliv osobnosti a vazby na místo na chování v prostoru* (disertační práce, FSS MU v Brně, 2006) a *Vloupání a vazba na místo* (diplomová práce, FSS MU v Brně, 2003).

1. Organizační stránka výzkumu ve věznicích z obecného pohledu²

Tato kapitola pojednává o organizační stránce psychologického výzkumu ve věznicích a je založena na zkušenostech, které jsme my, výzkumníci a studenti, získali během sběru dat ve věznicích. Organizaci výzkumu lze rozdělit do dvou fází – fáze přípravné a fáze sběru dat.

Přípravná fáze

Tuto fázi lze dále rozčlenit do tří částí:

- komunikace se zastupiteli pracoviště, kde se výzkum bude konat (v tomto případě věznice)
- komunikace se studenty, kteří budou sbírat data
- specifikace povinností řešitele výzkumu

Komunikace se zastupiteli pracoviště

Nejdůležitější složkou komunikace se zastupiteli pracoviště je samozřejmě získání **souhlasu pro provedení výzkumu**. Získat povolení ke vstupu do vězení z výzkumných důvodů je často velmi složité (Davies, 2000). Výzkumník musí nejprve prokázat relevanci daného výzkumu (Cieurzo a Keitel, 1999) a předložit požadavky pro pracovníky vězení, se kterými bude spolupracovat. V našem případě byl souhlas získán od Odboru výkonu vazby a trestu Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR.

Po udělení souhlasu následuje **komunikace se zástupci jednotlivých konkrétních věznic**, v tomto případě s vězeňskými psychology. Je důležité, aby tito zástupci byli plně informováni o průběhu výzkumu, jeho časové náročnosti, způsobu výběru zkoumaného vzorku apod. Komunikace může probíhat písemnou

² Tato kapitola vychází z článků:

Polišenská, V. A. (2010). Interviewing offenders in a penitentiary environment and the use of mental maps during interviews. In W. Bernasco (Eds.) *Offenders on Offending: Learning About Crime From Criminals*. Willan Publishing. 273-289.

Polišenská, V.A. (2008). Kvalitativní výzkum ve vězeňském prostředí 2: Spolupráce a kooperace s externisty. In M. Petrjánošová, R. Masaryk, B. Lášticová (Eds.), *Kvalitativní výzkum vo verejnom prostore*, 211-216.

Polišenská, V. A. (2005). Kvalitativní výzkum ve vězeňském prostředí a ovlivňující faktory. In M. Miovský, I. Čermák, V. Chrz (Eds.), *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku IV: Vybrané aspekty teorie a praxe*, 109-114. Olomouc.

formou nebo například v podobě informativních seminářů. Je také třeba počítat s tím, že ne všechna pracoviště budou s provedením výzkumu souhlasit. Častým důvodem nesouhlasu bývá zejména nedostatek odsouzených odpovídajících požadavkům hlavního řešitele či přílišná časová náročnost pro danou věznicí.

Kromě procedurálních aspektů výzkumu a výběru jeho účastníků je také nutné zdůraznit, že účast ve výzkumu je pro pachatele dobrovolná. Musí být zřejmé, že odsouzení za tuto účast nedostanou zapláceno, ani nezískají žádné další výhody. Nabídka účasti ve výzkumu by měla být prezentována všem odsouzeným, kteří splňují daná kritéria výběru. Ti se pak rozhodnou, zda se chtějí zapojit či ne. Taková nabídka je často přijata, protože na jedné straně vězni přináší určité vytržení z každodenní rutiny, den uplyne jinak a naskytne se příležitost promluvit si s novým člověkem. Na druhé straně se někteří odsouzení v této situaci cítí být jakoby v pozici „experta“, který podává informace „neznalému“ výzkumníkovi, což může vést k jejich dobrému pocitu v této roli i jejich větší sdílnosti.

Někdy se ale můžeme setkat s tzv. „ješitnými egoisty“, kteří ke spolupráci mohou být motivováni touhou někoho přechytračit a tím si pozvednout své ego. Informace získané od nich nemusí být ani relevantní ani upřímné, ale naopak spíše zavádějící.

Výběr studentů pro sběr dat

Důležitou součástí výzkumu je získání studentů pro sběr dat. Zejména koná-li se takový výzkum na 15 pracovištích, jako v našem případě, nelze jej zorganizovat bez zapojení studentů. Z tohoto důvodu byla oslovena Česká asociace studentů psychologie (<http://www.caspos.cz/>), s jejíž pomocí byl studentům zaslán letáček informující je o možnosti zúčastnit se výzkumu ve věznicích.

Na základě naší výzvy se přihlásilo zhruba 140 studentů. Ti byli rozděleni do skupin podle místa studia (Praha, Brno, Olomouc) a následně v jednotlivých skupinách pozváni na informační schůzky, kde se dozvěděli více podrobností o výzkumu, jeho plánovaném průběhu a cílech. Studenti uvedli věznic, které by mohli navštívit s ohledem na vzdálenost od místa jejich bydliště či studia. Tato informace posloužila jako kritérium, na základě něhož byli studenti později vybíráni pro návštěvu jednotlivých věznic.

Vybraní studenti dostali kontakt na věznic, do které byli přiřazeni, a jejich povinností bylo domluvit si konkrétní den

návštěvy. Předtím však byli důkladně proškoleni o postupech a metodologii výzkumu a obdrželi složku se všemi potřebnými materiály. Oproti pachatelům, kteří nedostali žádnou finanční odměnu, bylo studentům vyplaceno 1000 Kč za den návštěvy ve věznici. Později bylo zjištěno, že spíše než penězi (použitými obvykle na cestu do věznice a zpět) byli studenti k účasti na výzkumu motivováni možností získat zajímavou zkušenost s vězeňským prostředím a rozhovory s odsouzenými.

Povinnosti řešitele výzkumu

Řešitel výzkumu má mnoho povinností, mezi nejdůležitější patří:

- komunikace s danými pracovišti věznic
- komunikace se studenty
- koordinace spolupráce zástupců pracovišť a studentů
- příprava materiálů pro studenty.

Studenti musí být plně seznámeni s vězeňským prostředím. Je nutné je poučit o vhodném chování ve věznici, odpovídajícím oblečení pro návštěvu věznice, způsobu, jak komunikovat s pachateli a jaká je role příslušníků Vězeňské služby či vězeňských psychologů. Dále by si studenti měli uvědomit, že ve věznicích je zakázáno používání jakýchkoliv elektronických přístrojů (mobily, fotoaparáty, atd.). Studenti by také měli pečlivě prostudovat materiály o výzkumu a metodách zvolených pro sběr dat.

Důkladná příprava materiálů je významnou součástí výzkumu. Ty musí obsahovat nejen veškeré dotazníky a testy, které odsouzení vyplní, ale také informace potřebné pro případ, že by se studenti dostali do situace, ve které by nevěděli, jak postupovat. Studenti by tedy měli být informováni nejen o cílech výzkumu a jeho procesech, ale také o postupu administrace jednotlivých testů. Nejsložitější situace pro studenty obvykle nastává v momentě, kdy musí jednat s větší mírou vlastní iniciativy. To se týká zejména semistrukturovaných rozhovorů, u kterých nejsou jasně vymezené postupy, protože dotazování se odvíjí do značné míry od odpovědí poskytovaných odsouzeným.

Semistrukturovaný rozhovor je velmi vhodnou metodou vedení rozhovorů ve vězeňském prostředí. Od studentů však vyžaduje vysokou míru flexibility, pohotovosti a dobrou schopnost improvizace.

Fáze sběru dat

Vězeňské prostředí

Vězeňská zařízení, ve kterých se vykonává trest odnětí svobody, lze rozdělit na čtyři základní typy - s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, dle zákona č. 169/ 1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění.³

Ve věznici s dohledem jsou zpravidla pachatelé, kterým byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a kteří dosud nebyli ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. V prostorách věznice se odsouzení pohybují bez omezení.

Ve věznici s dozorem se nachází obvykle pachatelé, kterým byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a kteří již byli v minulosti ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, případně ti pachatelé, kterým byl uložen trest odnětí svobody za spáchání úmyslného trestného činu v délce trvání nepřevyšující tři roky a kteří doposud nebyli ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. V prostorách věznice se odsouzení pohybují zpravidla organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby.

Ve věznici s ostrahou jsou pachatelé, kterým byl trest uložen za úmyslný trestný čin. Do věznic se zvýšenou ostrahou jsou umísťováni především pachatelé vykonávající trest odnětí svobody za závažné zločiny. V tomto typu věznic jsou také umístěni pachatelé, kterým byl uložen výjimečný trest. Výzkum lze zpravidla provádět pouze ve věznicích s dohledem a dozorem.

Vězeňský řád a časový rozvrh výzkumu

Vnitřní řád věznice stanovuje denní rozvrh chodu věznice, upravuje činnost odsouzených a život ve věznici, a to na základě zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění.

Vězeňský řád určuje, v kolik hodin je budíček, sčítací prověrka, nástup do pracovní činnosti, oběd a podobně. Výzkumník přicházející do věznice si proto musí být vědom toho, že sběr dat musí spadat do časových úseků, kdy odsouzený nemá žádné jiné povinnosti.

³ Informace o jednotlivých věznicích lze nalézt na webových stránkách Vězeňské služby České republiky www.vscr.cz.

Doba, kdy lze výzkum ve vězení provádět, je v čase osobního volna odsouzených a v pracovní době zaměstnanců věznic. Pokud výzkum zahrnuje administraci metod náročnějších na čas, či více různých metod, výzkum se musí přizpůsobit těmto podmínkám. Jednou z možností je naplánovat rozhovor s jedním pachatelem na dva různé dny. Zde se však podstupuje riziko, že mezi první a druhou částí rozhovoru si daný pachatel účast na výzkumu rozmyslí a odmítne se dále účastnit. Proto je vhodnější v jednom dni s menším počtem odsouzených a nerozdělovat je do více setkání.

Vnější faktory ovlivňující výzkum

Vnější faktory ovlivňující výzkum jsou ty, které jsou mimo kontrolu výzkumníka či osob provádějících výzkum ve věznici, resp. ty, které výzkumníci nemohou ovlivnit. Mezi takové faktory patří časový rozvrh dané věznic, směrnice týkající se bezpečnosti návštěv věznic, nahrávání rozhovorů a jiná právní omezení.

Právní aspekty

Návštěva výzkumníka ve vězení je také ovlivněna právní stránkou věci. Zákony, které musí výzkumník vzít v úvahu, jsou:

Zákon č. 101/ 2000 Sb. o ochraně osobních údajů, v platném znění, který zaručuje anonymitu odsouzených účastníků výzkumu.

Zákon č. 106/ 1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím, v platném znění, který limituje výzkumníka v nahlížení do spisů odsouzených.

Zákon č. 40/ 2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění (do 31. 12. 2009 se postupovalo dle zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon), který se mimo jiné věnuje neoprávněnému nakládání s osobními údaji, či neohlášení a nepřekažení trestného činu. Pokud by tedy odsouzený oznámil výzkumníkovi trestný čin, který spáchal, ale za který není nebo nebyl trestán, výzkumník je povinen jej ohlásit.

Bezpečnost

Před návštěvou vězení musí výzkumník i student být plně informován o bezpečnostních pravidlech týkajících se pobytu ve vězení (Payne, 2000). Jedním z nejzávažnějších problémů, s kterým se výzkumník může setkat, je, že mu nebude dovoleno být s pachatelem o samotě. V takovém případě je určen někdo z vězeňského personálu, aby zajistil bezpečí výzkumníkovi tak, že pozoruje výzkumný rozhovor. Taková skutečnost ovšem vážně

ovlivňuje celý průběh výzkumu, který naopak musí být založen na otevřenosti, uvolněnosti a pocitu důvěry. Respondent tak vždy cenzuruje své odpovědi, místo aby byl spontánní. Vhodným řešením pak může být výběr místnosti pro výzkum, která ústí do další místnosti, či je vybavena kamerovým systémem. V obou případech se pak pracovník věznice, nejčastěji psycholog, může věnovat svým povinnostem a zároveň kontrolovat bezpečnost výzkumníka.

Nahrávání

Nahrávání rozhovorů je velmi důležité, protože umožňuje stálý a přesný záznam celého rozhovoru (Payne, 2000) a nabízí bohatý materiál pro výzkum. Pokud není nahrávání možné, alternativou takového záznamu rozhovoru je zápis poznámek v jeho průběhu. V poznámkách se však ztrácí detailnost celého rozhovoru a spontánnost pachatele, čímž je následně omezena možnost provedení některých dílčích analýz získaných dat.

S tímto problémem se bohužel setkáváme právě ve věznicích. Vězeňské předpisy zakazují jakékoliv nahrávání rozhovorů s odsouzenými. Je tedy nutné s tímto omezením počítat již během příprav prováděných před sběrem dat a definovat výzkumný záměr s ohledem na tato předpokládaná omezení. Zde se velmi dobře osvědčila koncepce výzkumu na základě semistrukturovaných rozhovorů, které udávají rozhovoru jistou formu. Odpovědi se pak snáze zaznamenávají do předem připravených záznamových archů, jež respektují svou formou přibližnou strukturu rozhovorů. Například vhodnou formou je dotazník s možnými odpověďmi, který vyplňuje výzkumník v průběhu rozhovoru s odsouzeným, a k daným odpovědím připisuje upřesňující informace získané na základě doplňujících otázek (Příloha č. 3).

Interakce ve vězeňském prostředí

Vliv vězeňského psychologa

Vězeňský psycholog má velmi důležitou roli během celého pobytu výzkumníka ve vězení. Nejenže je s vězeňským psychologem domlouván den návštěvy, povolení a diskutují se s ním bezpečnostní opatření, ale také na něm závisí „správný“ předvýběr účastníků výzkumu. Vězeňský psycholog tedy musí mít

k dispozici přesná kritéria výběru vzorku a být celkově seznámen s výzkumným záměrem. Na základě těchto informací předvybere odsouzené, kteří splňují kritéria výzkumu. Poté výzkumník vysvětlí pachatelům, co se od nich bude očekávat, a nechá je samotně se rozhodnout, zda se budou chtít výzkumu zúčastnit.

Je nutné mít na paměti, že vězeňský psycholog může výzkum ovlivnit i negativně, např. tím, že vybere pouze zajímavější případy, které však zadaná kritéria nesplňují zcela přesně. Je tedy důležité, aby komunikace s vězeňským psychologem probíhala intenzivně nejen během návštěvy ale i před ní.

Schopnosti studentů

Pokud řešitel výzkumu sám nesbírá data ve vězení, ale místo toho vysílá studenty, nemůže zcela ovlivnit následné dění ve věznicí ani dynamiku interakce mezi pachatelem a studentem. Schopnosti studenta jsou prověřeny zejména během rozhovorů. Přestože je student proškolen na semináři a má určité psychologické vzdělání, často se stává, že mu chybí právě zkušenosti s vedením rozhovorů. Student musí být připraven na různé reakce od pachatele, kdy je potřeba pečlivě zvážit, zda na pachatele více „tlačit“, nebo zda nezodpovězenou otázku nechat být, případně zda se k ní vrátit později. Pokud sběr dat trvá několik měsíců, je dobré pracovat se stejnými studenty vícekrát. Ti tak nabírají zkušenosti a tím vzrůstá kvalita jimi prováděných rozhovorů s vězni.

Interakce s odsouzeným

Vztah výzkumníka s odsouzeným je svým způsobem specifický, proto příprava na jejich setkání vyžaduje ze strany výzkumníka důkladnou přípravu. Tento vztah samozřejmě není symetrický (Payne, 2000); výzkumník musí udržovat určitou kontrolu nad průběhem výzkumu. Důležité je, aby odsouzení věděli, že se výzkumu účastní dobrovolně a že svou účast mohou kdykoliv ukončit (Cieurzo a Keitel, 1999).

Ze strany výzkumníka je rovněž nutná vysoká míra sebereflexe. Výzkumník by se tedy měl sám sebe zeptat, jaké jsou jeho postoje k odsouzenému a k trestnému činu, který odsouzený (s)páchal, anásledně do jaké míry mohou ovlivnit interakci během výzkumu. Každý výzkumník si musí plně uvědomovat, že svým jednáním a vystupováním může významnou měrou ovlivnit otevřenost a ochotu pachatele vypovídat o svém příběhu. K důležitým

požadavkům kladeným na výzkumníka tedy patří mimo jiné schopnost získat si důvěru a motivovat ke spolupráci.

Je vhodné si také uvědomit naopak určité inhibitory ochoty pachatele ke spolupráci a otevřenosti při rozhovorech. V případě odsouzených může jít o obavu použití sdělených informací proti nim a obava z „prořeknutí“ něčeho, co by je mohlo ohrozit. Jiným inhibítorem objevujícím se při interakci s výzkumníkem mohou být také negativní postoje odsouzeného k výzkumníkovi (nesympatie, nedůvěra), ovlivněné nejrůznějšími chybami v sociální percepci (sehrát svou roli může podobnost s někým, koho odsouzený zná; pohlaví výzkumníka, oblečení, interakční styl, povýšenost, zjevná nejistota výzkumníka apod.).

Výzkumný rozhovor může pro odsouzeného plnit dvě funkce. První funkci, tj. získání určitých výhod, si odsouzený plně uvědomuje a snaží se toho využít (Polišenská, 2005). Druhá funkce není tak zjevná. Každý rozhovor, jehož tématem jsou vzpomínky, má určitý terapeutický nádech (Vymětal a kol., 2007). Z tohoto důvodu výzkumník musí reflektovat jakékoliv známky stresu či nervozity ze strany odsouzeného a být připraven na různé reakce. Celý rozhovor by měl být založený na naslouchání odsouzenému. Není vhodné chování pachatele hodnotit či nějak kriticky komentovat (Cieurzo, Keitel, 1999). V závěru rozhovoru by se výzkumník měl ujistit, že odsouzený neodchází rozrušený (Noaks, Wincup, 2004).

Po roce 1989 nastaly ve vězeňství a celé společnosti značné změny, jejichž výsledkem je tzv. humanizace vězeňství, ale také například nárůst kriminality a změny v charakteru jednotlivých druhů trestné činnosti. V důsledku těchto změn dochází k přeplnění věznic, což má negativní dopad na vězně v podobě nevraživosti, nárůstu agrese a šikany. Dlouhodobý či opakovaný pobyt ve věznici může mít za důsledek pocity rezignace, citového oploštění, žití ze dne na den a další změny v povaze pachatele (Heidlerová, Klik, 1999).

Výsledkem těchto citových změn ve vězení může být změna jednotlivce do takové míry, že jeho odpovědi se velmi liší od zažité skutečnosti. S tímto negativním faktorem musí proto výzkumník počítat a popřípadě rozhovor doplnit o otázky týkající se zjištění takovýchto percepčních změn.

Dalším negativním aspektem výzkumu ve věznicích je, že ostatní vězni vědí, kteří jednotlivci se účastní výzkumu. Tato ztráta soukromí je pro mnohé respondenty natolik stresující, že svou

účast odmítnou. Je nutné zohlednit také fakt, že vězňové přicházející k výzkumu po kontaktu s ostatními již vědí, co se po nich bude chtít, a mají možnost se připravit, čímž je ohrožena spontánnost situace.

Mnozí pachatelé přicházejí k rozhovoru se dvěma základními předpoklady: obava z neporozumění otázkám a naděje na vytěžení jistých výhod ze situace. Strach z neporozumění velice rychle opadne po začátku rozhovoru, ovšem pocit získání výhod či privilegií zůstává a dále může výzkum ovlivňovat. Interakce mezi výzkumníkem a respondentem může být tedy nabita pokusy o manipulaci ze strany respondenta.

Tato manipulace mívá několik základních forem. Pachatelé se snaží odpovídat na základě domněnek o tom, co po nich výzkumník chce. Následně může dojít k tomu, že si pachatel vymyslí a svou trestnou činnost zveličuje, či naopak nepodá plný rozsah své kriminální aktivity (Breakwell, 2000). Jindy se může pachatel snažit o ospravedlnění svého chování a nevěnuje pozornost výzkumnému zadání. Také se může stát, že obecně společností neakceptované chování, jako je třeba pokus o znásilnění či okradení vlastní rodiny, uvádí nepřesně nebo vůbec (Fife-Shaw, 2000).

Všechny uvedené faktory mohou výzkum zásadně ovlivnit. Výzkumník by tedy měl být vždy neutrální k odpovědím pachatele, aby v něm tyto tendence nepovzbuzoval. Důležité je také si uvědomit, že očekávání získání určitých privilegií ze strany odsouzeného či pocit změny v jednotvárnosti pobytu ve vězení může výzkum ovlivnit i pozitivně tak, že respondenti jsou více otevření účasti na takovém výzkumu.

Výzkumná dilemata

Před započítím výzkumu je potřeba si uvědomit jistá výzkumná dilemata, která je nutné vyřešit, protože ovlivňují průběh výzkumu. Co se týče osoby odsouzeného, je třeba získat souhlas k účasti na výzkumu a zároveň zachovat jeho anonymitu.

Ve většině případů se obejde získání **souhlasu k účasti na výzkumu** (Příloha 1) bez problémů (Noaks, Wincup, 2004). V českém prostředí musí výzkumník brát na vědomí zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, který zaručuje anonymitu účastníků výzkumu. Vhodným postupem je získání podepsaného souhlasu k výzkumu, který je následně vyňat ze složky odsouzeného. Ten je dále identifikován pouze na základě

přiděleného referenčního čísla. Souhlas je tímto zajištěn a ochrana dat a anonymita odsouzeného zůstává zabezpečena. Problém však nastává ve chvíli, kdy chce odsouzený znát své výsledky z psychologického testování, které mu právě kvůli anonymitě nelze zpětně oznámit. Tento problém jsme zatím neřešili, přesto existují různé možnosti, jak respondentově žádosti vyhovět. Např. vězeňský psycholog si napíše jména pachatelů, kteří se výzkumu účastnili a i jejich kódy, pod kterými dostane výsledky. Ty pak může odsouzeným předat.

U výzkumníka musíme zajistit bezpečnost a jisté soukromí pro rozhovor. Tématem, nad kterým je také nutné se zamyslet, je dvojí role výzkumníka - terapeuta a badatele, např. v případě, že během rozhovoru odsouzený začne vzpomínat na svou trestnou činnost a projeví emoce, které s tím souvisí (Cieurzo, Keitel, 1999). Jiný problém může nastat při vlastním rozhovoru, kdy odsouzení vyprávějí o své trestné činnosti. Výzkumník musí mít předem jasno v tom, jak bude řešit situaci, pokud se dozví od odsouzeného o trestném činu, který spáchal, ale nebyl za něj stíhán. Tato stránka věci musí být s odsouzeným prodiskutována předem (Martin, 2000). Pokud odsouzený odhalí trestný čin, za který není a nebyl stíhán, pak má výzkumník povinnost tento čin oznámit. Tuto povinnost mu ukládá zákon č. 140/ 1961 Sb., resp. od 1. 1. 2010 zákon č. 40/2009, Sb., trestní zákon, kterým se upravuje mimo jiné neoprávněné nakládání s osobními údaji, či neohlášení a nepřekažení trestného činu.

2. Organizace vlastního výzkumu

Výzkum, který je prezentován v této publikaci, nesl název „Zkušenost pachatelů trestných činů a její vliv na chování a prevenci“ a byl realizován v průběhu tří let. Tato kapitola se věnuje specifickým organizačním aspektům daného výzkumu. Mezi ně patří vlastní harmonogram výzkumu, přehled navštívených věznic, role studentů, specifikace výzkumného vzorku a představení použité testové baterie.

Harmonogram výzkumu

Harmonogram pro tříletý výzkum byl koncipován následovně:

Rok 2007

V prvním roce výzkumu jsme se soustředili na organizaci sběru dat, tedy oslovení a výběr studentů, vytvoření testové baterie a provedení pilotní studie. Vedle těchto aktivit také probíhala komunikace s vězeňskými psychology, zmapování a studium související české i zahraniční literatury. V závěru prvního roku výzkumu byla provedena interpretace výsledků pilotní studie a vyhodnocena zpětná vazba od studentů a vězeňských psychologů podílejících se na provedení výzkumu. Na základě jejich poznatků a zkušeností byly realizovány úpravy nutné pro hlavní sběr dat probíhající v následujícím roce.

Rok 2008

Základní aktivitou v druhém roce výzkumu byl sběr dat. Zapojeno bylo větší množství věznic než v prvním roce a také více studentů se podílelo na sběru dat. Zároveň probíhala další analýza výsledků z pilotní studie a jejich prezentace na odborných konferencích.

Rok 2009

Ve třetím roce výzkumu jsme se zabývali zejména analýzou získaných dat a interpretací výsledků. Nejprve však byly všechny informace z testů, dotazníků a rozhovorů přepsány do elektronické podoby. Při přepisu dat taktéž spolupracovali studenti. Kompletní přehled výsledků výzkumu je prezentován v této publikaci, a to včetně doporučení pro jejich praktické využití.

Navštívené věznice

Během výzkumu byly navštíveny tyto věznice (tabulka 1):

	Věznice navštívené v roce 2007	Věznice navštívené v roce 2008
1	Bělušice	Bělušice
2	Heřmanice	Heřmanice
3	Horní Slavkov	Horní Slavkov
4	Hradec Králové	Karviná
5	Liberec	Liberec
6	Mírov	Mírov
7	Odolov	Nové Sedlo
8	Oráčov	Odolov
9	Praha-Pankrác	Oráčov
10	Příbram	Ostrava
11	Rýnovice	Praha-Pankrác
12	Světlá nad Sázavou	Příbram
13	Valdice	Rýnovice
14	Vinařice	Světlá nad Sázavou
15	Znojmo	Valdice
16		Všehrdy
17		Vinařice
18		Znojmo

Výzkum se konal celkem v 19 věznicích. Některé věznice se účastnily výzkumu v obou vlnách sběru dat, některé pouze v jedné.

Role studentů

Studenti navštěvovali věznice ve dvojicích. Tento systém umožnil provést sběr dat od většího počtu odsouzených během jednoho dne, na který byla návštěva povolena. Samotný sběr dat obvykle probíhal tak, že dopoledne respondenti vyplňovali skupinově administrované testy a dotazníky, tedy ty, při kterých není nutná individuální interakce s výzkumníkem. Odpoledne se každý ze studentů - výzkumníků věnoval jednotlivým respondentům individuálně. Za jeden den jsme tak získali kompletní informace od 4–6 pachatelů a zároveň se snížil počet nedokončených rozhovorů.

Sběru dat se v roce 2007 zúčastnilo 29 studentů a bylo vyšetřeno 58 osob. V roce 2008 se na sběru dat podílelo 40 studentů a bylo vyšetřeno 110 osob.

Výběr výzkumného vzorku

Semináře pro vězeňské psychology

Sběr dat byl zajištěn ve spolupráci s Vězeňskou službou ČR. Stejně tak, jak prošli školením studenti, tak i vězeňským psychologům byl celý záměr výzkumu vysvětlen na semináři (4. 6. 2007). Teprve po tomto semináři byly osloveny jednotlivé věznice, zda by se chtěly výzkumu zúčastnit. Tento postup jsme zvolili pro zvýšení motivace k navázání spolupráce, aby ve chvíli obdržení žádosti měli vězeňští psychologové o výzkumu již dostatek informací, které mohly ovlivnit jejich rozhodnutí se výzkumu zúčastnit.

Jak po pilotním výzkumu, tak po hlavním sběru dat se konaly také semináře informující o celkovém průběhu výzkumu. První seminář (po pilotní studii) se konal 19. 2. 2008 a věnoval se dílčím problémům výzkumu a jejich řešení. Zúčastnilo se jej 6 psychologů z 5 věznic. Druhý seminář (po hlavním sběru) se konal 25. 11. 2008 a účastnili se jej psychologové ze 7 věznic. Tento seminář se věnoval celkové zkušenosti s výzkumem a diskuzi o dalších výzkumných tématech, která považují vězeňští psychologové za důležitá a prospěšná. Tyto semináře měly také další funkci – lze je chápat jako průběžnou validizaci výzkumu odborným auditem – tedy vězeňskými psychology.

Specifikace vzorku

Předvýběr odsouzených pro účast ve výzkumu byl ponechán na vězeňském psychologovi. Po pilotní studii byla specifikace vzorku upravena následovně:

Pachatelé museli být již podruhé trestáni za některý z následujících trestných činů⁴:

⁴ Uvedené trestné činy jsou zakotveny v zákoně č. 40/2009, Sb., trestní zákoník platný od 1. 1. 2010, v těchto ustanoveních: §205 (Krádež), §173 (Loupež), §178 (Porušování domovní svobody), §228 (Poškození cizí věci), §207 (Neoprávněné užívání cizí věci), §208 (Neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru); §145 – 146 (Ublížení na zdraví a Těžké ublížení na zdraví); §185 (Znásilnění).

- § 247 Krádež (pouze krádež)
- § 234 Loupež (přestože je loupež řazena do kategorie násilné trestné činnosti, je ohrožen i majetek napadeného, proto byli pachatelé loupeží začleněni do vzorku)
- § 238 Porušování domovní svobody
- § 257 Poškození cizí věci
- § 249 Neoprávněné užívání cizí věci
- § 249a Neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru.

Důležité bylo, aby psychologové nevybírali pachatele, kteří jsou prvotrestaní či kteří měli ve spisu pouze: § 221 - 224 Ublížení na zdraví a § 241 - Znásilnění.

Protože majetková trestná činnost je velmi často spojována s drogovou činností, byli vězeňští psychologové požádáni, aby alespoň polovina předvybraných pachatelů byla označena jako TOXI, tedy, aby skupina obsahovala uživatele drog, ne však výrobce drog. Bohužel tato specifikace se ukázala příliš náročná na organizaci a pouze některé věznice ji dokázaly dodržet. Problematická byla rovněž skutečnost, že ne všichni studenti tuto položku zaznamenali do formulářů.

Dalším sledovaným aspektem při výběru vzorku byla romská národnost pachatelů. Protože zákon zakazuje, abychom se na národnost cíleně ptali, pachatelé měli možnost volby, zda ji v dotazníku vyplnit či nikoliv. Byli však výslovně poučeni, že tak učinit nemusí. Pro výběr odsouzených toto kritérium nebylo povinné právě z právních důvodů.

Reprezentativnost vzorku

Během výzkumu se ukázalo, že takto specifikovaný vzorek se nenachází ve všech věznicích. Z 25 věznic v České republice souhlasilo s účastí na výzkumu 19 z nich. Faktem, že se výzkumu účastnila většina věznic, se vyřešilo několik problémů týkající se reprezentativnosti vzorku.

Velmi často se výzkum koná v jedné či ve dvou věznicích v určité oblasti, tím se negativně ovlivní reprezentativnost vzorku, protože se v dané věznici nacházejí pachatelé pouze určitého typu (Ingham a kol., 1999). Dále typ věznice, oblast, kde se věznice nachází, a její také velikost může ohrozit reprezentativnost vzorku.

Jak jsme již zmínili, velmi často vězeňský psycholog vybíral možné respondenty. Tím již ovlivnil možné složení vzorku.

Musíme si však uvědomit, že výběr účastníků byl svěřen vězeňskému psychologovi z praktického hlediska, protože vězeňské prostředí výzkumníkovi z vnější instituce jiné postupy příliš neumožňuje. Tímto výběrem však mohla být do jisté míry ohrožena právě reprezentativnost dat.

Ovšem jiné problémy zůstávají. Dále je nutné zohlednit fakt, že vzorek zahrnuje pouze odsouzené, kteří jsou gramotní, což bylo pro vyplňování dotazníků nezbytnou podmínkou. Výzkum také nezahrnoval odsouzené jiných státních příslušností, protože byl vázán na znalost českého jazyka.

Celkově lze shrnout, že velká část zkoumaného vzorku dobře reprezentovala pachatele vloupání české státní příslušnosti. Tito pachatelé pocházeli z různých oblastí České republiky, byl jich dostatečný počet a často měli bohaté zkušenosti s trestným činem krádeže spáchané vloupáním.

Materiály pro studenty a testová baterie pro pachatele

Každý student během semináře obdržel složku. Tato složka se skládala ze dvou částí: informativních materiálů pro výzkumníky a baterie testů pro respondenty.

Informativní materiály pro výzkumníky obsahovaly:

- Text shrnující cíl výzkumu
- Powerpointová prezentace, která shrnovala klíčové body a podrobnější informace o výzkumu představené v rámci školícího semináře
- Text popisující administraci testu Ravenových progresivních maticí
- Matice testu Raven
- Text popisující administraci Testu ruky (Hand test)
- Karty s obrázky Testu ruky (Hand test)

Baterie testů pro respondenty obsahovala:

- Prohlášení respondenta o dobrovolné účasti ve výzkumu (Příloha 1)
- Anamnestický dotazník - dotazník zaměřený na rodinnou a kriminální historii (Příloha 2)
- Cloningerův dotazník temperamentu a charakteru (TCI-r)
- Seznam otázek semistrukturovaného rozhovoru zabývajících se respondentovou zkušeností s prostředím, kriminálním chováním, motivací atd. (Příloha 3)

- 2 čtvrtky na znázornění mentálních map prostředí, kde pachatel bydlel a kde se věnoval trestné činnosti
- Záznamový arch testu Ravenových matic
- Záznamový arch pro odpovědi Testu ruky
- Dotazník vazby na místo (Příloha 4)

3. Aspekty výzkumu ve věznicích

Výzkum prezentovaný v této publikaci je založen na kombinaci kvalitativního a kvantitativního přístupu. Kvalitativní část výzkumu je tvořena rozhovorem a kresbou mentálních map, zatímco kvantitativní část je zastoupena testovými a dotazníkovými metodami jako jsou testy osobnosti, inteligence a dotazník vazby na místo. Test agresivity je na pomezí kvalitativních a kvantitativních metod.

Výzkum v oblasti forenzní psychologie se začal rozvíjet v 80. letech, kdy např. ve Velké Británii byla realizována studie procesu výsledku podezřelých (Irving, 1980). Devadesátá léta zaznamenala nárůst vědecké činnosti a také větší variabilitu témat, např. Reiner (1991) a Young (1991) se zaměřili na výzkum strategií vyšetřování konstáblů, Canter (1996) se věnoval výzkumu pachatelů vloupání, vražd a vyšetřování. V současné době je tento druh výzkumu již mnohem frekventovanější, a proto se objevují i publikace, které shrnují dosavadní výsledky, např. obecně o psychologickém výzkumu ve vězení pojednává publikace Grahama Towleho „Psychological research in prisons“ (2006) či Wima Bernasca „Offenders on offending“ (2010).

V České republice se výzkumu v rámci forenzní psychologie věnují zejména psychologové provádějící soudně expertní činnost. Karel Netík (1998), významný forenzní psycholog, se nejčastěji ve svých studiích soustřeďuje na mladistvé pachatele a jejich agresi. Petr Weiss (2001), Jiří Raboch (1996) a další se věnují studiu pachatelů sexuální trestné činnosti. Lze tedy konstatovat, že také v České republice se provádí výzkum zaměřený na pachatele trestné činnosti.

Popis použitých metod

Při rozhovoru s pachateli či při vyplňování dotazníků a testů je důležité, aby jim odsouzení rozuměli a nebáli se jich. Výzkumník by měl být vždy nablízku, aby mohl odpovědět na případné dotazy. Na respondenty je potřeba při vyplňování testů a dotazníků dohlížet a udržovat jejich zájem o danou činnost. Pokud jsou ponecháni o samotě, jejich pozornost rychle poklesne a tím i pravdivost či přesnost jejich odpovědí. Také při rozhovorech je potřeba udržovat pozornost odsouzených. V našem výzkumu byly použity následující metody:

Semistrukturovaný rozhovor (Příloha 3)

Semistrukturovaný rozhovor obsahoval přesně formulované otevřené otázky, které ovšem nejsou kladeny v přesném pořadí a vždy mohou být doplněny dalšími otázkami. V praxi to znamená, že respondent vypráví svůj příběh a poté následují doplňující či upřesňující otázky. Ty jsou kladeny tak, aby respondent mohl vytvářet vlastní odpovědi a necítil se limitován daným tématem či otázkami (Canter, 1996).

Projektivní metody

Projektivní metody přinášejí důležité výsledky, ale také mohou posloužit pro prolomení ledů během rozhovoru či jako odpočinek před těžším testem. V našem výzkumu byly použity dvě projektivní metody: kreslení mentálních map během rozhovoru a Test ruky (Hand test), kterým je zjišťována míra a forma případných agresivních tendencí.

Mentální mapy vyjadřují, jak lidé rozumí svému prostředí, tedy jak se rozhodují na základě informací, které o něm mají. Mentální mapy nabízí informace týkající se pohybu pachatelů v prostoru (Gärling, 1989), procesu rozhodování v určitém prostředí (MacEachren, 1992) a následně používaných strategií (Downs, Stea, 1973).

Znalost daného prostředí zaznamenaná na mentálních mapách ovlivňuje či omezuje chování (Polišenská, 2007; Polišenská 2006). Mentální mapy jsou nástroj bohatý na informace, které se týkají chování pachatelů trestné činnosti. Zároveň informace z mentálních map může být použita jako kontrola validity dalších získaných informací, které se objevují například v anamnestickém dotazníku či během rozhovoru.

Test ruky je projektivní metoda, která byla v roce 1962 vytvořena Bricklinem, Piotrovskim a Wagnerem. Používá se k diagnostice a predikci agresivního chování. Výhodou tohoto testu je jeho časová nenáročnost, zároveň je zachována také citlivost pro momentální duševní stav účastníka výzkumu (Svoboda, 2005).

Dotazníky a testy

Dotazníky a testy tvořily kvantitativní část našeho výzkumu a jejich výhodou byla jednoduchá administrace. Většinou se dotazníky používají pro sběr dat týkající se demografických informací, postojů a chování respondentů v minulosti apod. (Fife-

Shaw, 2000). Dotazníky použité v představovaném výzkumu obsahovaly jak formu otevřených otázek (pachatelé měli možnost popsat danou situaci, jak chtěli), tak uzavřených otázek (seznam odpovědí, ze kterých si museli vybrat). Dále dotazníky obsahovaly položky kategorického i výběrového formátu. Chaiken a Chaiken (1984) tvrdí, že výhody používání self-report (podávání zpráv o sobě) metod u pachatelů spočívají v tom, že historie pachatelů je sice snadno dostupná, ale self-reporting upozorní na trestnou činnost, která hraje v životě pachatele důležitou roli.

V tomto výzkumu byly použity následující dotazníky:

- Anamnestický dotazník (Příloha 2)

Tento dotazník obsahoval informace týkající se rodinné historie, předchozí trestné činnosti, zkušenosti s drogami apod. Získané informace byly použity zejména pro popis dané populace pachatelů majetkové trestné činnosti (se zaměřením zejména na pachatele vloupání), kteří se účastnili výzkumu.

- Dotazník vazby na místo (Příloha 4)

V tomto dotazníku byli pachatelé požádáni, aby ohodnotili určitá místa podle toho, jak moc jsou pro ně důležitá (např. dům, ulice). Dotazník obsahoval 24 míst, které pachatelé hodnotili na pětibodové stupnici znázorňující míru důležitosti místa od "toto místo je pro mne velmi důležité" až po "toto místo mě vůbec nezajímá".

Složka pro respondenty dále obsahovala následující testy:

- Test osobnosti – v tomto výzkumu byl použit Cloningerův dotazník temperamentu a charakteru. Tento test bude popsán dále v tomto textu.

- Test inteligence – pro časovou nenáročnost byl vybrán Test Ravenových progresivních matic. Administrace testu spočívá ve výběru správného obrazce z 6 až 8 možností, tedy toho, který logicky doplňuje určitý obrázek. Také o tomto testu bude více uvedeno dále v textu.

4. Trestný čin krádeže vloupáním z právního hlediska

Pojem vloupání je v různých státech vykládán různým způsobem. Obvykle jde o neoprávněné a násilné vniknutí doněkterého prostoru, případně nedovolený vstup na cizí majetek, za účelem spáchání trestného činu (Novotný, 2007). V mnoha státech jde o vniknutí do takových prostor, jako jsou nejrůznější budovy, byty, dopravní prostředky aj., a to za účelem spáchat krádež nebo jiný trestný čin. V některých státech pak jde o trestný čin i v případě, kdy nebyl dokonán, tedy například, i když nebyla odcizena žádná cizí věc, postačuje zde tedy prokázání úmyslu pachatele věc odcizit. Jinde je naopak nutno prokázat úmysl spáchat zvláště závažný zločin.

V českém právním systému byl pojem vloupání zakotven v novele trestního zákona v roce 1990 v ustanovení § 247 odst. 1 písm. b), zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen „TZ“): *Krádeže vloupáním se dopouští ten, kdo si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a čin spáchá vloupáním.*

Při praktické aplikaci tohoto ustanovení však docházelo ke značným problémům, proto byl v novele trestního zákona v roce 1991 pojem vloupání vymezen v § 89 odst. 14: *Vloupáním se rozumí vniknutí do uzavřeného prostoru lstí, nedovoleným překonáním uzamčení nebo překonáním jiné jistící překážky.* Nový zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, platný od 1. 1. 2010, přebírá doslovně toto vymezení pojmu vloupání v ustanovení § 121. V následujícím vymezení pojmu „vloupání“ se však přidržíme legislativy platné do 31. 12. 2009, která pro naše účely zcela postačuje.

Uzavřeným prostorem se zde rozumí stavba a její části, např. dům, byt, chata, obchodní dům, ale také oplocený pozemek, automobil, příruční pokladna, pokladnička ve skříňce veřejného telefonního automatu (č. 24/91 – Sb. rozh. tr. aj.). *Lstí* může být příklad, kdy se pachatel ukryje před uzavřením jinak veřejně přístupného prostoru (např. v obchodním domě) v úmyslu zmocnit se cizí věci, nebo také nepravdivá záminka k vniknutí do bytu (policista, kontrola odběru plynu aj.) apod. *Nedovoleným překonáním uzamčení* může být použití odcizeného, nalezeného nebo vylákaného klíče, vniknutí pomocí technického prostředku (planzeta, paklíc aj.) i bez poškození zámku a bez použití síly, nebo odvrtním, rozbitím nebo vylomením zámku apod. *K překonání jiné jistící překážky* je zapotřebí použití síly. Jde např. o vytržení, roztažení nebo přerezáání mříží,

probourání zdi, stržení ohrady nebo plotu. V případě překonání plotu, musí být taková překážka vysoká nejméně 185 cm (č. 37/93 Sb. rozh. tr.), v opačném případě nejde o vloupání. O vloupání nejde také při vniknutí do prostoru otevřenými dveřmi nebo otevřeným oknem přízemního bytu. O použití síly jde i tehdy, jestliže pachatel použil k překonání překážky nástroje, takže intenzita vlastní vynaložené fyzické síly nemusí být vzhledem k povaze použitého nástroje velká (č. 38/93 – II Sb. rozh. tr.).

Krádež vloupáním

Vloupání je vždy spojeno s trestným činem krádeže dle ustanovení § 247 TZ⁵. Žádné jiné ustanovení ve zvláštní části TZ tento pojem výslovně neuvádí.

Nepatrná hodnota cizí věci (max. 4999 Kč), které se pachatel zmocnil vloupáním, sama o sobě ještě neznamená, že uvedený čin vykazuje nepatrný stupeň nebezpečnosti činu pro společnost a že je proto vyloučena trestnost takového činu dle § 3 odst. 2 TZ (č. 38/93 – III Sb. rozh. tr.). Jinými slovy, pachatel se v případě spáchání krádeže vloupáním dopouští trestného činu bez ohledu na výši škody. Avšak při zjištění zanedbatelné hodnoty odcizené věci a při současné neexistenci jiných okolností zvyšujících stupeň nebezpečnosti činu pro společnost lze učinit závěr, že není splněna materiální podmínka trestnosti činu dle § 3 odst. 2 TZ.

Naproti tomu například v případě spáchání trestného činu krádeže vloupáním a způsobení škody nikoli nepatrné, je nutno takové jednání posoudit nejen dle § 247 odst. 1 písm. b) TZ, ale také podle § 247 odst. 1 písm. a). Obecně řečeno, pokud pachatel naplní svým jednáním více alternativních znaků trestného činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a) – e) TZ, je nutno skutek kvalifikovat tak, aby byly vystiženy všechny znaky, jež byly naplněny (č. 57/96 Sb. rozh. tr.).

Spáchání trestného činu krádeže vloupáním dle § 247 odst. 1 písm. b), TZ tedy nevylučuje souběh s jiným trestným činem. Např. pokud pachatel neoprávněně vnikne do bytu nebo chaty a zmocní se cizí věci, dochází zde k jednočinnému souběhu trestného činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b) TZ (kategorie trestných činů proti majetku) s trestným činem porušování domovní svobody

⁵ V novém TZ (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník) jde o ustanovení § 205.

podle § 238⁶ TZ (kategorie trestných činů proti svobodě), (č. 15/74 Sb. rozh. tr.).

Loupež vs. vloupání

V běžném jazyce jsou někdy mylně zaměňovány dva pojmy, a to loupež a vloupání. Jak jsme již uvedli výše, vloupání je způsob neoprávněného vniknutí do uzavřeného prostoru a tento pojem je vymezen v obecné části TZ v ustanovení § 89 odst. 14. Vloupání je v českém trestním právu vždy spojeno s trestným činem krádeže dle § 247 TZ, a tedy kategorií trestných činů proti majetku.

Oproti tomu loupež je trestným činem zakotveným ve zvláštní části TZ v ustanovení § 234⁷: Pachatel zde *proti jinému užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci*. Loupež patří do kategorie trestných činů proti svobodě.

Jak vidíme, v obou případech se jedná o úmysl pachatele zmocnit se cizí věci. V prvním případě s tímto úmyslem pachatel neoprávněně vniká do uzavřeného prostoru a ohrožuje tak majetek. Svůj čin dokoná ve chvíli, kdy se věci zmocní a může s ní volně manipulovat. V druhém pak užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí proti jinému člověku a kromě majetku ohrožuje také jeho svobodu. Zde postačuje „pouhý“ úmysl zmocnit se věci k tomu, aby byl čin posuzován jako dokonáný.

V případě, kdy použije pachatel násilí nebo pohrůžky násilí bezprostředně poté, co se zmocní cizí věci za účelem uchovat si věc, půjde o trestný čin krádeže dle ustanovení § 247 odst. 1 písm. c) TZ. Pokud pachatel ale neoprávněně vnikne např. do bytu, kde následně donutí násilím nebo bezprostřední pohrůžkou násilí majitele k vydání hotovosti (a odchází bez použití násilí za účelem pokusit se uchovat si věc), lze takové jednání posoudit pouze jako trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1 TZ, a ne jako trestný čin krádeže spáchané vloupáním (§ 247 odst. 1 písm. b) TZ).

⁶ §178 zákona č.40/2009 Sb., TZ (v platnosti od 1. 1. 2010)

⁷ §173 zákona č.40/2009 Sb., TZ (v platnosti od 1. 1. 2010)

5. Trestný čin krádeže spáchané vloupáním: výzkum, teorie a aplikace v praxi⁸

Tato kapitola se zaměřuje na trestný čin krádeže vloupáním, jeho charakteristiky a různé klasifikace pachatelů tohoto trestného činu. Je nutné podotknout, že vloupání je z velké části nenásilný trestný čin, při kterém hrají velkou roli vlivy prostředí.

Pro bližší porozumění vloupání nejprve představíme různé teorie, které se zaměřují na různé druhy této kriminální aktivity. Dále se budeme věnovat chování pachatelů vloupání, zejména jejich strategiím a dalším aspektům ovlivňujícím rozhodování konat tento druh aktivit. Pro zájemce o trestný čin vloupání můžeme doporučit souhrnnou publikaci Mawbyho (2001) či souhrnnou kapitolu týkající se vloupání ve čtrnáctém svazku *Crime and Justice* (Shover, 1991), na niž dále navazuje nejnovější souhrnná práce Bernasca (2009), která vyšla v knize *Oxford Handbook on Crime and Public Policy*.

Kriminologické teorie trestného činu krádeže vloupáním

Kriminologické teorie rozdělují vloupání na základě jeho provedení či připravenosti pachatele.

Dle druhu *provedení* můžeme vloupání rozdělit na jednoduché krádeže, které neobsahují překonání překážek a kdy cíl je snadno dosažitelný, či na složité krádeže, kdy pachatel musí překonat určitou překážku, určitým způsobem se připravit a mít vhodné nástroje.

Dle úrovně *připravenosti pachatele* hodnotíme vloupání jako připravované či nepřipravované. U připravovaných činů má pachatel obvykle tip na cíl vhodný ke krádeži, vlastní auto, ví o místě, kam věci schovat, má kontakt s kupcem a ví o místě, kde proběhne prodej. Nepřipravované krádeže jsou vykonány na základě příležitostí, se kterými se pachatel setká ve svém okolí. Krádež je uskutečněna okamžitě poté, co se pachatel rozhodne, že do objektu vstoupí. Nepřipravovaná krádež je také taková, kdy se pachatel pohybuje v určitém prostoru v určité denní nebo noční

⁸ Kapitola vychází z článku Polišínská, V.A. (2010). Trestný čin krádeže vloupáním: teorie a výzkum v zahraničí. *Kriminalistika*, 1, 27-35.

době a čeká, až nastane vhodná doba k provedení trestného činu (Konrád, 1996).

Bennet a Wright (1984) ve svém výzkumu zjistili, že většina pachatelů vloupání se nejprve rozhodne, zda trestný čin opravdu vykonat, a pouze malá část pachatelů (7 % ze 117 osob v jejich vzorku) může být nazývána pachateli využívající příležitosti.

Sami tedy rozdělují pachatele na „plánující“, kteří vloupání určitou dobu připravují, „příležitostné“, kteří jsou spontánní při vloupání, a „vyhledávající“, kteří vyhledávají vhodné cíle.

Na jejich výzkum navázala Barker (1999), která studovala jednotlivé možnosti pachatelů vloupání. Na základě svého výzkumu definovala pachatele „profesionální“, kteří si vybírají své cíle na základě hodnoty kradených věcí a minimalizují možnost, že budou chyceni policií, a pachatele „příležitostné“.

V osmdesátých letech se výzkum zaměřoval zejména na různé typy pachatelů vloupání, zde můžeme zmínit například Scarrovo rozlišení na pachatele residenční a neresidenční (Dunn, 1980).

Ve stejném duchu Maguire a Bennet (1982) identifikovali tři druhy pachatelů vloupání:

Pachatelé vysokého stupně – kteří tvoří malou síť opatrných a zaangažovaných pachatelů, kteří jsou vysoce organizovaní a sociálně odloučení.

Pachatelé prostředního stupně – jsou největší kategorií pachatelů, bývají zkušení, avšak již ne tak dobře sociálně organizovaní.

Pachatelé nízkého stupně – mezi které spadají jedinci, kteří nerozlišují mezi svým sociálním a organizačním životem a kteří se zaměřují na drobnou trestnou činnost.

Chování pachatelů

Obecně je pachatel vloupání definován jako člověk, který uvažuje racionálně, své cíle si vybírá a vloupání plánuje. Zároveň je tento člověk omezován zdroji, které má pro vykonání daného trestného činu k dispozici - jde například o informace, čas či mobilitu (Bernasco, Luykx, 2003). Racionální rozhodnutí spáchat trestný čin je ovlivněno také tím, že pachatelé mají různě odlišné a více či méně systematické strategie, na základě kterých hodnotí objekty vhodné pro vloupání (Taylor, Nee, 1988).

Strategie, které utvářejí proces rozhodování, napomáhají rozhodnutí, zda trestný čin spáchat či ne. Tyto strategie obsahují mnoho možných scénářů, ze kterých si pachatel vybírá na základě

zkušeností či dané situace. Proces rozhodování je dále ovlivněn upřednostňováním jedné strategie před ostatními a následně ukončen výběrem jedné z možností (Golledge, Stimson, 1997). Polišínská (2004) se ve svém výzkumu věnovala strategiím pachatelů a rozdělila je na strategie *plánované a spontánní*.

Plánovaná strategie je definována detailním a pečlivým plánováním, soustředěním sil na jeden cíl a provedením daného činu co nejrychleji (Lanir, 1993). Pachatel má nástroje k trestné činnosti jako například mobilní telefon, auto a informace týkající se cíle. Většinou vstoupí do objektu přední stranou (dveře, okna), protože zná rozmístění místností a chce limitovat čas strávený v daném objektu. Dále pachatel vykoná zamýšlenou trestnou činnost a nic dalšího (Polišínská, 2004).

Spontánní strategie je definována schopností adaptovat se na danou situaci a být flexibilní, což znamená být spontánní při rozhodování o dalším podniknutém kroku tak, aby daná akce byla úspěšná. V tomto případě je důležité, že pachatel zná danou oblast, její slabé stránky a dokáže je využít ke spáchání daného trestného činu. Pachatel má omezený přístup ke zdrojům a většinou jedná na základě spontánního impulsu. Většinou se věnuje trestné činnosti v noci a do objektů vstupuje zadní částí, aby na sebe zbytečně neupozornil (Polišínská, 2004).

Zmíněné teorie jsme později použili jako podklad pro rozhovory, když jsme se pachatelů ptali, jak by sami sebe definovali.

Různé aspekty trestného činu vloupání

Průzkum provedený Oddělením pro trestnou činnost a trestní justici ministerstva vnitra (Crime and Criminal Justice Unit of the Home Office) ve Velké Británii (Budd, 1999) vedl ke zjištění, že 30 % residenčních vloupání bylo spácháno o víkendu, v noci (23 %) nebo večer (32 %), zatímco denní vloupání proběhlo spíše odpoledne než ráno. U 48 % případů byl vstup pachatelů do objektu ze zadní části a ve 44 % z přední části. Nejčastější způsob vstupu byl dveřmi (70 %), u kterých většina pachatelů vylomila zámek (37 %). Ve 22 % případů si pachatel otevřel dveře či okno. Nejčastěji ukradenými věcmi byly peníze (41 % případů), šperky a elektronika (video a audio). Podobných studií procentuálně popisujících trestnou činnost vloupání a její jednotlivé aspekty byla provedena celá řada v různých zemích a kontextech, například

v Holandsku (Bernasco, Nieuwbeerta, 2005), Irsku (Tailor, Nee, 1988) a Velké Británii (Tseloni a kol., 2002).

Existují různé další aspekty, které ovlivňují rozhodovací proces pachatele během trestného činu:

Peníze

Výzkumníci potvrdili, že pachatelé jsou z velké části motivováni materiálním ziskem. Becker (1968) definoval racionální přístup k majetkové trestné činnosti, na základě něhož pachatel hodnotí náklady a výnosy nejen při výběru kriminálního životního stylu, ale také při rozhodnutí, zda podniknout danou kriminální aktivitu. Tyto výhody mohou být jak peněžní, tak psychologické.

Nee a Taylor (1988) zjistili, že pro 72 % pachatelů je potřeba peněz nejdůležitějším faktorem při rozhodování, zda trestnou činnost spáchají či ne. Následně pachatel hodnotí, zda je daná oblast dostatečně atraktivní z hlediska hodnoty majetku a příležitostí, které nabízí (Repetto, 1974; Maguire, Bennett, 1982; Bennett, Wright, 1984; Rengert, Wasilchick, 1985; Nee, Taylor, 1988; Bernasco, Luykx, 2003).

Hodnocení prostředí

Výběr specifického cíle z několika možností je rozhodnutím, které závisí na mnoha faktorech, jako jsou: charakteristika pachatele, potenciál místa pro trestný čin, aktuální situace a předchozí zkušenosti pachatele s danou trestnou činností či prostředím (Brantingham, Brantingham, 1993). Konečný výběr je tedy omezený a dokazuje určitý stupeň preferencí ze strany jedince (Golledge, Stimson, 1997).

Nejprve je důležité vyhodnotit daný cíl jako vhodný. Dále pachatel posuzuje, zda je daný objekt zájmu hlídaný a jak bezpečný je pro vstup. Objekty s jednoduchým přístupem jsou obvykle pachateli hodnoceny pozitivně (Bernasco, Luykx, 2003). Newman (1972) tvrdí, že místa, kterým chybí obranný prostor (defensible space), jsou velmi náchylná k ohrožení trestnou činností. Tento obranný prostor je zajištěn sociální kontrolou lidí, kteří v dané oblasti bydlí. Residenční prostředí bývá vytvořeno takovým způsobem, aby umožnilo obyvatelům hlídat a být zodpovědnými za danou oblast, tedy ji bránit. Oblasti, kterým tento obranný prostor či jeho reálné nebo symbolické hranice chybí, například sídliště či dlouhé tmavé chodby, jsou náchylné k výskytu trestné činnosti.

Taylor a Nee (1988) zjistili, že pachatelé hodnotí daný cíl na základě tří úrovní. První představuje výraznost cíle (tedy zda se daný objekt zalíbí, něčím zaujme), druhá úroveň zdůrazňuje výraznost různých dalších znaků jako je místo, bohatství, obydlí a bezpečnost. Do třetí úrovně se řadí typické způsoby, kterými pachatel objekt obhlíží, než vnikne dovnitř.

Brown s Bentleyem (1993) a Bernasco s Nieuwbeertou (2005) následně prokázali, že riziko dané oblasti, že bude vybrána pro vloupání, je ovlivněna předpokládaným nedostatkem ochrany, fyzické přístupnosti, počtem potencionálních cílů a blízkostí k domovu pachatele. Nedostatek ochrany prostředí a viditelné bohatství obyvatelů mají silný vliv na nárůst počtu vloupání v dané oblasti (Bernasco, Luykx, 2003; Brown, Altman, 1981).

Bennet a Wright (1984) zjišťovali koncepty, které jsou pro pachatele vloupání nejdůležitější při hodnocení rizika týkající se nadcházejícího vloupání - například možnost se skrýt, blízkost sousedů, známky, že je někdo uvnitř a možnosti úniku. Ukázalo se, že nejdůležitější jsou pro pachatele ty aspekty prostředí, které je spíše odrazují od trestného činu - alarmy, kolemjdoucí, zámky, psi apod. Obdobně Hakim a kol. (2001) zjistili, že objekt je více náchylný k vyloupení, pokud působí luxusně, stojí na konci ulice, je blízko hlavní silnice, lesa či hřiště, nemá alarm a obvykle před ním neparkuje auto.

Blízkost domova

Když si pachatel vybírá oblast k trestné činnosti, je si také vědom toho, jak blízko je tato oblast k místu jeho bydliště. Mnoho výzkumníků věří, že pachatelé vloupání preferují známé prostředí a věnují se trestné činnosti v blízkosti svých domovů (Baldwin, Bottoms, 1976, Brown, Altman, 1981; Taylor, 1988, Barker, 1999; Ham-Rowbottom, a kol. 1999, Wiles, Costello, 2000; Ratcliffe, 2003; Bernasco, Luykx, 2003).

Ratcliffe (2001) však také dokázal, že pachatelé nejsou omezováni hranicemi čtvrtí či hranicemi mezi městskými částmi a pachatelé nepreferují vlastní čtvrť před jinou. Brantingham a Brantingham (1975) zjistili, že interní části residenčních oblastí mají mnohem nižší počet vloupání než okrajové části, které jsou známé lidem z více oblastí. Majetková trestná činnost se také často vyskytuje poblíž míst s vysokou aktivitou (např. centra měst) a podél cest mezi dvěma centry oblastí. Podstatná část majetkových

trestných činů se tedy stane na hlavní silnici či v její blízkosti (Brantingham, Brantingham, 1993).

Výzkum potvrdil, že delší vzdálenosti za cílem ujedou pachatelé, kteří jsou starší, mají-li šanci získat více peněz (Repetto, 1974; Baldwin, Bottoms, 1976; Nichols, 1980; Gabor, Gottheil, 1984; van Koppen, Jansen, 1998; Snook, 2004) nebo pachatelé, kteří již mají dřívější záznam v rejstříku (Baldwin, Bottoms, 1976; Gabor, Gottheil, 1984). Je také známo, že pachatelé majetkové trestné činnosti cestují dále než pachatelé násilné kriminality (Morselli, Royer, 2008; Capone, Nichols, 1975).

Převážná většina studií zabývajících se cestováním pachatelů za trestnou činností tvrdí, že průměrná vzdálenost bydliště pachatelů od objektu je 2 km (Potchak a kol., 2002; Kocsis a kol., 2002) či o něco více - okolo 3,8 km (Laukkanen a kol., 2008). Nebylo publikováno mnoho výzkumů potvrzujících větší vzdálenosti. Podle Morselliho a Royera (2008) může okruh páchané trestné činnosti zahrnovat až 52 km vzdálená místa. Zajímavé je, že Laukkanen a kol. (2008) ve svém výzkumu týkajícím se sériových pachatelů vloupání odstranili z daného vzorku 15 případů, kdy vzdálenost byla větší než 50 km. Tímto ovlivnili nejen výsledek svého výzkumu, ale zároveň ukázali, že jev, kdy pachatelé cestují delší vzdálenosti, se objevuje, a měl by se spíše studovat než ignorovat. Polišenská (2008) s použitím výzkumných rozhovorů s pachateli zjistila, že určitý druh pachatelů vloupání cestuje za svými cíli i poměrně velké vzdálenosti (až 150 km).

Chování pachatelů vloupání v prostoru

Současný výzkum věnující se teritorialitě se většinou zaměřuje na malé oblasti poblíž domácích adres pachatelů (Brown, Altman, 1981; Taylor, 1988; Ham-Rowbottom a kol. 1999) či na úroveň městských částí (Coleman, 1985).

Výše zmiňované aspekty trestné činnosti - např. její příprava, preference domácí oblasti, vyhledávání bohatých čtvrtí a nehlídané cíle - tvoří určitý vzorec chování pachatelů. Rengert a Wasilchick (1985) zjistili, že většina pachatelů vloupání tráví během dne hodiny ježděním po různých oblastech a vybírá si vhodné cíle i dobu ke vloupání.

Z těchto důvodů rozlišujeme dva různé procesy týkající se cesty za trestnou činností, které záleží na úsilí dosáhnout daného cíle či příležitosti. V prvním procesu představuje *cesta výsledek rozhodnutí spáchat trestnou činnost*. Oproti tomu v druhém procesu je *cesta*

uskutečněna za jiným účelem a během ní se naskytne příležitost spáchat trestný čin. Na základě těchto procesů rozdělil Elffers (2004) pachatele vloupání na:

- plánující - ti, kteří předem přemýšlí o spáchání trestné činnosti;
- vandrující - ti, kteří se potloukají určitou oblastí, dokud nenajdou vhodný cíl;
- náhodní - ti, kteří opustí domov za jinou aktivitou, během níž se naskytne vhodná příležitost pro vloupání, a tu využijí.

Rengert a Wasilchick (1985) na základě rozhovorů s 31 pachateli vloupání našli silnou spojitost mezi cestou a trestným činem - pachatel si během cesty za jinými aktivitami vybírá i cíle k trestné činnosti.

Autoři navrhují 4 modely prostorových vzorců vloupání:

- Uniformní - pachatel nepreferuje žádný směr či vzdálenost
- Zaměřený na vzdálenost - je potřeba času a úsilí na překonání určité vzdálenosti, pachatel se proto věnuje trestné činnosti v blízkosti domova.
- Bimodální - vzorec pohybu pachatele obsahuje prostorové odchylky, například nikdy nekrade poblíž domova či upřednostňuje cíle podél známé cesty
- Směřující určitým směrem - pachatel se věnuje trestné činnosti v okolí domova a vyjíždí i určitým směrem, avšak čím dále jede, tím méně trestné činnosti vykoná.

Profilování

Nejnovější výzkum se věnuje mimo jiné zjišťování, zda byly jednotlivé trestné činy spáchány stejným pachatelem/pachateli. Bennell a Jones (2005) se zaměřili na otázku, zda lze použít statistickou analýzu charakteristik chování pachatelů na místě činu pro identifikaci jednotlivých vloupání. Jejich výzkum naznačuje, že některé charakteristiky jsou vhodnější než jiné. Například vzdálenost mezi jednotlivými trestnými činy (inter-crime distance) se ukázala být vhodným předpokladem, zatímco tradiční charakteristiky jako způsob vstupu do objektu či seznam ukradených věcí nebyly tak stabilní, aby dokázaly vhodně spojit jednotlivá vloupání.

Blízkou vzdálenost mezi jednotlivými cíli vloupání do jednotlivých objektů v brzké době po sobě a další faktory, které

napomáhají identifikovat jednotlivá vloupání a pachatele, zjistil ve svém výzkumu i Bernasco (2008). Výzkum byl zaměřen především na otázku, jaká je pravděpodobnost, že stejný pachatel vykrade cíl, který již jednou vykradl, či objekt v blízkosti předešlého cíle.

6. Popis a charakteristika zkoumaného souboru

Po těchto úvodních kapitolách shrnujících dosavadní znalosti týkající se výzkumu a pachatelů vloupání se nyní dostáváme k naší studii. Než přejdeme k jednotlivým analýzám, tak nejprve představíme náš výzkumný soubor. Popis vzorku jsme získali prostřednictvím informací z **Anamnestického dotazníku** (Příloha 2) a ze **semistrukturovaného rozhovoru** (Příloha 4). Vzorek obsahuje 166 pachatelů (12 žen a 154 mužů), ovšem ne všichni pachatelé vyplnili všechny dotazníky či odpověděli na všechny otázky. Z tohoto důvodu velmi často uvádíme, kolik pachatelů tvoří daný soubor pro určitou analýzu.

Z rozhovorů jsme zjistili, že majetkovou trestnou činnost uvedlo 162 osob, v 1 případě pachatel majetkovou trestnou činnost neuvádí a u 3 případů chybí odpověď. **Krádež** uvádí **152** z těchto 162 pachatelů majetkové trestné činnosti (z nich se 100 pachatelů dopustilo či dopouštělo také násilných deliktů - 78 z nich se dopustilo loupeže často v kombinaci s další násilnou trestnou činností; 22 z nich se dopouštělo jiných násilných deliktů), **10** pachatelů se dopustilo jiné majetkové trestné činnosti (všech 10 se dopustilo loupeže).

Na **násilné trestné činnosti**, které se ze 162 pachatelů majetkové trestné činnosti věnovalo 110 z nich (67,9 %), se v našem vzorku nejvíce podílí loupeže (88 pachatelů). Další násilnou činnost, kterou pachatelé zmiňují, je vydírání, omezování osobní svobody, ublížení na zdraví, vražda, útok na veřejného činitele a násilí proti skupině obyvatelů nebo proti jednotlivci. Je tedy potřeba si uvědomit, že pachatelé majetkové trestné činnosti se také ve velké míře věnují trestné činnosti násilné. Přesto jsou velmi často tyto dvě trestné činnosti zkoumány odděleně.

Krádež vloupáním

Krádež vloupáním uvádí **107** (70,39 %) pachatelů ze 152 pachatelů krádeží. 25 pachatelů krádeže uvádí jiný způsob spáchání krádeže než vloupáním. 20 pachatelů krádeže způsob (vloupání či jiný) neuvadlo (viz tab. 2).

Tabulka 2

	+ násilná TČ	bez násilné TČ	odpověď neuvedená	CELKEM krádeže
Krádež vloupáním	68	39	0	107
Krádež jiným způsobem	19	6	0	25
Krádež neuveden způsob	13	5	2	20
Krádež celkem	100	50	2	152

	+ násilná TČ	bez násilné TČ	odpověď neuvedená	CELKEM krádeže
Krádež vloupáním	63,55 %	36,45 %	0,00 %	100,00 %
Krádež jiným způsobem	76,00 %	24,00 %	0,00 %	100,00 %
Krádež neuveden způsob	65,00 %	25,00 %	10,00 %	100,00 %
Krádež celkem	65,79 %	32,89 %	1,32 %	100,00 %

63,55 % pachatelů krádeží spáchaných vloupáním páchalo také násilné delikty. U pachatelů krádeže jiným způsobem než vloupáním se násilná trestná činnost objevuje v 76 % případech (viz tab. 2). Zdá se tedy, že pachatelé krádeží vloupáním se věnují násilné trestné činnosti v méně případech než pachatelé ostatních krádeží.

Tabulka 3

	+ loupeže	bez loupeží	odpověď neuvedená	CELKEM krádeže
Krádež vloupáním	51	55	1	107
Krádež jiným způsobem	16	9	0	25
Krádež neuveden způsob	11	8	1	20
Krádež celkem	78	72	2	152

	+ loupeže	bez loupeží	odpověď neuveдена	CELKEM krádeže
Krádež vloupáním	47,66 %	51,40 %	0,93 %	100,00 %
Krádež jiným způsobem	64,00 %	36,00 %	0,00 %	100,00 %
Krádež neuveden způsob	55,00 %	40,00 %	5,00 %	100,00 %
Krádež celkem	51,32 %	47,37 %	1,32 %	100,00 %

Obdobné tendence vidíme i při porovnání pachatelů krádeží z hlediska páchaní loupeží. Ačkoliv se loupeží dopouští téměř polovina (47,66 %) našich pachatelů vloupání, je patrné, že tyto delikty páchají v méně případech než je tomu u pachatelů ostatních krádeží (viz tab. 3).

Můžeme pouze uvažovat, že pachatelé krádeží jiným způsobem mají větší sklony k páchaní násilných deliktů než pachatelé krádeží vloupáním. Je možné, že pachatelé vloupání mají tendenci více se vyhýbat osobnímu kontaktu s poškozeným, jinými slovy odcizí cizí věc ve chvíli, kdy není osobně přítomen její majitel (opuštěné objekty, auta na parkovišti, prázdné domy, byty apod.).

Pachatele v našem vzorku lze tedy rozdělit do 3 skupin. **Skupina č. 1** (n=52) obsahuje pachatele, kteří spáchali pouze majetkovou trestnou činnost. Všichni tito pachatelé páchali krádeže, ale nepáchali násilnou trestnou činnost. **Skupina č. 2** (n=100) obsahuje pachatele, kteří spáchali jak majetkovou, tak násilnou trestnou činnost. Všichni tito pachatelé páchali krádeže. Násilná trestná činnost v této skupině je zastoupena následovně:

78 x krádež + loupež; z toho:

45 x krádež + loupež (1x + vražda)

31 x krádež + loupež + ublížení na zdraví (1x + útok na veřejného činitele a 1x + vražda, 1x + vydírání)

2 x krádež + loupež + vydírání

22 x krádež + jiná násilná trestná činnost (ne loupeže)

19 x krádež + ublížení na zdraví (1x + útok na veřejného činitele, 1x + vydírání)

2 x krádež + útok na veřejného činitele

1 x krádež + vydírání

Skupina č. 3 (n=10) zahrnuje pachatele majetkové trestné činnosti, kteří páchali i násilnou trestnou činností, ale ne krádeže. Všichni tito pachatelé páchali loupeže.

Další 3 pachatelé uvedli pouze drogové delikty a 1 neuvedl žádnou trestnou činnost.

Anamnestické údaje

Rok narození a věk – Nejstarší pachatel se narodil v roce 1953 a nejmladší v roce 1988 (viz tab. 4).

Tabulka 4

Věk	počet	podíl	počet	podíl
22 - 25 let	16	9,64 %	67	40,36 %
do 30 let	51	30,72 %		
do 35 let	44	26,51 %	61	36,75 %
do 40 let	17	10,24 %		
do 45 let	20	12,05 %	32	19,28 %
do 50 let	12	7,23 %		
do 55 let	4	2,41 %	5	3,01 %
do 57 let	1	0,60 %		
Neuvedl	1	0,60 %	1	0,60 %
Celkem	166	100,00 %	166	100,00 %

Národnost – 144 (86,7 %) pachatelů uvedlo českou národnost, 9 (5,4 %) romskou, 5 (3 %) slovenskou, 3 (1,2 %) jinou a 5 (3 %) pachatelů národnost neuvedlo.

Stav – 23 (13,9 %) pachatelů uvedlo, že před pobytem ve vězení byli svobodní a žili s rodiči, 32 (19,3 %) bylo svobodných, žili však sami, 81 (48,8 %) žilo s partnerem/partnerkou, 12 (7,2 %) jich bylo ženatých a 14 (8,4 %) rozvedených; 4 (2,4 %) pachatelé svůj stav neuvedli.

Odchod z domova – svůj věk v době odchodu z domova uvedlo 99 dotázaných. Nejvíce z nich odešlo z domova před dovršením 18. roku života (49 pachatelů, 49,5 %).

V 15 letech odešlo 12 (12,1 %) pachatelů, v 16 letech 10 (10,1 %) pachatelů, v 17 letech 14 (14,1 %). Nejčastěji uváděný věk odchodu z domova je 18 let (24 pachatelů, 24,2 %). V období 19– 33 let odešlo z domova 26 pachatelů (26,3 %), z toho 9 ve věku 19 let.

Návrat domů – 52 pachatelů uvádí, že se na nějakou dobu domů vrátilo.

Děti – 78 (47,0 %) pachatelů uvedlo, že nemají žádné děti. 41 pachatelů (24,7 %) mělo jedno dítě, 26 (15,7 %) pachatelů 2 děti, 11 (6,6 %) 3 děti, 10 (6,0 %) pachatelů uvedlo 4 a více dětí.

Vzdělání – 79 (47,6 %) pachatelů uvedlo dokončené základní vzdělání, 60 (46,9 %) jich dokončilo střední odbornou školu, 18 z nich zde navíc získalo i maturitu, a 6 (3,6 %) odsouzených dokončilo střední školu; 3 (1,8 %) dotázaní své vzdělání neuvedli.

Pracovní úřad – 121 (72,9 %) pachatelů vypovědělo, že byli po určitou dobu zaregistrováni na pracovním úřadě. 70 (42,2 %) jich přiznalo, že v době, kdy byli zaměstnáni, se věnovali rovněž trestné činnosti.

Auto – 94 (56,6 %) pachatelů uvedlo, že vlastnili auto, 31 (18,7 %) pachatelů mělo z různých důvodů zakázáno řídit a pouze 55 (33,1 %) pachatelů mělo řidičský průkaz.

Rodina – 82 (49,4 %) pachatelů žilo s oběma rodiči, 25 (15,1 %) žilo pouze s matkou, 3 (1,8 %) pouze s otcem, 23 (13,9 %) jich žilo s matkou a nevlastním otcem, 2 (1,2 %) s otcem a nevlastní matkou, 9 (5,4 %) vyrůstalo v dětském domově, dalších 7 (4,2 %) bylo v dětském domově a zároveň byli vychováváni různými členy rodiny, 6 (3,6 %) jich žilo u příbuzných, 1 (0,6 %) žil s adoptivními rodiči; 8 (4,8 %) dotázaných odpověď neuvedlo.

Vlastní sourozenci – 26 (15,7 %) pachatelů uvedlo, že nemají žádné vlastní sourozence. 47 (28,3 %) pachatelů uvedlo jednoho sourozence, 29 (17,5 %) 2 sourozence, 25 (15,1 %) pachatelů 3 sourozence, 13 (7,8 %) pachatelů uvedlo 4 sourozence a 26 (15,6 %) pachatelů uvedlo 5 a více sourozenců.

Nevlastní sourozenci – 98 (59,0 %) pachatelů nemělo žádné nevlastní sourozence, 20 (12 %) mělo 1 nevlastního sourozence, 24 (14,5 %) 2 nevlastní sourozence, 9 (5,4 %) nevlastní sourozence a 15 (9,0 %) dotázaných uvádí 4 a více nevlastních sourozenců.

Psychické problémy – 21 (12,7 %) pachatelů mělo podle své výpovědi doložené psychické problémy.

Stěhování – 50 (30,1 %) odsouzených uvedlo, že celý život bydleli na jednom místě, přesto 79 (47,6 %) dotázaných uvedlo, že se nikdy nestěhovali, 46 (27,7 %) se stěhovalo jednou, 23 (13,9 %) se stěhovalo dvakrát, 12 (7,2 %) se stěhovalo třikrát a 4 (3 %) se stěhovali čtyřikrát či vícekrát; 1 (0,6 %) dotázaný otázku nezodpověděl.

Fyzické tresty - do svých 18 let bylo rodiči (opatrovníky) fyzicky trestáno 44 (26,5 %) pachatelů, 114 (68,7 %) jich bylo svědky hádky rodičů.

Násilí v manželství - 66 (39,8 %) pachatelů uvedlo, že uhodili svou partnerku/manželku, 8 (4,8 %) však neuvádí, jak často. 27 (16,3 %) dotázaných přiznává jednu takovou událost, 16 (9,6 %) uhodilo svou partnerku zhruba jednou za rok, 13 (7,8 %) jednou za měsíc, 2 (1,2 %) i několikrát za týden.

Na základě pětibodové stupnice pachatelé hodnotili, jak často brali následující drogy - viz . 5 (zde pachatelé velmi často odmítali odpovídat na otázky):

Tabulka 5

	Neuvedl	Nikdy	Párkrát	Docela často	Často	Velice často
Alkohol (pivo, víno atd.)	44 (26,5 %)	22 (13,3 %)	30 (18,1 %)	36 (21,7 %)	17 (10,2 %)	17 (10,2 %)
Marihuana	52 (31,3 %)	21 (12,7 %)	29 (17,5 %)	20 (12,0 %)	10 (6,0 %)	34 (20,5 %)
Lysoslávky	78 (47,0 %)	54 (32,5 %)	15 (9,0 %)	11 (6,5 %)	3 (1,8 %)	5 (3,0 %)
Extáze	73 (44,0 %)	42 (25,3 %)	23 (13,9 %)	13 (7,8 %)	9 (5,4 %)	6 (3,6 %)
Heroin	78 (47,0 %)	53 (31,9 %)	10 (6,0 %)	2 (1,2 %)	3 (1,8 %)	20 (12,0 %)
Kokain	74 (44,6 %)	50 (30,1 %)	21 (12,7 %)	8 (4,8 %)	4 (2,4 %)	9 (5,4 %)
Amfetaminy	83 (50 %)	39 (23,5 %)	10 (6,0 %)	11 (6,6 %)	10 (6,0 %)	13 (7,8 %)
Pervitin	41 (24,7 %)	13 (7,8 %)	22 (13,3 %)	24 (14,5 %)	16 (9,6 %)	50 (30,1 %)

Věk v době spáchání prvního trestného činu - nejčastější věk v době spáchání trestného činu je okolo 15. až 16. roku života (medián = 16; modus = 15). Před dovršením 15. roku spáchalo svůj první trestný čin 40 pachatelů, kteří uvedli svou odpověď (27,8 % ze 144), v 15 letech 28 dotázaných (16,9 %). Celkově před dovršením plnoletosti spáchalo svůj první trestný čin 63,9 % dotázaných.

75,7 % pachatelů uvedlo, že započali svou kriminální kariéru do 19 let (včetně) – viz tab. 6.

Tabulka 6

věk	počet	podíl
do 15 let	68	47,22 %
do 20 let	55	38,19 %
do 25 let	12	8,33 %
do 30 let	4	2,78 %
do 35 let	3	2,08 %
36 let a výše	2	1,39 %
odpovědělo	144	100,00 %
<i>neuveďlo</i>	22	
<i>CELKEM</i>	166	

Tabulka 7

věk	počet	podíl
do 15 let	80	51,61 %
do 20 let	59	38,06 %
do 25 let	9	5,81 %
do 30 let	4	2,58 %
do 35 let	3	1,94 %
36 let a výše	3	1,94 %
odpovědělo	155	100,00 %
<i>neuveďlo</i>	11	
<i>CELKEM</i>	166	

Věk v době prvního zatčení – obdobně jako u věku v době spáchání prvního deliktu dotázaní uvádějí nejčastěji věk prvního zatčení kolem 15. roku (medián = 15, modus = 15). 48 (51,61 %) jich uvádí své první zatčení ještě před dovršením 15. roku. V patnácti letech dle odpovědí respondentů bylo poprvé zatčeno 32 (20,6 %) z nich. První zatčení před dovršením plnoletosti uvádí 72,9 % dotázaných (viz tab. 7).

Počet zatčení – 44 (26,5 %) dotázaných celkový počet neuvedlo. Průměrný počet zatčení u ostatních 122 dotázaných činil 9,56 zatčení, jednou či dvakrát bylo zatčeno 20 % z nich, zhruba 60 % z nich uvádí, že bylo zatčeno pětkrát či vícekrát.

Počet výkonů trestu – 7 dotázaných počet výkonů trestu neuvedlo. Průměrný počet u ostatních 159 dotázaných činí 3,37 trestů na osobu. Ve 26 (16,4 %) případech šlo dle výpovědí respondentů o první trest, ve 42 (26,4 %) o trest druhý. 57,2 % uvádí 3 a více trestů, 2,5 % bylo trestáno více než desetkrát.

Alternativní tresty – uložení alternativního trestu uvádí 84 (50,6 %) dotázaných. Téměř v polovině z těchto případů (40 respondentů, 47,6 %) byl alternativní trest dle výpovědí uložen jedenkrát, v 19 (22,6 %) případech dvakrát. V ostatních případech

vícekrát. Nejvyšší počet udělených alternativních trestů je v našem vzorku 20.

První krádež - odpověď uvedlo 111 (66,3 %) dotázaných. Nejčastěji uváděný věk spáchání krádeže je kolem 16. roku (medián = 16). Před dovršením 15. roku spáchalo svou první krádež 32,4 % ze 111 respondentů, před 18. rokem již 70,3 % z nich a 29,7 % až po nabytí plnoletosti. 127 dotázaných uvádí, s kým spáchali svou první krádež. 35,4 % z nich uvádí, že ji spáchali sami, 59,1 % s kamarády a 5,5 % se členy své rodiny.

Pachatelé měli dále uvést přehled vlastní kriminální činnosti. V následující ulce (tab. 8) uvádíme přehled deliktů, které uvedli naši dotázaní.

Tabulka 8

Druh činnosti	Počet osob	Podíl osob	Počet deliktů na osobu (průměr)	Počet deliktů na osobu (medián)
Krádež	152	91,57 %	6,77	3
Krádež v obchodě	50	30,12 %	2,96	1
Předávání ukradených věcí	38	22,89 %	5,55	1
Loupež	88	53,01 %	1,58	1
Vloupání do domu	60	36,14 %	1,52	1
Vloupání do jiného objektu	49	29,52 %	3,35	1
Krádeže aut	41	24,70 %	2,07	1
Krádež z aut	52	31,33 %	6,23	1
Podvod	54	32,50 %	1,67	1
Ublížení na zdraví	53	31,90 %	1,68	1
Vlastnictví zbraně	26	15,66 %	1,04	1
Obchodování s drogami	40	24,10 %	1,73	1
Vlastnictví drog	41	24,70 %	1,81	1
Výtržnictví	31	18,70 %	1,57	1
Žhářství	1	0,60 %	1	1
Řízení pod vlivem alkoholu	30	18,07 %	1,13	1

Ani jeden spáchaný delikt uvedli 4 (2,41 %) dotázaní. 24,1 % dotázaných uvedlo 1 - 3 delikty, 4 - 10 deliktů uvedla polovina respondentů, nad 10 deliktů pak 24,1 %, z nichž 3 uvádějí dokonce více než 100 spáchaných trestných činů.

Kriminální zkušenost pachatelů vloupání

Pro účely dalšího zkoumání jsme pachatele vloupání rozdělili do tří kategorií, a to v souvislosti s věkem v době začátku kriminální kariéry. Jednotlivé věkové kategorie do jisté míry odpovídají různým vymezením vývojových stadií člověka (preadolescentní věk, adolescentní věk, raná dospělost a dospělost). Vymezení těchto období je často v odborné literatuře nejednotné. Například Švancara (1986) či Říčan (2004) vymezují adolescentní období věkem 15 až 20 let. Švancara ale zároveň upozorňuje na velmi různorodá vymezení adolescence, uvádí mimo jiné periodizaci Hurlockové, která vymezuje preadolescenci (10 - 12 let), ranou adolescenci (13 - 16 let) a pozdní adolescenci (17 - 21 let). Z tohoto důvodu jsme se při rozdělování pachatelů do příslušných skupin drželi zejména věku, který je příslušný pro určitý stupeň školní docházky.

V první skupině se nacházejí pachatelé, kteří započali páchat trestnou činnost **ve věku do 15 let (včetně)**. Jde o věk spojený se základní školní docházkou a z hlediska vývoje jde o období preadolescentní, případně období rané adolescence. V této skupině najdeme 59,1 % z celkem 93 pachatelů vloupání, kteří udali věk začátku kriminální kariéry. Do druhé skupiny jsme zařadili pachatele s počátkem páchaní trestné činnosti **v období 16 až 19 let**, jelikož jde obvykle o období středoškolského vzdělání, které bývá označováno jako adolescentní. V této skupině je zařazeno 30,1 % pachatelů vloupání. Ve třetí skupině se nachází 10,8 % pachatelů vloupání. Tito pachatelé udávají, že započali svou kriminální kariéru **ve věku 20 let a vyšším**.

Z celkového počtu 97 pachatelů vloupání, kteří uvedli **počet vykonaných trestů**, 43,29 % z nich udává první či druhý výkon trestu, 41,24 % tři až pět trestů a 13,46 % pachatelů vloupání vykonává trest již minimálně po šesté. Starší pachatelé vloupání v námi zkoumaném souboru, jak ukazuje korelační analýza, udávají vyšší počet vykonaných trestů než pachatelé mladší ($r = 0,493$; $sg. 0,000$). Nejistili jsme však žádnou souvislost mezi věkem pachatelů v době začátku kriminální kariéry a počtem výkonů trestů.

Na základě kombinace obou kritérií (věk v době počátku kriminální kariéry a počet výkonů trestu) jsme nakonec vytvořili **4 kategorie pachatelů vloupání** v námi zkoumaném vzorku (n=94):

- Časný začátek delikvence - prvo- a druhotrestaní (26,6 %): věk počátku delikvence do 15 let (včetně), 1. nebo 2. výkon trestu;
- Časný začátek delikvence - recidiva (31,9 %): věk počátku delikvence do 15 let (včetně), minimálně 3. výkon trestu;
- Pozdější začátek delikvence - prvo- a druhotrestaní (16,0 %): věk v počátku delikvence od 16 let výše, 1. nebo 2. výkon trestu;
- Pozdější začátek delikvence - recidiva (25,5 %): věk v počátku delikvence od 16 let výše, minimálně 3. výkon trestu.

7. Strategie trestné činnosti pachatelů vloupání

Na základě rozhovorů jsme se zaměřili na analýzu strategií během trestné činnosti. Analýza strategie trestné činnosti je nejen stěžejní v oblasti prevence kriminality, ale také například při práci se samotnými pachateli či vyšetřování konkrétních trestných činů.

Bohužel ne všichni pachatelé během rozhovoru odpověděli na všechny otázky, proto u každé charakteristiky uvádíme počet získaných odpovědí. Některé analýzy pak byly provedeny na celém vzorku a některé pouze na pachatelích krádeže vloupáním.

Pachatelé vloupání využívají při páchání trestné činnosti různých strategií pro dosažení cíle. Z hlediska vyhledávání cíle můžeme mluvit o *plánování, využívání situace, hledání příležitosti a ochotě podstoupit riziko*. Celý zkoumaný vzorek pachatelů můžeme rozdělit do pěti skupin/typů. První skupina (n=64) zahrnuje ty pachatele, kteří vždy **využívají situace** k trestné činnosti. Jinak neplánují, nehledají příležitost a popisují se jako neriskující. Pachatelé ve druhé skupině (n=30) se popsali jako **plánující a neriskující**. Nehledají příležitost a jen zřídka využívají situace.

Pro třetí skupinu pachatelů (n=26) je charakteristické, že **hledají příležitost** k trestné činnosti. Většina z nich neriskuje, neplánuje ani nevyužívá situace. Čtvrtá skupina (n=19) obsahuje pachatele, kteří se popsali jako **riskující neplánující**. Tito pachatelé neplánují a nehledají příležitosti k trestné činnosti. Část pachatelů v této skupině také využívá situace (43,1 %). V poslední skupině (n=14) se nacházejí ti pachatelé, kteří se charakterizovali jako **riskující a plánující**, kteří hledají další cíle a často také využívají situace k trestné činnosti.

Pokud se zaměříme na samotné pachatele vloupání (n=103), zjistíme, že většina pachatelů vloupání (62,1 %) využívá alespoň někdy aktuální situace, 25,2 % pachatelů cíleně hledá svou příležitost, 32 % pachatelů vloupání svůj trestný čin předem plánuje. Alespoň někdy zariskuje 25,2 % pachatelů.

Tyto přístupy pachatelé vloupání různě kombinují. Největší skupinu pachatelů vloupání (37,9 %) můžeme ale považovat za tzv. **výhradně situační** (viz tab. 9). Jde tedy o takové pachatele, kteří udávají, že svou trestnou činnost neplánují, nevyhledávají příležitost, ale využijí aktuální situace, přičemž nejsou ochotni podstoupit velké riziko. 20 pachatelů krádeže vloupání (19,4 %) **vyhledává příležitost**. Stejný počet **plánuje a neriskuje**,

14 pachatelů (13,60 %) je **riskujících neplánujících** a 10 (9,7 %) jich je **riskujících plánujících** a 4 pachatelé vloupání nevedli odpověď.

Tabulka 9

Skupina pachatelů	Počet	Podíl
riskující neplánující	14	13,60 %
výhradně situační	39	37,90 %
hledající příležitost	20	19,40 %
riskující plánující	10	9,70 %
plánující neriskující	20	19,40 %
CELKEM	103	100,00%

Strategie páchaní trestné činnosti z hlediska vyhledávání cíle a kriminální zkušenost

Vyšší frekvenci **výhradně situačních** pachatelů najdeme spíše u méně zkušených pachatelů vloupání (prvo- či druhotrestaní) s pozdějším začátkem páchaní trestné činnosti (v 16 letech a později). Mezi těmito pachateli vloupání je 53 % výhradně situačních. Pokud se zaměříme na ty pachatele z této kategorie, kteří začali páchat trestnou činnost až ve 20 letech nebo později, zjistíme, že výhradně situační typ se mezi nimi najde dokonce v 75 % případů.

Pachatelé s dřívějším začátkem kriminální kariéry (do 15 let), kteří vykonávají trest odnětí svobody poprvé či podruhé, jsou výhradně situační ve 38 %, pachatelé s obdobným začátkem kriminálního života, kteří se vyznačují zároveň vyšší či vysokou mírou tendence k recidivě, jsou vždy využívající situace v 29 %. Pachatelé příklánějící se k recidivě avšak s pozdějším začátkem delikvence jsou výhradně situační v 35 %.

Plánující pachatele pak nejčastěji najdeme mezi pachateli s dřívějším začátkem kriminální kariéry a s vyšším počtem trestů. Je patrné, že pachatelé s bohatší kriminální zkušeností mají vyšší tendenci svou trestnou činnost plánovat oproti pachatelům méně zkušeným. Plánování trestné činnosti udává 42,3 % pachatelů

s počátkem trestné činnosti do 15 let (včetně) a 18,4 % pachatelů, kteří započali páchaní trestné činnosti až po patnáctém roce života.

Pachatelé s dřívějším nástupem kriminálního způsobu života však také udávají o něco vyšší **ochotu k riskování** (30,8 % pachatelů s počátkem kriminální dráhy do 15 let, 21,4 % pachatelů s počátkem mezi 16 až 19 lety a 10 % pachatelů s počátkem trestné činnosti nad 20 let). Nejvíce jsou ochotni riskovat prvo či druhotrestaní pachatelé s dřívějším počátkem kriminální kariéry (uvádí tak 46 % z nich). Naopak prvo- či druhotrestaní pachatelé s pozdějším počátkem kriminální kariéry (nad 15 let) ochotu riskovat vůbec neuvádějí.

Pachatele **vyhledávající příležitost** najdeme nejčastěji mezi pachateli s pozdějším počátkem delikvence a prvním či druhým výkonem trestu. Jako primární strategii vyhledávání příležitosti uvádí 33 % z nich.

Nyní se blíže zaměříme na následující **aspekty strategií páchaní trestného činu krádeže vloupáním**. Tyto aspekty jsou:

- doba a místo páchaní trestné činnosti
- transport k místu trestné činnosti
- chování na místě činu
- motivace pro spáchání trestného činu
- setkání s majitelem
- budoucí trestná činnost.

Doba a místo páchaní trestné činnosti

Zeptali jsme se pachatelů vloupání na dobu, kdy páchají trestnou činnost. Ze 101 pachatelů krádeží páchaných vloupáním 56,4 % z nich páchá své činy v noci (ale někteří zároveň také v jinou denní dobu). 31,6 % všech pachatelů páchá výhradně v noci. 15,3 % kdykoli a ostatní výhradně v denních hodinách. Výhradně nočních pachatelů najdeme nejvíce mezi pachateli s pozdějším začátkem delikvence (16 a více let) a s menší zkušeností s výkonem trestu (do 2 trestů). Pouze v noci páchá trestnou činnost 53 % z nich a také v noci 73,3 % těchto pachatelů. Zároveň noc preferuje 47,4 % pachatelů, kteří jako svou primární strategii při vyhledávání cíle hledají vhodnou příležitost.

Z 97 pachatelů vloupání páchá 29,9 % trestnou činnost pouze v pracovní dny a 14,43 % pouze o víkend. 55,7 % je ochotno čín provést kdykoli. Většina (71 % pachatelů z 93) páchá trestnou činnost po celý rok, v 29 % jde o sezónní pachatele.

Mediánový test nám ukazuje, že o víkendu „pracují“ spíše mladší pachatelé, zatímco starší volí raději pracovní dny (páchající o víkendu Medián = 28 let, nepáchající o víkendu Medián = 31,5 let; sg. 0,031).

Pro páchaní trestné činnosti upřednostňují různí pachatelé různá místa. Ze 72 pachatelů vloupání jich 54,17 % preferuje páchaní trestné činnosti ve větších městech. 40,28 % naopak dává přednost vesnicím nebo malým městům, 5,56 % je bez preference. Z hlediska kriminální zkušenosti se od ostatních pachatelů liší ti, kteří uvádějí pozdější začátek delikvence (v 16 letech a později) a nižší počet výkonů trestů (1 – 2 tresty). 60 % těchto pachatelů preferuje pro páchaní trestné činnosti spíše vesnice či malá města.

Z 66 pachatelů vloupání 63,6 % páchá delikty mimo jiné i na hlavních ulicích. Ostatní se raději rušným ulicím vyhnou a preferují spíše ulice vedlejší, málo osvětlené či zcela odlehlá místa.

Ze 104 pachatelů vloupání jich 38,46 % páchá trestnou činnost ve známé i neznámé oblasti, 20,19 % pouze v známé oblasti a 19,23 % preferuje výhradně oblast neznámou. 32,7 % pachatelů páchá trestnou činnost v okolí svého bydliště. Z 89 pachatelů vloupání by v místě svého bydliště, případně v místě bydliště rodičů, příbuzných či přátel nepáchalo 40,2 % pachatelů. Nejméně ochotni jsou v takovém místě páchat trestnou činnost pachatelé s tendencí k recidivě (3 a více výkonů trestu) a brzkým začátkem delikvence (do 15 let, včetně). V blízkosti bydliště nepáchá trestnou činnost 70,8 % pachatelů z této kategorie. Oproti nim pachatelé s časnou delikvencí prvo- či druhotrestaní neochotu spáchat kriminální čin v místě bydliště uvádějí pouze ve 28,6 %. Stejný počet z nich udává, že takové místo, kde by nepáchali trestnou činnost, neexistuje.

Transport k místu trestné činnosti (n=105, 2 pachatelé neodpověděli)

155 pachatelů, kteří dali odpověď na otázku, jak se dopravují k místu, kde páchají trestnou činnost, jsme pomocí clusterové analýzy rozdělili na 3 skupiny. První typ pachatelů se dopravuje za účelem spáchaní deliktu výhradně autem (n=70), druhý typ preferuje pěší chůzi (n=51), přičemž zhruba čtvrtina těchto pachatelů také někdy využije osobní vůz. Pachatelé v první ani druhé skupině nevyužívají k dopravě autobus ani vlak. Třetí typ (n=34) pak preferuje jízdu autobusem, v některých případech chodí pěšky, jede autem či vlakem.

Když se zaměříme pouze na pachatele vloupání (n=105), zjišťujeme, že preferují přepravu autem. Výhradně autem se přepravuje za svým činem 48,6 % pachatelů vloupání, přepravu pěšky preferuje 33,3 % z nich a autobusem 18,1 %. Oproti pachatelům, kteří uvedli, že se krádeže vloupáním nedopustili (31 odpovědí), se přepravují pachatelé krádeží vloupáním autem častěji. Ti, kteří neuvedli krádež vloupáním, se častěji než autem (29,0 %) dopravují autobusem (38,7 %).

Výhradně autem se přepravují častěji pachatelé s dřívějším začátkem kriminální kariéry (58,2 % v kategorii s počátkem do 15 let) oproti pachatelům s pozdějším začátkem (40,5 % s počátkem v 16 a více letech). Nejčastěji (66,7 % v této kategorii) se výhradně autem dopravují pachatelé s dřívějším počátkem delikvence a tendencí k recidivě (3 a více trestů).

91 pachatelů krádeží páchaných vloupáním poskytlo také informaci o volbě cesty ke svému cíli. Také jsme se ptali, zda se k místu deliktu dostávají přímou cestou či oklikou. 60,4 % z nich volí cestu dle aktuální situace. 31,9 % jde vždy přímo a pouze 7,7 % vždy oklikou.

Chování na místě činu

67,65 % ze 102 pachatelů vloupání vyhledává informace o cíli předem. 79,05 % ze 105 pachatelů vloupání svůj cíl nejprve obhlíží.

Na základě odpovědí na otevřenou otázku, čeho si pachatelé trestné činnosti všimají při vybírání svého cíle, jsme zjistili 4 kategorie pachatelů. První skupinu tvoří ti, kteří si všimají zejména lidí (43 pachatelů z celkově 124 zařazených), druhou skupinu tvoří ti, kteří si všimají zabezpečení (n=32). Pachatelé ve třetí skupině (n=23) se zajímají zejména o hodnotu odcizované věci a čtvrtou skupinu (n=26) tvoří ti, které zajímá něco jiného, nebo uvádějí, že si nevšimají ničeho.

Z 91 pachatelů vloupání, kteří poskytli své odpovědi, si největší část (31,9 %) všímá lidí okolo místa činu, 28,6 % z nich se zajímá zejména o zabezpečení (alarm, kamery, pes, hlídka, policie apod.), 18,7 % je zaměřeno na zisk a hodnotu věci, kterou chtějí odcizit. Pachatelé s vyšším udávaným věkem v době počátku kriminální kariéry si nejčastěji všimají zabezpečení (41,4 % z nich). Nejméně si zabezpečení všimají ti pachatelé, kteří se popisují jako riskující a neplánující (18,2 % z nich), naopak zabezpečení zajímá spíše pachatele plánující (37 %). Zisk pak zajímá nejčastěji pachatele popisující se jako hledající příležitost (35,3 % z nich).

Pokud pachatelé při páchaní trestného činu vloupání vstupují do objektu, pak 39,3 % pachatelů, kteří poskytli odpověď (n=84), vstupuje vždy předem a 20,2 % vždy zadem. 22,6 % z nich vstupuje jiným způsobem, 3,6 % uvádí, že má vždy jiný cíl (např. objekty, do kterých se nevstupuje jako automaty apod.). 22,6 % pachatelů pak uvádí, že nemá v tomto ohledu vlastní „rukopis“ a vstupují pokaždé jiným způsobem. Nejčastěji vstupují předem pachatelé, kteří udávají vyšší počet vykonaných trestů (48,8 % z nich).

Není překvapením, že většina (80,0 % ze 105) pachatelů vloupání v našem vzorku ke své trestné činnosti používá nějaké nástroje (např. páčidla), které využívá při vstupu do objektu k překonání překážky.

Při samotných činech se pachatelé vloupání (n=100) zaměřovali nejčastěji na peníze a zlato (88 %), elektroniku (64 %) a jídlo a alkohol (49 %). Dále 11 % pachatelů bralo stavební materiál. Zatímco na peníze a zlato či jídlo a alkohol se všichni pachatelé zaměřovali v obdobné míře, elektroniku odcizovali spíše pachatelé, kteří jsou ve výkonu trestu po prvé či po druhé (78,9 % z nich), oproti pachatelům s vyšším udávaným počtem výkonů trestu (55,1 %). Zatímco elektroniku odcizuje 75,7 % výhradně situačních pachatelů, v kategorii plánujících a neriskujících je to „jen“ 47,1 %.

Z 96 pachatelů vloupání jich 56 (57,1 %) nejčastěji vybíralo věci, na které již měli kupce. Dle kupce vybírají věci k odcizení spíše pachatelé zkušenější, resp. udávající vyšší počet výkonů trestu (66,7 %), oproti prvo- či druhotrestaným (48,72 %). Naopak na kupce se neohlížejí příliš riskující a neplánující pachatelé (27,3 % vybírá dle kupce). Ti také neřeší příliš často otázku prodejnosti (zabývá se jí 36,4 % z nich). Také pachatele s dřívějším začátkem delikvence a vyšším počtem trestů zajímá otázka cennosti věci méně často (39,3 %). Ostatní pachatelé odcizují věci na základě dobré prodejnosti v 62,1 % případech. Pachatelé s pozdějším začátkem páchaní trestné činnosti vybírají o něco častěji, co se jim líbí či co je zajímavé (29,4 % a 23,5%) oproti pachatelům s časnějším začátkem (15,1 % a 13,2 %).

Chování po spáchání deliktu

Po vykonání trestné činnosti ze 138 pachatelů 105 (63,3 %) jich odchází stejnou cestou, kterou přišli. Jinou cestou odchází 22 (13,3 %) pachatelů a dle situace odchází 11 (6,6 %) pachatelů. Pachatelé vloupání (n=98) se zpět vrací nejčastěji stejnou cestou (77,6 %), dle

situace se rozhoduje pouze 8,2 % z nich a jinou cestu vždy volí 14,3 % těchto pachatelů.

Po vykonání trestného činu ze 123 všech pachatelů jde 79 rovnou domů, 30 z nich jde za zábavou a 14 z nich jde ukradené věci rovnou prodat. 62,5 % pachatelů vloupání (n=88) obvykle zamíří po spáchání činu rovnou domů. Čtvrtina se jde bavit (do hospody atd.) a 12,5 % jde ihned prodat kořist.

Získané peníze z trestné činnosti pachatelé (n=101) nejčastěji (52,5 %) utratí za drogy, alkohol či jiné závislosti (např. automaty). Za oblečení získané peníze utratí 45 % pachatelů, do rodiny investuje 26 % pachatelů, na vybavení bytu či auta myslí 24 % pachatelů a na zábavu 19 % pachatelů.

Motivace pro spáchání trestného činu

Nejčastějším důvodem pro páchaní trestné činnosti jsou u pachatelů vloupání v našem vzorku peníze a zisk (64,7 %), někteří jsou hnáni touhou po dobrodružství (28,4 %), někteří uvádějí vliv druhých (27,5 %) či vyskytnuvší se příležitost (26,5 %). U 16,7 % pachatelů hraje jistou roli alkohol, 9,8 % páchalo trestnou činnost „jen tak“ a 4,9 % pachatelů uvádí jako důvod touhu se pomstít.

Peníze jsou méně častým důvodem k páchaní trestné činnosti u pachatelů s vyšším počtem výkonů trestů (58,2 %) oproti pachatelům prvo- či druhotrestaným (73,8 %). Naopak pachatelé s vyšším počtem výkonů trestů o něco častěji udávají vliv druhých (30,9 %) oproti méně zkušeným pachatelům (23,8 %). Touha po dobrodružství u nich hraje obdobnou roli, ale příležitost (v 18,2 %) nebo alkohol (v 12,7 %) lze u nich považovat za méně podstatné důvody k páchaní trestné činnosti než u ostatních pachatelů vloupání.

Můžeme říci, že peníze jsou na prvním místě u všech typů pachatelů vloupání. Je však zajímavé, že například pachatelé popisující se jako plánující a neriskující udávají jako druhý nejčastější důvod páchaní trestné činnosti touhu po dobrodružství (44 % z nich). Vliv druhých uvádějí zejména riskující pachatelé (42,9 % riskujících neplánujících a 40,0 % riskujících plánujících). Pro riskující plánující pachatele je obdobně důležitá příležitost (u 40,0 %). Naopak pro většinu plánujících a neriskujících příležitost nehraje roli (jako důvod ji uvádí pouze 11,1 %).

Samozřejmě, že trestná činnost obsahuje také prvky, které buď reprezentují nebezpečí anebo před nebezpečím varují. Tyto prvky

pak můžeme v různé míře považovat za určité inhibitory motivace pachatele ke spáchání deliktu. Pachatele vloupání (n=102) nejčastěji od spáchání trestného činu odradí (viz tab. 10) policejní hlídka či ostraha objektu (59,8 % z nich), více než polovinu odradí také alarm (54,9 %), u 40,2 % odradí kolemjdoucí, u 38,2 % pes u objektu, u 31,4 % sousedé. 18,6 % pachatelů vloupání považuje za riziko také dobrou viditelnost objektu. Samotný zámek však odradí pouze 8,8 % pachatelů vloupání.

Tabulka 10

	počet	podíl
hlídka, policie	61	59,8 %
alarm	56	54,9 %
kolemjdoucí	41	40,2 %
psi	39	38,2 %
jiné	39	38,2 %
sousedé	32	31,4 %
viditelnost	19	18,6 %
zámek	9	8,8 %

Pachatele prvo- či druhotrestané odradí policejní hlídka či ostraha o něco častěji (68,2 %) než pachatele s vyšším výkonem trestů (55,6 %). Nejvíce se hlídky či ostrahy obávají pachatelé riskující avšak plánující (90,0 %) a pachatelé hledající příležitost (68,4 %). Obecně pachatelé, kteří uvádí, že někdy riskují (75 %), jsou odrazeni hlídkou či ostrahou častěji než neriskující (57,3 %). Nejméně se policie či ostrahy „zaleknou“ pachatelé plánující a neriskující (47,4 %).

Alarm spíše odradí pachatele s pozdějším začátkem delikvence (64,1 %) než ty, kteří začali s trestnou činností dříve (46,3 %). Zároveň odradí častěji pachatele výhradně situační (64,1 %) Nejméně alarm ovlivňuje pachatele riskující a neplánující (41,7 %).

Kolemjdoucí mohou odradit od spáchání trestného činu zejména pachatele vyhledávající příležitost (52,6 %), pachatele

riskující však spíše neodradí, resp. kolemjdoucí odradí 25 % riskujících neplánujících pachatelů a 20 % riskujících plánujících.

Psi odradí zejména výhradně situační pachatele (46,2 %) a pachatele riskující plánující (40,0 %), zároveň se jich obává pouze 26,3 % plánujících a neriskujících. Zámek by neodradil žádného z riskujících pachatelů, a to bez ohledu na to, zda plánují či ne. Odradí pouze 15,8 % pachatelů hledajících příležitost a 12,8 % pachatelů výhradně situačních.

Setkání s majitelem

Pachatelé krádeže spáchané vloupáním se v minulosti setkávali dle svých výpovědí s majitelem odcizované věci zhruba ve stejné míře jako pachatelé ostatních krádeží. Zatímco pachatelé krádeže vloupáním v minulosti častěji při takovém setkání utíkali (60,81 % pachatelů ze 74), škála reakcí ostatních pachatelů krádeže je více rozmanitá. Ve stejné míře (23,53 %) volili legendu či výmluvy, útěk nebo útok. Přiznání či omluvu volili pachatelé obou skupin v minulosti v obdobné míře (kolem 18 %), využití legendy či výmluvy se objevovalo spíše u pachatelů krádeží jiným způsobem (23,53 % oproti 4,08 % u pachatelů vloupání), kteří také o něco častěji volili útok či zastrašení (23,53 % oproti 13,51 % u pachatelů vloupání).

Přiznání či omluvu považují pachatelé krádeží vloupáním jako vhodnou strategii v budoucnu jako méně pravděpodobnou (užilo by ji pouze 3,39 % z 59 pachatelů), spíše by volili útěk (45,76 % z nich). Na druhém místě je volba útoku či zastrašení (18,64 %).

Budoucí trestná činnost

Důležitou částí rozhovorů bylo zaměření se na změnu strategie na základě minulých zkušeností. Tato informace je zejména velmi potřebná při prevenci trestné činnosti, či predikci vývoje trestné činnosti určitého pachatele, či skupiny pachatelů.

Pokud porovnáme minulou zkušenost pachatelů s jejich strategií do budoucna, může se zdát, že se pachatelé vloupání odklánějí od přiznání či omluvy a útěku a přiklánějí se více k útoku a zastrašení. Zatímco u pachatelů ostatních krádeží je tomu takřka naopak. Zde je nutné si uvědomit, že ne všichni respondenti, kteří se vyjádřili k minulosti, se vyjádřili také k budoucnosti a naopak.

Pachatelé vloupání, kteří volili v minulosti útěk, volí v 15 případech opět útěk, v 6 případech útok a zastrašení, ve 3 případech legendu či výmluvu, v 1 přiznání, omluvu a 1 případě

by pachatel volil jinou strategii. 4 pachatelé vloupání, kteří v minulosti útočili či zastrašovali, by opět volili útok, jeden útěk a jeden jinou strategii. Ze 4 pachatelů krádeže jiným způsobem, kteří v minulosti útočili či zastrašovali, by tuto strategii znovu volil jen jeden pachatel.

Můžeme tyto kategorie dále seskupit (viz tab. 11):

- Ofenzivní strategie: legenda a výmluvy; útok a zastrašení
- Defenzivní strategie: přiznání, omluva; útek
- Ostatní: jiné, neví

Tabulka 11

	Příprava strategie		V minulosti reakce	
	TČ krádež vloupáním		TČ krádež vloupáním	
	ne	ano	ne	ano
Ofenzivní	2 20,00 %	17 28,81 %	8 47,06 %	13 17,57 %
Defenzivní	4 40,00 %	29 49,15 %	7 41,18 %	59 79,73 %
Ostatní	4 40,00 %	13 22,03 %	2 11,76 %	2 2,70 %
Celkem	10 100,00 %	59 100,00 %	17 100,00 %	74 100,00 %

V tabulce 11 vidíme, že ačkoli u pachatelů vloupání v minulosti defenzivní strategie významně převažovaly nad ofenzivními, v budoucích strategiích se defenzivní strategie objevují výrazně méně často.

Tabulka 12

Změna strategie na základě zkušenosti			
minulá	budoucí	počet	podíl
<i>ofenziva</i>	defenziva	2	4,55 %
<i>ofenziva</i>	<i>ofenziva</i>	4	9,09 %
defenziva	<i>ofenziva</i>	10	22,73 %
defenziva	defenziva	19	43,18 %
<i>ofenziva</i>	jiné, neví	2	4,55 %
defenziva	jiné, neví	6	13,64 %
jiné, neví	jiné, neví	1	2,27 %
Celkem		44	100,00 %

Změna	20	45,45 %
Stejně	24	54,55 %

V tabulce 12 vidíme, že svou reakci by v budoucnu změnilo 45,45 % pachatelů, kteří uvedli minulou zkušenost. Více než pětina pachatelů (22,73 %), kteří v minulosti jednali defenzivně (přiznáním a omluvou či útekem), by volila spíše ofenzivní přístup (výmluvy, legendu nebo útok či zastrašení). Z ofenzivní na defenzivní či jinou strategii by svůj přístup změnili 4 pachatelé (9,10 %).

Závěr

Tato kapitola podává detailní analýzu různých aspektů strategií vloupání. Dovídáme se tak, jakým způsobem pachatelé nejčastěji tento druh trestné činnosti páchají. Z analýz lze také vidět, že jistá možnost shrnout pachatele do určitých kategorií existuje, avšak důležitým faktorem byla skutečnost, že se pachatelé sami identifikovali do jednotlivých skupin. Toto rozdělení nám následně umožňuje další analýzy a srovnání s dalšími poznatky jako jsou např. typy mentálních map či souvislost s osobnostními charakteristikami, jak bude vidět v následujících kapitolách.

8. Osobnost pachatele vloupání

Teoretické shrnutí

*Cloningerův dotazník charakteru a temperamentu (TCI-r)*⁹

Pro výzkum týkající se osobnosti pachatele vloupání byl vybrán Cloningerův dotazník, protože definuje osobnost jako způsob, jímž se lidé učí ze svých zkušeností a na jejich základě adaptují svoje pocity, myšlenky a chování (Cloninger, Svrakic 1997). Tato definice dle našeho názoru nejlépe vystihuje osobnost ve vztahu ke kriminálnímu chování.

Cloninger nahlíží na osobnost jako na stálé vzorce ve vnímání, které se vztahují k přemýšlení o sobě, lidech a světu kolem nás (Banás, 2003). Temperament a charakter může být změřen, na základě čehož lze určit rozdíly mezi jednotlivci. Osobnost lze popsat čtyřmi temperamentovými a třemi charakterovými dimenzemi (Cloninger, 1994).

Temperamentové a charakterové dimenze TCI-r velmi dobře rozlišují jednotlivé osobnostní subtypy (Svrakic a kol., 2002) a mohou být používány pro mladší i starší populace (Casey, Joyce, 1999). Na základě Cloningerových dimenzí lze určit poruchy osobnosti (Preiss, 2005), deprese (Strakowski a kol., 1993; Nelson, Cloninger 1997; Mulder 2002), popsat osobnost adolescentů (Kožený, Tišanská, 1998), žen s diagnostikou syndromu alkoholové závislosti (Kožený a kol., 1998), vliv metamfetaminové závislosti na osobnost (Hosák a kol., 2005), výzkum životních příběhů (Loučimová a kol., 2005) a změny v osobnosti během hospitalizace (Simová a kol., 2004).

Co se týče používání TCI-r u pachatelů trestné činnosti, byly provedeny studie s delikventy (Gregorová, 1998) a pachateli znásilnění (Giotakos a kol., 2004). Kožený a kol. (1998b) provedli heuristickou deskripci jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody se závěrem, že tito jedinci mají vyšší tendenci k bezstarostnosti, vyhledávání konfrontačních situací, indiferenci a jsou zřetelně praktičtější. V Novém Jižním Walesu v Austrálii byl TCI vyplněn vězni pro zjištění, zda je vhodným nástrojem pro identifikaci

⁹ Následující kapitola vychází z článku Polišínská, V.A. (2009). Popis osobnosti pachatele trestného činu vloupání dle Cloningerova dotazníku temperamentu a charakteru. *Československá psychologie*, 53, 6, 545-555.

psychoopatologické historie a zneužívání drog (Allnutt a kol., 2008), u francouzských odsouzených byl použit k hodnocení poruch osobnosti, alkoholismu a zneužívání drog (Lukasiewicz a kol., 2007, Pelissolo a kol., 2008), u pachatelů sexuálních trestných činů pak pro popis vztahu mezi osobností a sexuálními hormony (Giotakos a kol., 2004b). Další studie se věnují například poruchám osobnosti ve vztahu ke kognitivním funkcím u vězeňské populace (Bergvall a kol., 2003), zneužívání návykových látek ve vztahu k psychopatii u pachatelů násilných trestných činů (Gustavson a kol., 2007), výskytu psychopatií u adolescentních delikventů s poruchou chování (Dolan, Rennie, 2007, Atarhouch a kol., 2004, Ruchkin a kol., 1998), vztahu mezi charakterem, osobností a neuropsychologickými funkcemi pachatelů (Bergvall a kol., 2003) a temperamentu u uvězněných žen (Gremore a kol., 2005, Farmer a kol., 2003).

Většina studií se při analýze TCI-r zaměřuje na statistickou analýzu jednotlivých položek (ANOVA, MANOVA), popřípadě srovnání s jinými testy osobnosti (EPQ). Málokdy se studie zaměřují na základní přínos TCI-r, tedy vytváření temperamentového a charakterového profilu dané populace či jedince.

Podle TCI-r je *temperament* definován jako automatická emocionální odpověď na zkušenosti. Temperament je částečně dědičný a stabilní po celý život. Mezi jeho dimenze patří: Vyhledávání nového (Novelty Seeking), Vyhýbání se poškození (Harm Avoidance), Závislost na odměně (Reward Dependence) a Odolnost (Persistence). Jednotlivé dimenze popisují jedince v extrémních situacích, tedy v případech, kdy dimenze nabývají vysokého či nízkého skóru. Uvedené temperamentové dimenze již byly v české literatuře popsány (Kožený, Tišanská, 1998; Preiss, 2000; Preiss, Klose, 2001, Preiss a kol., 2002), a proto zde uvádíme pouze jejich stručný popis.

Vyhýbání se poškození {HA} – jedinci, kteří mají vysoké skóre v HA, jsou opatrní, nervózní, pasivní, pesimističtí a bojácní. Z těchto důvodů jsou také více opatrní, když předvídají nebezpečí. Jedinci, kteří mají nízké skóre v HA, jsou svobodomyšlní, odvážní, optimističtí a energičtí. Mají nízkou hladinu úzkosti a nebojí se nebezpečí, a proto rádi riskují (Mulder a kol., 1996).

Vyhledávání nového {NS} – jedinci, kteří mají vysoké skóre v NS, jsou nadšení, rádi objevují, jsou zvědaví, extravagantní, ale také snadno se nudící a nepořádní. Lehko se rozčílí a rychle

přestanou v aktivitách, když jsou z nějakého důvodu frustrováni. Mívají problém s impulzivitou a často porušují pravidla, aby se mohli věnovat tomu, co je těší. Jedinci s nízkým skóre jsou pomalí, stoičtí, rezervovaní, systematictí a pořádní. Tito lidé neporušují pravidla.

Závislost na odměně {RD} - jedinci, kteří mají vysoké skóre v RD, jsou milující, vstřícní, citliví, otevření a sociální. Spíše vytvářejí blízka přátelství. Jedinci, kteří mají nízké skóre v RD, jsou praktičtí, tvrdí, kritičtí a nezávislí. Raději si drží od ostatních odstup.

Odolnost {PS} - jedinci s vysokým skóre jsou pracovití, rozhodní, ambiciózní a mívají sklon k perfekcionismu. Svoje úsilí ještě zvýší, když mají před sebou vidinu odměny. Jedinci s nízkým skóre jsou neaktivní, nespolehliví, nestálí, nezávislí, líní. Jejich chování je nestálé a snadno se vzdají.

Temperamentové dimenze lze rovněž různě kombinovat - vysoké a nízké hodnoty různých dimenzí vytvářejí jednotlivé temperamentové typy. Ty se mohou nacházet na různé úrovni - extrémní (3 dimenze, všechny mají vysoký nebo nízký skór, viz tab. 13), výrazné (2 dimenze mají vysoký nebo nízký skór a 1 průměrný, viz tab. 14) a mírné (1 dimenze s vysokým nebo nízkým skórem, 2 dimenze průměrné).

Odolnost (PS) funguje jako obecný moderátor sebekontroly, ovlivňuje vývoj charakteru, hraje také důležitou roli v emoční regulaci a vývoji osobnosti (Cloninger, Svrakic, 1997). Není však součástí temperamentových typů. Přestože výhodou TCI-r je kombinace jednotlivých dimenzí do typů, málokdy jsou tyto typy používány pro popis daného vzorku. V předkládaném výzkumu byly naopak prezentované typy využity pro popis pachatelů vloupání.

Tabulka 13 – Extrémní temperamentové typy (Cloninger, Svrakic, 1997).

Temperamentové typy	Vyhledávání nového (NS)	Vyhýbání se poškození (HA)	Závislost na odměně (RD)
Antisociální	Vysoký	Nízký	Nízký
Histriónský	Vysoký	Nízký	Vysoký
Pasivně agresivní	Vysoký	Vysoký	Vysoký
Explozivní	Vysoký	Vysoký	Nízký
Obsesivní	Nízký	Vysoký	Nízký
Schizoidní	Nízký	Nízký	Nízký
Cyklotymní	Nízký	Nízký	Vysoký
Pasivně závislý	Nízký	Vysoký	Vysoký

Tabulka 14 – Výrazné temperamentové typy (Cloninger a kol., 1994)

Temperamentové typy	Vyhledávání nového (NS)	Vyhýbání se poškození (HA)	Závislost na odměně (RD)
Impulsivní	Vysoký	Nízký	--
Rigidní	Nízký	Vysoký	--
Hypertymní	Nízký	Nízký	--
Hypotymní	Vysoký	Vysoký	--
Zásadový	Nízký	--	Vysoký
Oportunistický	Vysoký	--	Nízký
Narcistický	Vysoký	--	Vysoký
Skromný	Nízký	--	Nízký
Pasivně odmítavý	--	Vysoký	Vysoký
Opoziční	--	Nízký	Nízký
Lehkověrný	--	Nízký	Vysoký
Odcizený	--	Vysoký	Nízký

Lidé, kteří skórují vysoko nebo nízko v jednotlivých dimenzích, bývají ve svém chování typičtí bez ohledu na okolnosti. Ti, kteří skórují spíše v průměru, bývají nekonzistentní a jednají často více dle situace.

Testované osoby, které jsou průměrné ve třech temperamentových dimenzích, lze klasifikovat jako "flexibilní" a měly by tvořit asi 3,7 % populace. Cloninger a kol. (1994) předpokládají, že 8 extrémních typů a flexibilní typ tvoří 33 % populace, zbývající část se skládá z 8 mírných temperamentových typů.

Charakter zahrnuje sebepojetí, cíle a hodnoty, které ovlivňují smysl toho, co v životě zažíváme. Mezi charakterové dimenze se řadí: Sebeřízení (Self-Directedness), Spolupráce (Cooperativeness) a Sebepřesah (Self-Transcendence). Taktéž tyto dimenze již byly v české literatuře popsány (Kožený, Tišanská, 1998; Preiss, 2000; Preiss, Klose, 2001, Preiss a kol., 2002).

Sebeřízení {SD} - jedinci, kteří mají vysoké skóre, jsou zodpovědní a jdou si za svým cílem. Jedinci, kteří mají nízké skóre, jsou, nezodpovědní, obviňující, nedisciplinovaní a nemají žádný cíl.

Spolupráce {C} - jedinci, kteří mají vysoké skóre, jsou empatičtí, rádi pomáhají druhým a soucítí s ostatními. Nízké skóre je často spojováno s nedostatkem empatie a tito jedinci jsou netolerantní, necitliví, agresivní, často nenávidí, a když mají možnost, s oblibou se mstí.

Sebepřesah {ST} - jedinci, kteří mají vysoké skóre, často zapomínají na své vlastní potřeby, jsou spirituální a idealističtí. Lidé s nízkým skóre mají nedostatečně vyvinuté svědomí, jsou kontrolující, rádi vlastní cokoliv.

Charakterové dimenze lze stejně jako ty temperamentové kombinovat do různých charakterových typů (viz tab. 15), které vyjadřují sebepojetí, rozdíly v cílech a hodnotách ovlivňujících svobodnou vůli a cíle.

Tabulka 15 - Extrémní charakterové typy (Cloninger a kol., 1994)

Charakterové typy	Spolupráce (C)	Sebepřesah (ST)	Sebeřízení (SD)
Melancholický	Nízký	Nízký	Nízký
Autokratický	Nízký	Nízký	Vysoký
Dezorganizovaný	Nízký	Vysoký	Nízký
Paranoidní	Nízký	Vysoký	Vysoký
Závislý	Vysoký	Nízký	Nízký
Organizovaný	Vysoký	Nízký	Vysoký
Cyklotymní	Vysoký	Vysoký	Nízký
Kreativní	Vysoký	Vysoký	Vysoký

Prostřednictvím charakterových dimenzí lze také identifikovat poruchu osobnosti. Charakterové dimenze Sebeřízení (SD) a Spolupráce (C) mohou přispět k určení, zda jedinec má či nemá poruchu osobnosti. Lidé dosahující v SD a C nízkých skóre mohou být popsáni jako nevyspělí a nespolutracující. Vzorec, který je určen vysokým skórem ve Vyhledávání nového (NS), Vyhýbání se poškození (HA) a nízkým v Závislosti na odměně (RD), ukazuje na zvýšené riziko nevyspělosti, zatímco opačný vzorec vypovídá o riziku sníženém. Riziko nevyspělosti nebo poruchy osobnosti je sníženo nízkým skóre Vyhledávání nového (NS), Vyhýbání se poškození (HA) a vysokým skóre v Závislosti na odměně (RD).

Cloninger v české literatuře

V České republice se Cloningerův test TCI-r v posledních letech velmi rozšířil. Od obecných článků, které se zabývaly jeho formálními vlastnostmi (Kožený, Tišanská, 1998; Preiss, 2000; Preiss, Klose, 2001) či o něm pojednávaly v rámci širších komparativních studií (Preiss a kol., 2002), se posléze výzkum přesunul ke specifickým studiím, které se zabývaly následujícími tématy: vytvořením profilů určitých skupin (Kožený a kol., 1998; Preiss a kol. 2000), vztahem mezi vigilitou a osobností (Červená a kol., 2003) a popisem změn osobnostních rysů (Simová a kol., 2004; Snopek, Hublová, 2007). Další výzkum vedl k vytvoření norem pro českou populaci (Kuchařová, 2005; Loučimová a kol., 2005; Preiss a kol., 2007).

Kožený a kol. (1998) provedli pomocí TCI studii s cílem vytvořit profil osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Ve svém výzkumu porovnávali netrestané osoby s osobami ve výkonu trestu (Češi i Romové). Dále porovnávali osoby s adaptabilním či neadaptabilním chováním ve výkonu trestu a nakonec porovnávali drogově závislé s drogově nezávislými osobami ve výkonu trestu. Kožený a kol. (1998) zjistili, že mezi Čechy a Romy ve výkonu trestu nejsou podstatné rozdíly a že drogově závislí se liší v charakterových dimenzích.

Výsledky TCI-r

Cloningerův dotazník úspěšně vyplnilo 157 pachatelů. Z celkového vzorku muselo být 9 dotazníků vyřazeno, protože je odsouzení nedokončili. Na základě skóre dosažených v jednotlivých dimenzích TCI-r byla provedena **deskriptivní statistika**, jejíž hodnoty jsou uvedeny v následující tabulce 16.

Tabulka 16

	Průměr	SD	Modus	MIN	MAX	1. kvartil	Medián	3. kvartil
NS	109,75	13,25	104	60	140	100	111	119,5
HA	93,91	13,43	103	59	137	85	94	103
RD	93,6	11,71	89	53	130	87	93	101
PS	114,57	17,95	113	70	156	104	114	126
SD	125,55	15,77	121	81	176	115	124	135
C	116,96	16,09	110	78	165	107	116	126
ST	72,41	14,81	74	31	116	64	74	80,5

1. kvartil zahrnuje dolních 25 % respondentů, resp. 25 % hodnot, 3. kvartil zahrnuje 25 % horních hodnot mezi 1. a 3. kvantilem se nachází 50 % všech hodnot.

Pokud porovnáme tyto statistiky s níže uvedenými normami Kuchařové (2005), viz tab. 17, můžeme vidět, že naši pachatelé skórují oproti nevěžeňské populaci v testu výrazně výše v temperamentové dimenzi NS (Vyhledávání nového), o něco výše v dimenzi PS (Odolnost), výrazně níže v charakterové dimenzi SD (Sebeřízení) a C (Spolupráce) a o něco výše v dimenzi ST (Sebepřesah).

Tabulka 17 – Normy dle Kuchařové (2005)

	Průměr	SD	Modus	1. kvartil	Medián	3. kvartil
NS	100,89	15,26	107	89	100	111
HA	96,30	16,31	86	85	96	106,3
RD	97,14	12,89	90	89	96	105
PS	109,29	16,52	98	99	109,5	119
SD	136,50	16,49	153	124,5	138	148
C	125,96	14,46	123	118	126	133
ST	67,01	12,55	62	59	66	75

Pro úplnost zde uvádíme také popisné statistiky získané ze vzorku pachatelů vloupání (n=107), viz tab. 18.

Tabulka 18

	Průměr	SD	Modus	MIN	MAX	1. kvartil	Medián	3. kvartil
NS	110,91	13,16	104	60	139	102,8	112	120
HA	94,45	13,5	103	59	137	85,8	96	103
RD	93,69	12,17	90	53	130	86,8	93	102
PS	113,74	18,57	99	70	156	102	113	125,3
SD	123,66	14,83	115	81	158	114,8	123	133
C	114,93	16,03	110	81	156	104	115	126
ST	71,13	14,4	74	39	106	60,8	74	79

Pachatelé vloupání v našem vzorku oproti běžné populaci skórují výše v dimenzích Vyhledávání nového (NS), Sebeřesah (ST) a mírně také v dimenzi Odolnost (PS). Nižší skórují pachatelé v dimenzích Sebeřízení (SD) a Spolupráce (C).

Dále jsme spočítaly Pearsonův korelační koeficient mezi jednotlivými dimenzemi TCI-r. Přehled výsledků korelační analýzy provedené na celém souboru pachatelů je uveden v následující tabulce 19. Pro rozlišení statisticky významných hodnot na hladinách významnosti $P < 0,01$ a $P < 0,05$ je užit tučné zvládnutí.

Tabulka 19

	Vyhledávání nového (NS)	Vyhýbání se poškození (HA)	Závislost na odměně (RD)	Odolnost (PS)	Sebeřízení (SD)	Spolupráce (C)
HA	-,358(**)					
RD	-0,004	-,157(*)				
PS	-,257(**)	-,255(**)	0,135			
SD	-0,139	-,430(**)	0,114	0,144		
C	-,308(**)	-0,099	,650(**)	,188(*)	,390(**)	
ST	-,303(**)	,190(*)	,322(**)	,337(**)	-,170(*)	,260(**)

** Korelace je významná na 0.01 úrovni., * Korelace je významná na 0.05 úrovni.

Korelační struktura dimenzí odpovídá struktuře metody dle Cloningera a kol. (1994). Podobné výsledky získali i Kožený a Tišanská (1998) až na výjimku ve vztahu Vyhledávání nového (NS) a Vyhýbání se poškození (HA).

Nejvyšší korelace je mezi Spoluprací (C) a Závislostí na odměně (RD) (0,650) a Spoluprací (C) a Sebeřízením (SD) (0,390). Preiss a kol. (2007) získali nejvyšší korelace mezi Sebeřízením (SD) a Spoluprací (C) (0,55), Vyhýbáním se poškození (HA) a Odolností (PS) (0,51) a Spoluprací (C) a Závislostí na odměně (RD) (0,43).

U pachatelů vloupání v našem vzorku korelují negativně dimenze Vyhledávání nového (NS) a Vyhýbání se poškození (HA), dokonce ještě silněji ($n=102$; $r=-0,425$; $sg. 0,00$) než u celého vzorku. Ačkoli v celém vzorku ($n=157$) zjišťujeme vztah mezi dimenzemi Vyhýbání se poškození (HA) a Sebeřesah (ST), u 102 pachatelů vloupání tento vztah nalezen není ($r=0,52$; $sg. 0,606$). Obdobně u pachatelů nenacházíme žádnou souvislost mezi dimenzemi Sebeřízení (SD) a Sebeřesah (ST).

Porucha osobnosti

Cloninger a kol. (1994) navrhnou klasifikovat poruchu osobnosti nízkým skóre Sebeřízení (SD) a Spolupráce (C). Nízké SD a C predikuje všechny typy poruch osobnosti. Pokud SD dosahuje 0-16,7 percentilu, je pravděpodobnost poruchy osobnosti 90 %, při 16,7-33 činí pravděpodobnost 40-50 %. Riziko poruchy osobnosti se snižuje při nízkých hodnotách Vyhledávání nového (NS), Vyhýbání se poškození (HA) a zvyšuje se s jejich vysokými hodnotami.

Oproti tomu Preiss a Klose (2001) hodnotí poruchu osobnosti pouze na základě dimenze Sebeřízení (SD). Dimenze Spolupráce (C) nebyla do výpočtu zařazena, protože výzkum potvrzuje, že je u ní většinou nalézán méně významný vztah k poruše osobnosti než u SD (Casey, Joyce, 1999).

Preiss a Klose (2001) navrhnou, aby pro českou populaci bylo SD (Sebeřízení) mezi hranicí 1. a 2. směrodatné odchylky pod průměrem souboru interpretováno jako trend k poruše osobnosti, SD pod hranicí 2 směrodatných odchylek jako porucha osobnosti. Ve svém výzkumu měli 13,95 % souboru s trendem k poruše osobnosti a 6,88 % souboru s poruchou osobnosti.

V našem vzorku 157 pachatelů bylo dle standardních norem Kuchařové (2005) 51 pachatelů (32,48 %) klasifikováno s trendem k poruše osobnosti a 9 (5,7 %) s poruchou osobnosti.

Dle Cloningerova hodnocení byla porucha osobnosti (nízký skór v SD a C, obě hodnoty po 33 %) identifikována u 71 (45,22 %) pachatelů. U 66 z těchto 71 (tj. 92,96 %) nacházíme jedno či více rizik, oproti tomu u 23 z nich (tj. 32,39 %) nacházíme snižující se riziko poruchy osobnosti. Podle Preisse a Klosetho (2001) skóruje u C (Spolupráce) 39 osob (24,84 %) s trendem k poruše osobnosti (mezi 1 a 2 směrodatnou odchylkou) a 17 osob s pravděpodobnou poruchou osobnosti (10,84 %, pod 2 směrodatnou odchylkou). V obou dimenzích (tedy SD a C) dle směrodatné odchylky nízké skóre má 27 osob (17,2 %).

U 102 pachatelů vloupání se trend k poruše osobnosti objevil na základě směrodatné odchylky v dimenzi SD (dle norem Kuchařové) v 34 případech (33,3 %) a porucha osobnosti byla zjištěna u 7 pachatelů vloupání (6,9 %). Dle směrodatné odchylky v dimenzi C byl trend k poruše zjištěn u 30 pachatelů (29,4 %) a porucha osobnosti u 14 pachatelů (13,7 %). V obou dimenzích (SD i C) dle směrodatné odchylky byla zjištěna porucha ve 20 případech (18,7 %). Dle Cloningerova hodnocení (podíl SD a C na celkovém skóru) byla porucha osobnosti identifikována u 49 osob (48 %).

Charakterové a temperamentové typy u pachatelů vloupání

Vysoký a nízký skór, důležitý pro určení jednotlivých typů, byl vypočítán kombinací dvou metod. První metoda určila skór dle prvního a třetího kvartilu, při druhé metodě byl použit průměr a směrodatná odchylka. Pro výzkum jsme použili české normy dle Kuchařové (Kuchařová, 2005; Preiss a kol., 2007).

Nízký skór byl určen prvním kvantilem (Metoda 1) a výpočtem „průměr minus směrodatná odchylka“ (Metoda 2). Vysoký skór byl vypočítán třetím kvantilem (Metoda 1) a výpočtem „průměr plus směrodatná odchylka“ (Metoda 2). Pachatel byl zařazen do určitého temperamentového či charakterového typu pouze tehdy, pokud do daného typu spadal prostřednictvím obou metod. Např. pokud má pachatel č. 85 skór 123 (NS), 74 (HA), 93 (RD), je podle Metody 1 i 2 identifikován jako Impulsivní. Oproti tomu pachatel č. 110 má skór 104 (NS), 112 (HA), 82 (RD), dle Metody 1 byl tento pachatel identifikován jako Odcizený, podle Metody 2 má však vysoký skór pouze v RD. Tento pachatel tedy nebyl zařazen do žádného typu. Obě tyto metody užíváme s použitím norem dle Kuchařové (2005).

Pro určení jednotlivých temperamentových a charakterových typů bylo potřeba rozlišit mezi extrémními typy (3 dimenze, všechny mají vysoký nebo nízký skór, viz tab. 20 a 21), výraznými typy (2 dimenze mají vysoký nebo nízký skór, 1 je průměrná, viz tab. 22). Typy pro temperament a charakter byly počítány odděleně. Zvláště byl vypočítán také skór Odolnost (PS) (PS je obecným moderátorem sebekontroly) a flexibilní typ - průměrné hodnoty ve Vyhledávání nového (NS), Vyhýbání se poškození (HA) a Závislost na odměně (RD) (Cloninger, Svrakic, 1997).

Extrémní typy

Tabulka 20

Temperamentové typy	Dle průměru	Dle kvartilů	Splňuje obě podmínky
Antisociální	2	9	2
Histriónský	3	7	3
Pasivně agresivní	0	0	0
Explozivní	0	6	0
Obsesivní	0	1	0
Schizoidní	0	0	0
Cyklotymní	0	1	0
Pasivně závislý	0	0	0

Tabulka 21

Charakterové typy	Dle průměru	Dle kvartilů	Splňuje obě podmínky
Melancholický	4	4	4
Autokratický	2	2	2
Desorganizovaný	7	7	7
Paranoidní	0	0	0
Závislý	1	1	1
Organizovaný	0	0	0
Cyklotymní	0	0	0
Kreativní	2	2	2

Výrazné typy

Tabulka 22

Temperamentové typy	Dle průměru	Dle kvartilů	Splňuje obě podmínky
Impulsivní	14	14	10
Rigidní	0	1	0
Hypertymní	0	0	0
Hypotymní	2	5	2
Zásadový	0	1	0
Oportunistický	7	9	5
Narcistický	3	4	2
Skromný	1	1	1
Pasivně odmítavý	0	1	0
Opoziční	1	1	1
Lehkověrný	0	2	0
Odcizený	4	4	1

Analýza dále určila (v případech, kdy splňují obě podmínky) 33 pachatelů jako flexibilních a 30 odsouzených mělo vysoké či nízké skóre v jedné temperamentové dimenzi.

Je třeba si uvědomit, že identifikace do jednotlivých typů byla velmi přísná. Pachatelé museli splnit dvě podmínky, aby byli zařazeni do určitého typu. Stejný typ musel být určen jak metodou, která používala k výpočtu směrodatnou odchylku, tak metodou, která používala k výpočtu první a třetí kvartil. Tímto způsobem byli eliminováni pachatelé, kteří mohli do určitého typu zapadat pouze okrajově. Podchyceni byli tedy „praví“ zástupci daného typu, což ovšem zároveň vyústilo v nízké počty pachatelů patřících do „extrémních“ či „výrazných“ typů.

Věk v době počátku kriminální kariéry a osobnost pachatelů vloupání

Ačkoli například Preiss a kol. (2007) uvádí souvislost mezi věkem a osobnostními dimenzemi Vyhledávání nového (NS), Závislost na odměně (RD) a Sebeřízení (SD), u pachatelů vloupání v našem vzorku jsme žádný takový vztah nenašli. Určitá souvislost

mezi věkem a dimenzí Vyhledávání nového (NS) je naznačena u všech pachatelů trestné činnosti ve zkoumaném vzorku ($r = -0,176$; sg. 0,028). Parciální korelace však ukázala, že tendence k Vyhledávání nového (NS) souvisí spíše než s nynějším věkem pachatelů s jejich věkem v době, kdy započali svou kriminální kariéru.

Čím starší jsou pachatelé vloupání v našem vzorku, tím vyšší věk v době počátku páchaní trestné činnosti uvádějí ($r = 0,470$; sg. 0,000). Zároveň zjišťujeme, že čím nižší věk počátku kriminální kariéry pachatelé udávají, tím výše skórují v osobnostní dimenzi Vyhledávání nového (NS; $r = -0,292$; sg. 0,004) a zároveň pachatelé s nižším věkem v době počátku páchaní trestné činnosti dosahují nižších skóru v dimenzích Vyhýbání se poškození (HA; $r = 0,261$; sg. 0,012) a Spolupráce (C; $r = 0,318$; sg. 0,318).

U celého vzorku našich pachatelů jsou výsledky obdobné, ale nebyl zjištěn vztah mezi dimenzí Vyhýbání se poškození (HA) a věkem v době začátku páchaní trestné činnosti. Naopak se zde objevuje slabší pozitivní korelace mezi počátkem kriminální kariéry a dimenzí Závislost na odměně (RD; $r = 0,188$; sg. 0,028). Ve vzorku pachatelů vloupání je taková tendence pouze naznačena (RD; $r = 0,172$; sg. 0,100).

Je tedy možné, že ačkoli temperamentové dimenze Vyhledávání nového (NS) a Závislost na odměně (RD) v běžné populaci souvisí s věkem, resp. určitým vývojem osobnosti, u pachatelů trestné činnosti k obdobnému vývoji nedochází. Vzhledem ke zjištěným odlišnostem můžeme uvažovat o odlišnostech ve vývoji morálního usuzování a o problematice přijímání odpovědnosti u pachatelů trestné činnosti. Pro důkladné porozumění této oblasti by bylo nutné věnovat se zmíněným tématům hlouběji v dalším výzkumu.

Na základě mediánového testu (viz tab. 23) jsme zjistili, že pachatelé, kteří započali svou kriminální dráhu do 15 let (včetně), dosahují vyšších hodnot v dimenzi **Vyhledávání nového** (NS; Průměr = 113,67; SD = 11,97; Medián = 115; sg. 0,001) než pachatelé začínající s páchaní trestné činnosti ve věku 16 až 19 let (Průměr = 107,64; SD = 11,30; Medián = 108,5). Pachatelé s pozdějším začátkem (20 let a více) dosahují nejnižších skóru v této dimenzi, ale zároveň variabilita jejich odpovědí, resp. dosahovaných skóru, je oproti ostatním skupinám velmi vysoká (Průměr = 102,60; SD = 21,78; Medián = 101).

Tabulka 23

	Začátek TČ	Průměr	SD	MIN	MAX	Medián
NS	do 15 let vč.	113,67	11,97	82	135	115
	16 - 19 let vč.	107,64	11,31	87	126	108,5
	nad 20 let vč.	102,6	21,78	60	139	101
	Celkem	110,67	13,54	60	139	112
HA	do 15 let vč.	92,38	14,44	59	137	91
	16 - 19 let vč.	99,57	11,12	76	124	101,5
	nad 20 let vč.	95,4	14,06	71	112	99
	Celkem	94,87	13,73	59	137	96
RD	do 15 let vč.	92,58	12,74	53	125	92
	16 - 19 let vč.	93,29	11,6	74	130	92,5
	nad 20 let vč.	99,1	6,24	90	106	100
	Celkem	93,49	11,94	53	130	93
PS	do 15 let vč.	113,64	20,6	70	156	112
	16 - 19 let vč.	112,21	16,29	74	151	114
	nad 20 let vč.	117,2	17	97	147	112,5
	Celkem	113,59	18,9	70	156	113
SD	do 15 let vč.	122,84	15,19	81	156	122
	16 - 19 let vč.	123,11	15,63	81	154	125
	nad 20 let vč.	126,9	13,49	112	158	126,5
	Celkem	123,35	15,05	81	158	123
CO	do 15 let vč.	111,11	15,3	81	147	110
	16 - 19 let vč.	117,64	17,81	81	153	117,5
	nad 20 let vč.	127,6	12,2	110	156	124,5
	Celkem	114,85	16,53	81	156	115
ST	do 15 let vč.	70,02	14,13	39	102	73
	16 - 19 let vč.	73,29	13,57	51	105	74,5
	nad 20 let vč.	75,8	17,38	53	106	73
	Celkem	71,62	14,32	39	106	74

Pachatelé v jednotlivých skupinách se také výrazně liší v dimenzi **Spolupráce** (C). Nejvýše zde skórují pachatelé s počátkem kriminální kariéry od 20 let (Průměr = 127,60, SD = 12,20; Medián = 124,5; sg. 0,001), o něco níže pachatelé s počátkem páchaní trestné činnosti ve věku 16 až 19 let (Průměr = 117,64, SD = 17,81; Medián = 117,5) a nejnižše pachatelé páchající trestnou činností od věku do 15 let (Průměr = 111,11, SD = 15,30; Medián = 110).

Ačkoli ostatní osobnostní rozdíly ve skupinách nejsou příliš výrazné, můžeme pozorovat určité tendence. Pachatelé s počátkem páchaní trestné činnosti ve vyšším věku skórují výše v dimenzi Sebepřesah (ST) a Sebeřízení (SD) oproti pachatelům, kteří udávají nižší věk začátku své trestné činnosti. Pachatelé s nejnižším věkem počátku kriminální kariéry dosahují také nejnižších skóre v dimenzi Vyhýbání se poškození (HA), kde naopak nejvýše skórují pachatelé ve skupině prostřední (s věkem v době začátku od 16 do 19 let). V dimenzi Závislost na odměně (RD) dosahují nejvyšších skóre pachatelé ve třetí skupině (začátek trestné činnosti od 20 let výše). Ti také skórují nejvýše v dimenzi Odolnost (PS).

Recidiva a osobnost pachatelů vloupání

Mediánový test ukazuje, že pachatelé, kteří vykonávají trest poprvé či podruhé, skórují o něco výše v osobnostní dimenzi Odolnost (PS) oproti „zkušenějším“ pachatelům (sg. 0,046). Ostatní rozdíly nejsou příliš výrazné. Můžeme však pozorovat, že prvo- a druhotrestaní pachatelé dosahují častěji nižších skóre v dimenzi Vyhýbání se poškození (HA) oproti pachatelům „zkušenějším“ a zároveň častěji skórují o něco výše v dimenzích Sebeřízení (SD) a Spolupráce (C), viz tab. 24.

Tabulka 24

	Počet trestů	Průměr	SD	MIN	MAX	Medián
NS	prvo- či druhotrestaní	111,36	11,74	82	139	112,5
	recidiva (3-5 trestů)	111,45	12,59	89	133	113,5
	recidiva (nad 6 trestů)	107,6	19,09	60	135	112
	Celkem	110,81	13,35	60	139	112
HA	prvo- či druhotrestaní	91,6	10,85	69	112	91
	recidiva (3-5 trestů)	96,48	13,48	68	124	99
	recidiva (nad 6 trestů)	97,07	19,23	59	137	100
	Celkem	94,45	13,58	59	137	96
RD	prvo- či druhotrestaní	94,83	11,35	67	118	94
	recidiva (3-5 trestů)	92,55	13,35	53	130	93
	recidiva (nad 6 trestů)	93,93	13,55	80	125	90
	Celkem	93,75	12,46	53	130	93
PS	prvo- či druhotrestaní	115,07	18,63	74	156	115,5
	recidiva (3-5 trestů)	113,55	19,46	70	156	113
	recidiva (nad 6 trestů)	107,27	16,24	81	147	107
	Celkem	113,24	18,64	70	156	112
SD	prvo- či druhotrestaní	127,12	14,56	81	158	126
	recidiva (3-5 trestů)	122,3	12,71	100	156	121,5
	recidiva (nad 6 trestů)	120,2	19,43	81	152	124
	Celkem	124,06	14,8	81	158	123
CO	prvo- či druhotrestaní	118,14	15,53	82	156	120
	recidiva (3-5 trestů)	112,53	16,72	81	153	110
	recidiva (nad 6 trestů)	111	16,73	81	130	115
	Celkem	114,72	16,33	81	156	115
ST	prvo- či druhotrestaní	70,21	12,62	48	98	69,5
	recidiva (3-5 trestů)	70,98	15,56	46	105	72,5
	recidiva (nad 6 trestů)	71,07	17,53	39	106	73
	Celkem	70,66	14,54	39	106	73

Nejvyšší průměrný skór v dimenzi **Vyhledávání nového** (NS; Průměr = 114,64; SD = 12,32; Medián = 117,5) najdeme pak u pachatelů „zkušenějších“ (3 a více trestů) s dřívějším počátkem kriminální kariéry (do 15 let). Tito pachatelé také skórují nejnižše ze všech pachatelů vloupání v dimenzi **Spolupráce** (C; Průměr = 103,73; SD = 13,73; Medián = 106).

Nejvyššího skóru v dimenzi **Vyhýbání se poškození** (HA; Průměr = 102,44; SD = 10,11; Medián = 102,5) dosahují pachatelé „zkušenější“ (3 a více výkonů trestů) s pozdějším začátkem páchaní trestné činnosti (16 - 19 let). Naopak pachatelé „méně zkušení“ (do 2 trestů) avšak s dřívějším začátkem (do 15 let) vykazují nejnižší tendenci vyhýbat se poškození ze všech pachatelů vloupání (HA; Průměr = 91,36; SD = 10,98; Medián = 91).

Pachatelé s pozdějším počátkem kriminální kariéry (16 - 19 let) avšak „méně zkušení“ (do 2 trestů) skórují ze všech pachatelů nejvýše v dimenzi **Sebeřízení** (SD; Průměr = 127,11; SD = 13,25; Medián = 127).

Osobnost a strategie vloupání

Srovnáním výsledků pachatelů vloupání v TCI-r dle strategie vyhledávání cíle pro trestnou činnost (tedy zda plánují či neplánují danou trestnou činnost) jsme zjistili, že plánující pachatelé vloupání ve Vyhledávání nového (NS) skórují o něco výše než neplánující, ve Vyhýbání se poškození (HA), Závislosti na odměně (RD), Odolnosti (PS) a Spolupráci (C) pak naopak níže. Největší rozdíl je pak ve škále Sebepřesahu (ST) (n=103; med. plánující ST = 63, med. neplánující ST = 74; sig. 0.049). Celkově pak v testu (celkový hrubý skór) pachatelé vloupání plánující skórují níže než pachatelé vloupání neplánující (med. neplánující celkový skór = 728, med. plánující celkový skór = 707, sg. 0,009).

Pachatelé riskující skórují více na škále Vyhledávání nového (NS) než pachatelé neriskující (n=98; riskující med. NS = 118, neriskující med. NS = 111, sg. 0,049), a to bez ohledu na to, zda plánují. Z hlediska NS jsou si podobni pachatelé výhradně situační (med. NS= 112) s těmi, kteří uvádí, že plánují, ale neriskují (med. NS = 114). Skórují na této škále níže než pachatelé uvádějící riskování. Oproti ostatním skupinám, ale skórují výše na škále SD (med. SD = 126,5). Pachatelé využívající situace skórují na škále SD výše než ti, co tak nedělají. Nejnižše na škále NS skórují pachatelé, jejichž výhradní strategií je hledání příležitosti (med. NS = 104,5). Ti také nejnižše skórují na škále SD (med. SD = 120).

V dalších aspektech strategie páchaní trestné činnosti se pachatelé vloupání liší v následujících dimenzích:

V dimenzi **Vyhledávání nového (NS)** kromě riskujících skórují výše také pachatelé, kteří volí jako prostředek k dopravě do místa trestné činnosti auto ($n=100$; med. NS = 117; sg. 0,027) oproti ostatním pachatelům, kteří preferují dopravu autobusem (med. NS = 112,5) nebo pěšky (med. NS = 110). Vyšších skóru dosahují v této dimenzi také ti pachatelé, kteří si při vybírání svého cíle nevěšují lidi okolo oproti těm, kteří tak činí. Pachatelé s vysokým NS častěji uvádí, že trestnou činnost páchají, aby zažili nějaké dobrodružství. Jako jeden z možných důvodů se u nich také častěji objevuje vliv alkoholu. Častěji odcizují to, o čem si myslí, že se dá dobře prodat. Vyšší NS mají také pachatelé páchající trestnou činnost v neznámých oblastech (med. NS = 117,5; sg. 0,007) oproti těm, kteří se do neznámých oblastí raději nevydávají (med. NS = 111,5), ti naopak výše skórují v dimenzi **Vyhýbání se poškození (HA)**.

Pachatelé, kteří spíše preferují pro páchaní trestné činnosti rušné ulice, častěji výše skórují na škále NS. V oblíbeně však mají také tmavé či odlehlé ulice. Oproti tomu pachatelé skórující níže na škále HA se rušným ulicím raději vyhýbají. Ty také odradí alarm, dobrá viditelnost či kolemjdoucí, spíše než pachatele s nižším HA.

Naopak pachatele s vysokým skórem v dimenzi **Odolnost (PS)** alarm často neodradí. Tito pachatelé častěji páchají trestnou činnost ve velkých městech (med. PS = 120; sg. 0,011) oproti pachatelům, kteří raději volí vesnice či malá města (med. PS = 103). Obdobnou tendenci najdeme také u dimenze ST (Sebepřesah).

V dimenzi **Seberízení (SD)** skórují výrazně níže pachatelé, kteří si při vybírání svého cíle všímají především zisku (med. SD = 114, sg. 0,007) oproti ostatním pachatelům (med. SD = 125). Pachatelé vyhledávající informace o objektu vloupání dosahují na škále nižšího skóru (med. SD = 121; sg. 0,002) než pachatelé, kteří tak nečiní (med. SD = 129). Zároveň pachatelé v celém našem vzorku stejně jako pachatelé krádeží vloupáním, kteří se dopouštějí také násilné trestné činnosti, dosahují nižších skóru na škále SD než pachatelé krádeží, kteří násilnou trestnou činnost nepáchají.

Jak jsme již nastínili, pachatelé, kteří preferují pro páchaní trestné činnosti města, skórují v dimenzi **Sebepřesah (ST)** výše (med. ST = 64,5; sg. 0,050) než pachatelé volící vesnice či malá města (med. ST = 64,5). Zároveň pachatelé s vyšším ST páchají trestnou činnost v okolí bydliště častěji (med. ST = 75; sg. 0,025) než

ostatní pachatelé (med. ST = 69). Nižší ST mají ti také pachatelé, kteří plánují trestnou činnost.

Vzdálenost k cíli a vliv osobnosti

Vlastní „strategickou kapitolu“ tvoří vzdálenost, kterou pachatel cestuje za svým cílem. Zdá se, že pachatelé vloupání, kteří páchají v okolí domova, mají vyšší HA a ST. Ti, co v HA skórují nejvýše, se spíše drží ve svém okolí (avšak těchto lidí bylo v našem vzorku pouze 6). Vidíme, že zatímco pachatelé vloupání působící v neznámé oblasti skórují výše v dimenzi NS, mají zároveň i nižší HA.

Pachatelé s vysokým NS jsou ochotni jezdit významně dále (max. vzdálenost) než pachatelé dosahující v této dimenzi středních hodnot (Kruskall-Wallis test, sig. 0.002). Dále, pachatelé, kteří uvádí vzdálenost jako důležitou, skórují níže na škále SD, částečně také na škále C. Z toho vyplývá, že pro pachatele vloupání s nižším SD je vzdálenost důležitější než pro pachatele s vyšším SD. Anebo naopak, pachatelé, pro které je vzdálenost důležitá, skórují níže na škále SD.

Závěr

Porovnáním našeho vzorku pachatelů s nevězeňskou populací v normách Kuchařové (2005) jsme zjistili, že vězeňská populace v naší studii se odlišuje v několika osobnostních aspektech. Pachatelé v našem vzorku skórují výše v dimenzích NS, PS a ST a níže v dimenzích SD a C.

Může se zdát překvapivým, že právě v dimenzi ST (Sebepřesah) pachatelé trestné činnosti skórují výše než běžná populace. Je možné, že tato skutečnost nesouvisí se samotným sklonem k delikvenci, ale spíše s aktuální situací, kdy se odsouzení nacházejí ve výkonu trestu odnětí svobody. V rámci tohoto výzkumu si neklademe za cíl potvrdit, nakolik je tato úvaha blízká realitě. Můžeme zde však tímto nastínit jedno z témat, kterému by bylo vhodné se věnovat v dalším výzkumu.

Je otázkou, nakolik lze tyto poznatky zobecnit na pachatele vloupání jako takové. Je důležité si uvědomit, že mohou existovat určité osobnostní rozdíly mezi pachateli, kteří byli zatčeni, stíhání za páchaní trestné činnosti a následně odsouzeni, a pachateli, kteří se podílí více na páchaní trestných činů, které zůstávají z velké míry neobjasněné. Na základě provedených analýz jsme však získali cenné poznatky o tom, jak se liší pachatelé vloupání v námi

zkoumaném vzorku vzájemně, a to zejména v souvislosti s věkem dosaženým v době začátku páchaní trestné činnosti a v souvislosti s mírou zkušenosti s výkonem trestu z páchané delikty.

Jak jsme již uvedli výše, poruchy osobnosti jsou často dle Cloningerova dotazníku odvozovány právě od dvou posledních uvedených dimenzí - tedy SD (Sebeřízení) a C (Spolupráce). Samotné zjištění, že pachatelé v našem vzorku skórují na obou těchto škálách níže, než je obvyklé v normální populaci, podporuje názor, že ve vězeňské populaci je výskyt poruch osobnosti frekventovanější. Na základě různých analýz jsme zjistili poruchu osobnosti či trend k takové poruše u více než 40% pachatelů krádeže spáchané vloupáním.

Pro zjištění typů (temperamentových či charakterových), které se tvoří na základě kombinace různých dimenzí, jsme použili metodu, kdy odsouzení musí patřit do stejného typu podle dvou analýz, a to analýzy na základě průměrů a směrodatných odchylek a analýzy dle kvartilů. Tím ovšem získáme sice několik pachatelů, kteří jsou „praví“ představitelé dané kategorie, ale oproti tomu značný počet odsouzených není po této stránce dále identifikován. Zde necháme budoucí výzkumníky se rozhodnout, která z metod se jim zdá být nejlepší. Důležitý je však poznatek, že pachatele vloupání - i přes jejich značnou variabilitu - lze dělit do jednotlivých osobnostních typů.

Důležitým výsledkem je souvislost mezi osobností a strategiemi páchaní trestné činnosti. Nyní známe nejzákladnější osobnostní charakteristiky, které souvisí s určitými aspekty trestné činnosti. Tato analýza je velmi důležitá pro budoucí prevenci trestné činnosti, může však také posloužit jako základ k dalšímu výzkumu v této oblasti.

9. Test inteligence

Teoretické shrnutí

Pro zjištění inteligence jsme zvolili Ravenovy progresivní matice pro pokročilé, neboť jde o nástroj měřící obecnou míru kognitivních schopností, který je relativně nezávislý na míře vzdělání i kulturního prostředí, z něhož testovaní jedinci pocházejí. Zajímalo nás, zda se osobnost a různé strategie pachatelů vloupání liší v souvislosti s mírou jejich „obecné inteligence“.

Inteligence pachatelů

Již v roce 1913 publikoval Charles Goring, ovlivněn Lombrosovou prací, studii *The English Convict*. Aby zjistil fyzické rozdíly mezi kriminální a nekriminální populací, porovnal data získaná od 3000 anglických odsouzených s různými kontrolními skupinami. Tímto porovnáním zjistil, že zde nejsou žádné biologické rozdíly (kromě výšky a váhy) a neexistuje tedy nic jako „antropologický typ kriminálníka“. Kriminální a nekriminální skupiny se však lišily v míře alkoholismu, výskytu epilepsie, sexuálním chování, ale také v míře inteligence, která u odsouzených byla výrazně nižší (Morrison, 1995).

V roce 1955 Woodward došel ke zjištění, že v průměru se pachatelé trestné činnosti neliší od „normální“ populace více než o 8 bodů IQ. Zájem o toto téma se pak objevil opětovně v 60. a 70. letech, kdy např. Hirschi zjistil významnou souvislost mezi IQ a pachateli udávanou vlastní trestnou činností, West a Farrington později na základě vlastních výzkumů zjistili silnou pozitivní korelaci mezi inteligencí a mírou recidivismu, ale také určitou souvislost mezi mírou inteligence a problémovým chováním v raných fázích života. Tyto a další studie přivedly Hirschiho a Hindelanga v roce 1977 k vyjádření názoru, že inteligence je důležitým faktorem pro porozumění vývoji kriminálního chování (Hollin, 1989).

Intelekt, nebo chceme-li inteligenci, samozřejmě nelze považovat za jedinou a dostačující podmínku sociální nekonfliktnosti (Heretik, 2004), nebo naopak za jedinou a zásadní podmínku páchaní trestné činnosti. V tomto smyslu je nutné zkoumat intelekt pachatelů trestné činnosti v kontextu celé osobnosti s ohledem na jejich emoce, motivaci, hodnoty a cíle, seberegulaci aj.

Obecná inteligence

Ravenovy progresivní matice jsou řazeny mezi nonverbální testy inteligence nebo také mezi tzv. jednodimenzionální testy inteligence. J. C. Raven při konstrukci testu vycházel ze Spearmanova pojetí obecné inteligence jako schopnosti chápat a vyvozovat vztahy na různé úrovni komplexnosti. Mnohé validizační studie prokázaly, že test je vysoce sycen „g“ faktorem (Svoboda, 1999).

Spearmanův „g“ faktor je známým pojmem. Méně známá je ale skutečnost, že Spearman chápal „g“ jako obecnou kognitivní schopnost tvořenou dvěma vzájemně odlišnými komponentami, které však velmi úzce „spolupracují“ a nelze je od sebe separovat. Nazval je „eductive ability“ (z lat. educere = vyvést, vést ven) – jako schopnost vyvodit, vyvést, vytáhnout význam ze zmatku („the ability to draw meaning out of confusion“) nebo jako schopnost získat význam („meaning making ability“) a „reproductive ability“ – schopnost reprodukovat, vyvolat již získané informace a schopnost učit se (Raven, 2002b, Raven, 2008).

Tyto dvě komponenty bývají někdy mylně označovány jako fluidní a krystalická inteligence. Tuto terminologii však v odlišném pojetí představili Cattell a Horn. J. Raven (2002b, 2008) upozorňuje na Hornovo zjištění, že „reproductive“ nekrytalizuje z „eductive ability“. Tyto dvě schopnosti se liší v několika aspektech, jako je vrozenost, vliv prostředí, neurologické koreláty a lokace, predikce v různých oblastech života aj.

Zde je důležité upozornit také na to, že Spearman se při popisování „g“ faktoru vědomě vyhýbal použití pojmu „intelligence“, neboť ten je používán různými lidmi v různých dobách k postihu širokého rámce nejrůznějších „věcí“. Upřednostňoval proto pojem obecná kognitivní schopnost (Raven, 2008).

Ravenovy progresivní matice

Ravenovy progresivní matice slouží k měření jedné z výše uvedených dvou komponent, a to „eductive ability“. Pro zjišťování druhé komponenty „reproductive ability“ vyvinul Raven Mill Hill Vocabulary Scale (MHV) (Raven, 2002a). Standardní progresivní matice (SPM) J. C. Raven poprvé publikoval v roce 1938. Progresivní matice pro pokročilé (APM - Advanced Progressive Matrices) pro přesnější diferenciaci výkonů v pásmu nadprůměru byly poprvé vydány v roce 1943 (Svoboda, 1999).

Ravenovy standardní progresivní matice (SPM) obsahují 5 setů po 12 položkách se stoupající obtížností. Každý set se zaměřuje na odlišné myšlenkové operace (dle Svoboda, 1999, Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001):

- Statická představivost, pozornost a schopnost vizuální diskriminace s důrazem na analýzu a syntézu obrazce a hledání souvislostí;
- Pochopení analogie obrazců na základě lineárního rozlišování a usuzování;
- Představivost a pochopení změn ve vertikálním i horizontálním směru;
- Schopnost pochopení principu kvantitativní a kvalitativní změny, přičemž tvary se mění současně vertikálně i horizontálně;
- Schopnost abstrakce.

Ravenovy progresivní matice pro pokročilé (APM) obsahují pouze 2 sety. Set I obsahuje 12 položek, které pokrývají všechny intelektové procesy využívané v SPM, a lze ho použít pro obeznámení probandů s podstatou problémů a pro přípravu pro práci se Setem II. Ten obsahuje 36 relativně těžkých úloh, jejichž obtížnost v testu narůstá (Raven, Court, Raven, 1991).

Při administraci testu je testovanému předložen soubor obrázků, tzv. matic. U každé matice má respondent z 6 nebo 8 variant dosadit tu, která logicky zapadá do vynechaného místa v základním vzoru. Test je obvykle administrován bez časového limitu. Doba snímání testu se obvykle pohybuje kolem 40 minut.

Výhody a nevýhody testu

Jde o tzv. culture-fair test. Výsledky těchto testů jsou tedy relativně nezávislé na míře vzdělání či kultuře, ze které testovaný pochází. Test je tedy možné použít i u jedinců, kteří jsou nějakým způsobem jazykově či kulturně znevýhodněni. Preiss a Klose (2002) také doporučují použití testu u osob s průměrným a podprůměrným intelektem, psychiatrických a neurologických pacientů a starších osob. Používání testu, jeho administrace i vyhodnocování je celkem nenáročná a rychlá.

Pokud používáme ke zjišťování (obecné) inteligence Ravenovy progresivní matice, je nutné vzít v úvahu také nevýhody testu. Mezi ty patří skutečnost, že na respondenty jsou kladeny určité nároky, zejména na jejich percepční zralost (schopnost vizuální

analýzy) a úroveň pozornosti. Problematické je tedy měření inteligence u jedinců, kde jeden nebo oba z těchto aspektů jsou sníženy, např. u jedinců s poruchami pozornosti (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001).

Vzhledem k tomu, že test je orientován na obecnou inteligenci, která je v tomto pojetí tvořena jedním jediným faktorem, nezískáme podrobnější informace o struktuře inteligence.

Některé další vlastnosti testu

Jednou z otázek, kterou se John Raven a další zabývali, je podíl dědičnosti a vlivů prostředí na dosahované výsledky v SPM. Heredita g faktoru byla zkoumána na dvojčatech. Ukazuje se, že varianci g faktoru je možné ze dvou třetin vysvětlit právě dědičností. Toto zjištění potvrdila např. Minnesotská studie dvojčat (1990), kde byly využity standardní progresivní matice. Tato zjištění však neznamenají, že vliv prostředí je nevýznamný (Raven, 2008).

V letech 1942 a 1992 byla provedena studie, ve které byla sebrána data od dvou vzorků dospělé populace ve Velké Británii. Na základě porovnání těchto dat bylo zjištěno, že dosažené skóry v SPM v průběhu posledního století rostly. Dramatický nárůst skórů byl také zjištěn v souvislosti s datem narození, a to v obou testovaných skupinách. Později narození dosahovali vyšších skórů než dříve narození. Přestože data byla sbírána ve stejném místě, nelze takový nárůst vysvětlit nějakým genetickým mechanismem, ale musí jít o výsledek určitých změn prostředí. Data ukazují, že ve skupině narozených v roce 1922 v obou časech testování nedošlo k výraznému poklesu. „Eductive ability“ tedy neklesá rapidně s věkem, jak by se mohlo zdát, ale zlepšuje se obecně u populace v čase, a to v závislosti na rozvíjejícím se prostředí (Raven, 2002a, 2008).

Výsledky Ravenových progresivních matic

Použití Ravenových progresivních matic u odsouzených se ukázalo jako velmi komplikované. Odsouzení měli problémy, jak se Setem I, tak se Setem II. Velmi často test nedokončili, anebo jej pak vyplňovali automaticky, čímž utrpěla testová validita. Nakonec Set I vyplnilo 92 pachatelů a Set II 66 pachatelů. Tabulky 25 a 26 shrnují výsledky pachatelů v Setu I a II.

Set I:

Tabulka 25 – celý vzorek

n=92	Počet	Podíl
Těžko chápe	19	20,7 %
Průměr	58	63,0 %
Dobře chápe	15	16,3 %
Celkem	92	100 %

Tabulka 26 – pachatelé vloupání

n=63	Počet	Podíl
Těžko chápe	16	25,4 %
Průměr	36	57,1 %
Dobře chápe	11	17,5 %
Celkem	63	100 %

Je vidět, že „naše“ vězeňská populace má oproti obecné populaci nižší úroveň měřené schopnosti. Pokud se však podíváme na vzdělání našich pachatelů, i to je nižší, než je v běžné populaci, viz tab. 27.

Tabulka 27

Dosažený stupeň vzdělání	Počet	Podíl
ZŠ	79	48,50 %
SOU bez maturity	60	36,80 %
SOU s maturitou	18	11,00 %
SŠ	6	3,70 %
<i>Celkem</i>	163	100,00 %
Neuvedl	3	
Celkem	166	

Ze 106 pachatelů vloupání dosáhlo 52,8 % základního vzdělání, 31,1 % dokončilo SOU bez maturity, 12,3 % SOU s maturitou a 3,8 % ukončilo středoškolské vzdělání. Veškeré tyto poznatky však není možné zobecnit na celou populaci pachatelů vloupání. Musíme uvažovat o možnosti, že pachatelé vloupání, kteří se podílejí spíše na trestné činnosti neobjasněné, se mohou lišit od námi zkoumané populace pachatelů vloupání nejen v míře inteligence ale i v míře dosahovaného vzdělání. Ačkoli nemáme možnost tyto dvě skupiny pachatelů porovnat a tuto myšlenku ověřit, je na místě určitá míra opatrnosti při interpretaci a případném využívání těchto zjištěných poznatků v praxi.

Set II:

Vzhledem k dosahované úrovni vzdělání byly pro vyhodnocení testu použity normy získané na vzorku žáků 8. třídy ZŠ. Vedle základního popisu zkoumaného vzorku jsme provedli také analýzu chyb u všech pachatelů (viz tab. 28) a zvláště pak také pouze u pachatelů vloupání (viz tab. 29).

Tabulka 28

Všichni pachatelé:			
Procentuální frekvence typů běžných chyb	normy	pachatelé (n=66) průměr	medián (n=66)
A - nekompletní korelát	44,00%	40,80%	40,00%
B - špatný princip	33,30%	34,50%	33,30%
C - shluk myšlenek	14,70%	20,60%	18,20%
D - opakování	8,00%	4,10%	0,00%

n=66	počet	podíl
dobře chápe	9	13,64%
průměr	24	36,36%
špatně chápe	33	50,00%

Tabulka 29

Pachatelé vloupání:						
Procentuální frekvence typů běžných chyb	normy	pachatelé (n=43) průměr	medián (n=43)	n=43	počet	podíl
A - nekompletní korelát	44,00%	39,80%	40,00%	dobře chápe	5	11,63%
B - špatný princip	33,30%	32,30%	30,80%	průměr	17	39,53%
C - shluk myšlenek	14,70%	24,10%	20,00%	špatně chápe	21	48,84%
D - opakování	8,00%	3,70%	0,00%			

Jak lze vidět, jen malé množství pachatelů v námi zkoumaném souboru bylo klasifikováno na úrovni „dobře chápe“.

Chyby typu A – nekompletní korelát

„Chyby způsobené neschopností sledovat všechny důležité aspekty problému, tedy nekompletní korelační chyby, jsou nejčastější a je jich více než polovina z nejběžnějších chyb, které dělají probandi s průměrnou nebo nadprůměrnou úrovní schopností“ (Raven, 1991).

V našem vzorku (jak všech pachatelů, tak i ve vzorku pachatelů vloupání) jsou chyby typu A nejčastější, ne však tak časté, jak uvádí Raven (v celém vzorku průměrně 40,8 % chyb typu A, u pachatelů vloupání 39,8 %). S vyšší inteligencí podíl chyb typu A vzrůstá (Pearson correlation 0.411).

Chyby typu B – špatný princip

„Chyby způsobené uplatněním nesprávného principu pro řešení problému byly nejčastější na nejnižší úrovni schopností“ (Raven, 1991).

V celém zkoumaném vzorku našich pachatelů byly chyby typu B druhými nejčastějšími a u pachatelů vloupání třetími nejčastějšími. Podíl tohoto typu chyb má v našem vzorku s vyšší schopností spíše vzrůstající charakter, v tomto se tedy náš vzorek liší od vzorku popisovaného Ravenem.

Chyby typu C – shluk myšlenek a chyby typu D – opakování

„Chyby způsobené shlukem myšlenek a opakováním, ne příliš běžné, se zmenšovaly se vzrůstajícím celkovým skórem“ (Raven, 1991).

V našem vzorku pachatelů (významněji u pachatelů vloupání) je podíl *chyb typu C* vyšší než v normách uváděných Ravenem (u pachatelů vloupání průměrně 24,1 %). To je však pravděpodobně částečně způsobeno vysokým zastoupením pachatelů, kteří dle výsledků testu špatně chápou (celkem 50 %, u pachatelů vloupání 48,84 %). Nicméně se i v našem vzorku potvrzuje, že podíl tohoto typu chyb s nižší schopností vzrůstá. U pachatelů vloupání, kteří těžko chápou, jde dokonce o nejčetnější typ chyb. Vyskytuje se v této skupině pachatelů významně častěji (průměrně 34,2 % u pachatelů vloupání, kteří těžko chápou) než v populaci popsané Ravenem (19,2 % u těžce chápající populace). Ostatní dvě skupiny se v tomto směru od Ravenovy populace neliší.

Podíl *chyb typu D* je oproti tomu v našem vzorku nižší. 69,7 % našich pachatelů a dokonce 72,1 % pachatelů vloupání má nulový podíl těchto chyb. Je tedy zřejmé, že u těchto pachatelů opravdu nejde o běžný typ chyb.

Tabulka 30

Korelace chyb – celý vzorek:

N=66	A ch	B ch	C ch	D ch
Chyba typu A				
Chyba typu B	-0,341(**)			
Chyba typu C	-0,496(**)	-0,562(**)		
Chyba typu D	-0,005	-0,265(*)	-0,146	
II. Set HS	0,411(**)	0,163	-0,453(**)	-0,099

** Korelace je významná na 0.01 úrovni. * Korelace je významná na 0.05 úrovni.

Ačkoliv soubor probandů, kteří vyplnili Set II, byl celkem malý (n=66), korelační analýza nám ukazuje, že podíl chyb typu A vzrůstá s celkovou mírou schopnosti (celkovým hrubým skóre), zatímco podíl chyb typu C s celkovou mírou schopností klesá. Z tabulky 30 vyplývá, že čím vyšší A, tím nižší C. A čím vyšší C,

tím nižší B. Podíl chyb typu B v našem vzorku má s vyšší mírou schopností spíše vzrůstající charakter.

Osobnost pachatelů vloupání a inteligence

Korelační analýza ukázala souvislost mezi osobnostní dimenzí Vyhýbání se poškození (HA) a obecnou mírou inteligence. Negativní korelace je významná jak u Setu I ($r = -0,350$; sg. 0,007), tak u Setu II ($-0,419$; sg. 0,005). Pachatelé, kteří se tedy více vyhýbají poškození, dosahují horších výsledků v použitém testu obecné inteligence. Pravděpodobně vzhledem ke zjištěné negativní korelaci mezi dimenzemi Vyhýbání se poškození (HA) a Vyhledávání nového (NS) je také naznačena ne příliš signifikantní pozitivní korelace mezi osobnostní dimenzí NS a dosaženým skórem v Setu I. Ačkoliv obdobnou tendenci nalezneme i u Setu II, zde jsou již výsledky korelace zcela neprůkazné.

Oproti tomu jsme však našli významný vztah ($r = 0,364$; sg. 0,017) mezi výsledkem v Setu II a dosažovaným skórem v osobnostní dimenzi Sebeřízení (SD). Pachatelé s vyšší úrovní sebeřízení dosahují lepších výsledků v obecné inteligenci měřené pomocí Setu II. Zároveň tito pachatelé dělají více chyb typu B (volba špatného principu).

Intelekt a násilná trestná činnost

Analýzy ukázaly, že sice pachatelé krádeží a násilné trestné činnosti dělají více chyb typu B, ale jinak se neukázala žádná významná souvislost s mírou obecné inteligence. Obecně můžeme říci, že pachatelé, kteří častěji volí chybu typu B – špatný princip, páchají častěji také násilnou trestnou činnost.

Strategie pachatelů vloupání a inteligence

Z hlediska souvislosti mezi strategií a intelektem není asi překvapením, že pachatelé vloupání, kteří plánují, skórují v testu výše, a to zejména v Setu I (plánující: HS med. = 10, perc. 83,7; neplánující HS = 8, perc. 44,57; sg. 0,017). Oproti tomu pachatelé vloupání využívající situace skórují v tomto setu níže. Ačkoliv se pachatelé využívající situace od ostatní pachatelů v Setu I významně liší (využívající med. HS = 8, perc. 44,57; nevyužívající med. HS = 10, perc. 83,7; sg. 0,022), v druhém už bohužel ne. To může být způsobeno právě nižší validitou způsobenou

komplikovaným sběrem dat. Riskující pachatelé skórují lehce níže než ti, co neriskují, a to v obou setech.

Pachatelé vloupání, kteří jezdí za svým cílem autem, skórují v Setu I výše než ostatní pachatelé. Zejména pak výrazně výše než pachatelé, kteří se dopravují výhradně pěšky. Ačkoliv rozdíl není příliš významný v Setu I, v Setu II pachatelé, kteří jsou ochotni páchat trestnou činnost v okolí svého bydliště, dosahují nižších skóreů v testu než pachatelé, kteří v okolí nepáchají.

Tabulka 31

Páchá v okolí?		II. Set HS	I. Set Perc. ve skupině	II. Set HS	II. Set Perc. dle norem
Medián	Ne	9,00	66,00	13,00	42,00
	Ano	7,50	39,00	7,00	3,00
	celkem	9,00	66,00	12,00	35,00
Průměr	Ne	8,11	55,72	12,77	40,00
	Ano	7,83	51,54	7,82	14,18
	celkem	8,00	54,10	11,44	33,07
SD	Ne	2,47	30,64	6,46	31,78
	Ano	2,70	32,88	3,49	16,13
	celkem	2,54	31,33	6,19	30,52
N	Ne	38,00	38,00	30,00	30,00
	Ano	24,00	24,00	11,00	11,00
	celkem	62,00	62,00	41,00	41,00

Pachatelé s vyšším skórem páchají častěji v neznámé oblasti než pachatelé, kteří dosahují nižších skóreů. Pokud se podíváme na vzdálenost míst páchání trestné činnosti, zjišťujeme, že nejnižší v obou setech skórují pachatelé páchající kriminalitu do 5 kilometrů od svého bydliště (Set I med. HS = 7, perc. = 33,7; Set II med. HS=6, perc. = 1), o něco výše pachatelé působící do 20 km od bydliště (Set I med. HS = 8,5, perc. = 55,43; Set II med. HS=12, perc. = 35), nejvýše pak pachatelé páchající trestnou činnost do 50 km (Set I med. HS = 9, perc. = 66,3; Set II med. HS=14, perc. = 49). Zároveň se ukazuje souvislost mezi skórem dosaženým v Setu II a

maximální vzdáleností od domova, kde je pachatel ochoten páchat trestnou činnost ($r=0,376$; $sg. 0,018$). Jinými slovy, pachatelé s vyšší mírou měřené schopnosti jsou ochotni zdolat kvůli spáchání deliktu větší vzdálenost než pachatelé s nižší obecnou inteligencí.

Nebyla zjištěna žádná souvislost mezi výsledkem dosahovaným v tomto testu a věkem pachatelů. Byla však zjištěna souvislost mezi skórem dosahovaným v Setu I a věkem prvního zatčení ($r=0,305$, $sg. 0,0109$), avšak neukazuje se zde žádná souvislost mezi tímto skórem a věkem v době začátku páchaní trestné činnosti. Výsledky Setu II naopak s věkem počátku kriminálního života pozitivně korelují ($r=0,358$; $sg. 0,020$). Je zde naznačena také korelace s věkem v době prvního zatčení, avšak tato souvislost není příliš významná ($r=0,222$; $sg. 0,158$).

Závěr

V této kapitole jsme se věnovali intelektu pachatelů vloupání. Ačkoli validita testování obecné inteligence byla snížena komplikovaným sběrem těchto dat, můžeme nastínit některá zajímavá východiska pro další výzkum této problematiky.

Zjistili jsme odlišnost pachatelů vloupání od populace, podle které byly vytvořeny používané normy pro testování, nejen v celkové míře intelektu, ale také ve frekvenci převládajících chyb v řešení jednotlivých testových úloh. Zejména jsme zjistili vzrůstající tendenci u chyb typu B (volba špatného principu) v našem vzorku, která však může souviset také s celkově nižší mírou osobnostní charakteristiky Sebeřízení (SD) u pachatelů trestné činnosti. Zároveň se ukázalo, že tento typ chyb se častěji objevuje u pachatelů, kteří se zabývají také násilnou trestnou činností. Také vyšší podíl chyb typu C u těchto pachatelů může souviset právě s osobnostními charakteristikami, zejména pak s dimenzemi Sebepřesah (ST) a Sebeřízení (SD).

Dále jsme nastínili rozdíly mezi pachateli z hlediska volby strategií. Zjistili jsme, že pachatelé s vyšší mírou obecné inteligence více plánují a méně riskují, nejsou příliš ochotni páchat trestnou činnost v blízkém okolí svého bydliště a častěji se pak dopravují autem, aby mohli překonávat větší vzdálenosti za cílem své trestné činnosti. Zároveň se častěji neobávají páchat trestnou činnost v neznámé oblasti. Trestnou činnost pravděpodobně tito pachatelé začínají páchat ve vyšším věku než pachatelé s nižší mírou intelektu.

Jsou také patrné určité souvislosti mezi intelektem pachatelů a některými osobnostními charakteristikami, zejména pak mírou Vyhýbání se poškození (HA) a mírou Sebeřízení (SD).

Poznatky o intelektu pachatelů vloupání jsou tak neopominutelnou součástí komplexního poznávání těchto pachatelů, které je nutné nejen pro prevenci tohoto druhu kriminality, ale také pro případné vyšetřování konkrétních spáchaných deliktů či resocializaci odsouzených.

10. Test agresivity

Teoretické shrnutí

Agrese v kontextu kriminálního jednání

Jak uvádí Čermák (1998), agrese zahrnuje velmi širokou škálu projevů. Z obecného hlediska lze agresi vymezit jako jakékoliv násilné narušení práv jiného člověka; formu chování, jehož cílem je záměrně poškodit jinou osobu nebo ji donutit k tomu, aby nositeli agrese umožnila dosáhnout jeho záměru. Agrese tak může být cílem sama o sobě, přičemž je obvykle charakterizována přítomností silných negativních emocí (tzv. emocionální agrese), nebo také prostředkem k dosažení nějakého vnějšího cíle, a poškození jiné osoby je v tomto případě sekundárním efektem (agrese instrumentální).

Čermák (1998) dále rozlišuje druhy agrese, které již směřují k popisu jejich jednotlivých projevů: přímá a nepřímá, fyzická a verbální apod. Těmito charakteristickými projevy agrese se zabývají specifičtější definice, např. Spurný (1996) pod tento pojem zahrnuje destruktivní chování, směřující k fyzickému (brachiálnímu), slovnímu (urážka, pomluva) nebo symbolickému útoku (pomocí gest) vůči jinému jedinci (předmětu).

Kriminální agresi lze podle Netíka (1997) definovat jako užití fyzické síly, její hrozby či jiného verbálního útoku s cílem poškodit objekt činnosti či zabránit jeho útočnému chování, ohrožující nebo porušující zájmy chráněné trestním zákonem. Kriminální agrese tak může být nejen ofenzivní - spojená se zlobným afektem, ale i defenzivní - charakterizovaná strachem.

Je důležité zdůraznit rovněž biologickou komponentu a funkční stránku agresivního chování. Agresi lze vnímat také jako součást naší každodenní zkušenosti a komponentu normálního chování, umožňující v některých souvislostech saturovat lidské potřeby či zabránit ohrožení fyzické nebo psychické integrity (Čermák, 1998). V socializačním procesu, kdy se vytváří systém regulace chování, jsou formovány specifické vzorce chování umožňující projevit agresi i sociálně přijatelným způsobem (Netík, 1997).

Pojmem úzce souvisejícím s agresi je pak agresivita. Tu lze podle Čermáka (1998) vnímat jako dispozici, náchylnost k agresivnímu jednání, tedy určitou vnitřní pohotovost k němu. Mnohé teorie poukazují na výskyt agresivity jako na faktor hrající významnou roli v rozvoji kriminální kariéry. Pro delikventní

osobnost je již od dětského věku typický výskyt menších násilných projevů a antisociálního chování, které může být dále spojeno se sníženou inteligencí, hyperaktivitou, impulzivitou a množstvím dalších charakteristik (Farrington, 1996). Rovněž v českém prostředí je agresivita obvykle uváděna mezi významnými osobnostními vlastnostmi pachatelů trestné činnosti. Je však třeba zdůraznit, že mnozí pachatelé se agresivními projevy a impulzivitou vyznačovat nemusí - socializovaný typ pachatele může být dobře začleněn a jeho osobnost může být bez výraznějších poruch (Netík, 1997).

Způsob definování agrese může následně ovlivnit volbu metod měření, a tím i výsledků výzkumu či rozhodování v klinické praxi (Suris a kol., 2004). Pro účely našeho výzkumu lze za agresi pokládat všechny zmiňované druhy agresivních projevů - kromě ublížení na fyzické úrovni také snahu o psychické a emocionální zranění jiné osoby, poškozující jednání vůči zvířeti nebo neživému objektu nebo verbální agresivní projevy jako vyhrožování a posměch. Zaměřujeme se rovněž na agresi jako zprostředkované poškození zájmů a hodnot společnosti chráněných zákonem. Tato definice je ve shodě s pojetím autorů metody využití v našem výzkumu.

Ruka jako projekční symbol

Použití rukou je u vyvíjejícího se jedince jedním z prvních způsobů manipulace s prostředím, a je tak i úzce spojeno s rozvojem intelektových schopností. V průběhu lidského života jsou ruce téměř neustále zaměstnány - ať už jako flexibilní, polyfunkční nástroj k provádění cílevědomé činnosti, tak jako nevědomý facilitátor našeho jednání a prostředek orientace v okolním prostředí. Zvláště významný je pak podíl rukou na mezilidské komunikaci, kde mohou být nositelem četných významů přiřazovaných jim na základě projekce. Test ruky je tedy založen na předpokladu autorů, že využití lidské ruky jako vizuálního podnětu může objasnit některé akční tendence a osobnostní rysy testovaného jedince (Fridrich, Nociar, 1991).

Původní myšlenka o užití kreseb ruky jako prostředku projekce pochází od E. E. Wagnera, který první manuál k testové metodě publikoval v r. 1962 společně s B. Bricklinem a Z. Piotrovskim. Tento méně strukturovaný podnětový materiál by měl umožnit především promítnutí všeobecných agresivních tendencí. Jejich vnější projev byl autory definován jako chování, které testovanému

přináší pozornost jiných – policie, soudu, psychiatrů či úřadů apod. (Bricklin a kol., 1962). Tato verbální projektivní metoda je tedy primárně zaměřena na diagnostiku a predikci agresivního chování, podle Svobody (2005) však zahrnuje i možnost rozvoje v multidimenzionální osobnostní test.

Popis metody Test ruky (Hand test)

Test by tedy měl predikovat sklon projevovat se různými druhy agrese – nejen napadáním druhých osob, ale rovněž destrukcí předmětů, okrádáním a podváděním, provokací jiných k agresivnímu jednání atd. Pravděpodobnost agresivního chování vzrůstá společně s převahou dominantních a agresivních postojů nad postoji indikujícími sociální spolupráci. Jedním z nejvýznamnějších predikujících výsledků testu je tedy tzv. *acting out ratio (AOR)* – poměr, který vyjadřuje rozdíl souhrnu agresivních a dominantních tendencí činnosti na jedné straně a souhrnu kooperativních a prosociálních postojů na straně druhé (Fridrich, Nociar, 1991).

Testový materiál tvoří deset karet - na devíti z nich je nakreslena lidská ruka v různých pozicích a respondent udává, co by tato ruka mohla dělat, přičemž předlohu může držet v jakékoli poloze. U poslední - prázdné - karty je respondent vyzván, aby si nějakou ruku nejprve představil a následně popsal, co tato imaginární ruka dělá. Každá odpověď je zařazena do skórovacích kategorií. V předkládaném výzkumu byl použit následující skórovací systém podle příručky k testu Fridricha a Nociara (1991)¹⁰ vycházející především z publikace metody původními autory:

- *Agrese (AGG)*, kdy je ruka chápána jako útočící, zraňující, ubližující,
- *Přímost (DIR)*, ruka je vnímána jako dirigující, řídicí nebo jiným způsobem aktivně ovlivňující jiné osoby,
- *Afekce (AFF)* - ruka vyjadřuje pozitivní emocionální postoj, benevolentní postoj k lidem,
- *Komunikace (COM)* - ruka komunikuje, sděluje, informuje (z pozice rovnosti či podřízenosti),
- *Závislost (DEP)* - uskutečnění činnosti ruky je závislé na benevolenci či pomoci ze strany druhé osoby,

¹⁰ Popis kategorií a některé další reálie testu popsané v příručce uvádíme pouze ve stručné podobě za účelem omezení šíření těchto informací a zachování validity testu pro další použití.

- *Exhibicionismus (EXH)* - zahrnuje odpovědi, kdy je ruka středem pozornosti, spojena se zábavním světem,
- *Aktivní neosobní (ACT)* - ruka pracuje nebo je jinak činná, v odpovědích jsou obsaženy neosobní tendence činnosti, ve kterých musí ruka změnit fyzickou polohu nebo vynaložit energii na překonání gravitace,
- *Získávání (ACQ)* - zahrnuje environmentální odpovědi, popisující snahu získat nějaký předmět nebo dosáhnout nějakého cíle,
- *Pasivní neosobní (PAS)* - ruka nemění svou polohu, akční tendence nevyžaduje přítomnost druhé osoby,
- *Napětí (TEN)* - pro tuto kategorii je charakteristická přítomnost určitého napětí, pocit nepokoje, ruka může vydávat energii, avšak nic nezískává,
- *Defektní (CRIP)* - ruka je viděna jako nemocná, zmrzačená, deformovaná, indisponovaná,
- *Strach (FEAR)* - odpovědi odrážejí strach z napadení druhými lidmi, ruka zaujímá gesto obavy z útoku, pomsty, je obětí agresivity jiného, ale také ublížení sobě samému,
- *Deskripce (DES)* - kategorie obsahuje odpovědi, kdy je ruka pouze popisována, chybí tendence k činnosti,
- *Bizarní (BIZ)* - odpovědi jsou založené na halucinatorním obsahu, bludných myšlenkách či jiné patologické zvláštnosti myšlení,
- *Selhání (FAIL)* - takto jsou zaznamenávány případy, kdy subjekt nepodá žádnou hodnotitelnou odpověď a selhává.

Pro celkový odhad bazální osobnostní struktury lze využít tzv. *Experience ratio (ER)* vyjadřující poměr odpovědí interpersonálních (INT), environmentálních (ENV), maladjustivních (MAL) a odpovědí vyjadřujících odstup (WITH). Tento poměr prožívání nám umožňuje celkový popis psychologických tendencí testovaného subjektu, a to na základě sledování uspořádání INT : ENV : MAL : WITH. Normální rozložení odpovědí by mělo vypadat zhruba takto: 5 : 5 : 1 : 0.

Interpersonální odpovědi (INT = AFF + DEP + COM + EXH + DIR + AGG) se týkají vztahů k jiným lidem (resp. živým objektům), lze je považovat za otevřeně projevované tendence uplatňující se v chování jedince k druhým. Tyto odpovědi značí schopnost zastávání společenských rolí a fungování v interakci s jinými osobami.

Odpovědi AGG a DIR indikují neochotu ze strany testované osoby ke kompromisu s ostatními, tendence k jednání je uskutečňována bez ohledu na druhé osoby, jejich úmysly, práva a pocity, a pravděpodobnost pohotovosti k manifestní agresi je tedy zvýšena. Odpovědi AFF, COM a DEP vyjadřují tendence k sociální kooperaci a snižují pravděpodobnost otevřeně agresivního chování. Další uváděné odpovědi se při předpovědi agresivního chování převážně nepoužívají. Jejich úloha je variabilní, mohou sloužit k popisu dalších rysů osobnosti.

Na základě podílu interpersonálních odpovědí vyjadřujících sociálně kooperativní tendence (dále jen pozitivní AOR) a odpovědí sociálně negativních (dále jen negativní AOR) můžeme získat informaci o pravděpodobnosti hostilního a antisociálního jednání jedince tzv. *acting out ratio*, přičemž $AOR = (AFF + DEP + COM) : (DIR + AGG)$. Lze odvodit také další indikátor agrese, tzv. *acting out score*, přičemž $AOS = (DIR + AGG) - (AFF + DEP + COM)$. Čím více suma agresivních a direktivních postojů převyšuje kooperativní kategorii, tím vyšší je pravděpodobnost antisociálních a zjevně agresivních projevů chování.

Environmentální odpovědi ($ENV = ACQ + ACT + PAS$) vyjadřují zájem o neosobní svět, materiální okolí, ale také postoje k činnosti a ochotu vynakládat energii.

Maladjustivní odpovědi ($MAL = TEN + CRIP + FEAR$) lze považovat za znak nepřizpůsobivosti, představují problematickou realizaci akčních tendencí, selhávání při uspokojování potřeb individua, ať už následkem subjektivně prožívané vnitřní slabosti nebo vnějších překážek. Výskyt těchto kategorií je typický pro neurotické, ale také psychotické jedince.

Poslední skupina odpovědí odráží obtíže individua v kontaktu s reálným světem a dezintegrovanost jeho osobnosti. *Odpovědi vyjadřující odstup* ($WITH = DES + FAIL + BIZ$) odkazují na neschopnost adaptace s následným únikem, odstupem od reálných situací a různé stupně neadekvátního chování.

Vedle toho můžeme také určit *patologické skóre* jedince ($PATH = MAL + 2 \times WITH$). Patologické skóre pro normální osoby je uváděno 1,7 (resp. $M = 1,22$; $SD = 1,31$); neurotické osoby 3,0 a různé psychotické skupiny 3,5 - 8,5.

Při interpretaci testu je tedy možné porovnat počty odpovědí v jednotlivých skórovacích kategoriích, kvantitativní indexy s normami, výraznější odchylky v sumárních skórech a patognomické odpovědi. Kromě toho lze rovněž zjišťovat

celkový počet odpovědí, měřit a vypočítávat průměrný počáteční reakční čas (počet sekund uběhlých mezi prezentací podnětu a první skórovatelnou odpovědí), kvalitativně analyzovat jak obsah jednotlivých odpovědí, tak interpretovat záznamový protokol jako celek a vztáhnout jej k dalším údajům o vyšetřované osobě (Fridrich, Nociar, 1991).

Validita Testu ruky byla ověřována především metodou založenou na členství ve známé skupině (normální dospělí, kriminální populace s agresivními projevy a psychiatričtí pacienti s různými druhy diagnóz) a souběžným využitím více metod. Test ruky byl při standardizaci schopen rozlišovat mezi známými klinickými skupinami, a to na úrovni statistické signifikance (Fridrich, Nociar, 1991). Kudryavtsev a Ratinova (1999) jeho prostřednictvím přispěli také k detailnějšímu studiu různých typů a projevů agrese.

Ve vztahu ke spolehlivosti výzkumné metody byla potvrzena nejprve reliabilita zjišťovaná půlením testu, shodou mezi posuzovateli testu, později byla prokázána rovněž konzistence ve výsledcích při opakovaném testování (Panek, Stoner, 1979). Dostatečně vysoká reliabilita (s opakovaným měřením v průběhu 1-10 let) byla potvrzena i pro psychopatologicky zatížený vzorek populace (Wagner, Maloney, Wilso, 1981), což podpořilo základní tezi metody, že skórovací kategorie testu ruky reflektují trvalé behaviorální tendence jedince. Jedním z důvodů, proč má Test ruky na rozdíl od ostatních projektivních metod poměrně uspokojivou reliabilitu, je zřejmě blízkost měřených charakteristik k vnějším projevům chování.

Výsledky

Využití Testu ruky ve výzkumu pachatelů trestné činnosti se ukázalo jako vhodné, pro odsouzené byl test obvykle srozumitelný a jako výhodná se vzhledem k použití větší baterie metod ukázala rovněž krátká doba jeho administrace. Vzhledem k vizuálnímu charakteru podnětů a absenci časového limitu nepředstavoval pro zkoumané osoby ohrožující situaci a vzbuzoval pouze minimální, snadno rozptýlitelnou anxiету.

Jako u všech projektivních testů i zde mohou být výsledky zatíženy jistou mírou subjektivního vlivu osob interpretujících odpovědi respondentů. Toto riziko bylo minimalizováno využitím 4 posuzovatelů, kteří vyhodnocovali odpovědi získané celkem od 158 pachatelů trestné činnosti.

Tabulka 32

popisné statistiky (n=158)							
Položky	MIN	MAX	Průměr	SD	Podíl odpovědí (vzorek)	10. karta	Podíl odpovědí (norma)
AFF	0,00	6,00	1,35	1,34	8,10 %	15,90 %	9,20 %
DEP	0,00	2,75	0,53	0,67	3,40 %	5,70 %	3,30 %
COM	0,00	9,50	4,35	1,84	28,50 %	26,90 %	11,40 %
EXH	0,00	5,25	0,76	0,89	5,00 %	6,60 %	3,60 %
DIR	0,00	5,25	1,16	1,05	7,30 %	5,10 %	10,30 %
AGG	0,00	5,50	1,60	1,21	12,10 %	9,60 %	9,20 %
ACQ	0,00	4,00	0,66	0,72	4,20 %	0,60 %	8,00 %
ACT	0,00	7,50	2,52	1,59	15,90 %	14,00 %	26,40 %
PAS	0,00	2,75	0,49	0,68	3,10 %	1,30 %	5,90 %
TEN	0,00	4,00	0,60	0,73	3,60 %	3,30 %	3,60 %
CRIP	0,00	4,25	0,72	0,94	4,30 %	0,40 %	5,60 %
FEAR	0,00	2,25	0,23	0,45	1,40 %	1,40 %	1,70 %
DES	0,00	1,75	0,25	0,42	1,50 %	3,80 %	0,90 %
FAIL	0,00	2,00	0,19	0,43	1,30 %	5,00 %	0,90 %
BIZ	0,00	1,00	0,03	0,16	0,20 %	0,50 %	0,00 %

Jak je patrné z tabulky 32, hodnoty zjištěné u pachatelů v našem vzorku zhruba kopírují rozložení kategorií u normální populace (osob bez psychiatrické diagnózy). Oproti předpokladu obsahovaly protokoly pachatelů pouze mírně zvýšený podíl „agresivních“ odpovědí. Naopak nejčastěji se vyskytuje sociálně pozitivní kategorie COM vyjadřující tendence ke komunikaci, diskusi a rozhovoru. Rozdíl oproti normě je však méně výrazný při porovnání s normálními subjekty standardizačního vzorku (COM=19,4%) z příručky Fridricha a Nociara (1991). Normě odpovídá rovněž zastoupení kategorie „afektivních“ odpovědí vyjadřujících pozitivní emocionální postoj respondenta a až na snížený podíl ACT zahrnující neosobní tendence činnosti i další kategorie.

Na základě uvedených kategorií byly vypočteny všechny druhy sumárních skóru (viz tab. 33).

Tabulka 33

	Průměr (vzorek)	Průměr (normy - kriminální populace)	Podíl odpovědí (vzorek)	Podíl odpovědí (10. karta)	Podíl odpovědí (normy)
INT	10,1	9,5	64,50 %	69,80 %	47,00 %
ENV	3,7	8,8	23,20 %	15,90 %	40,30 %
MAL	1,6	4,5	9,20 %	5,10 %	10,80 %
WITH	0,5	3,2	3,00 %	9,20 %	1,80 %

Podle původního manuálu by měl být podíl INT+ENV asi 90 % a jejich hodnoty stejně vysoké. Standardizace však uvádí o něco vyšší INT. V našem vzorku je podíl INT odpovědí vůči ENV značně zvýšený, což by bylo možné interpretovat jako výraz zájmu o interpersonální oblast a ve vztahu k poměrně vysokému skóru komunikace (COM) i afekce (AFF) zesílenou citlivost v interakci s dalšími osobami. Odpovědi AFF jsou přitom nejpozitivnějším znakem adaptace, schopnosti participovat na pozitivních vztazích s druhými osobami.

Tabulka 34

Skór	Medián (vzorek)	Medián (normy)	Medián (normy - kriminální populace)
PATH	2,3	1,7	8,3
pozitivní AOR	6,0	2,7	3,7
negativní AOR	3,0	2,5	4,8

Z hlediska podílu patologické motivace na jednání se pachatelé v našem vzorku od běžné populace výrazně neliší, ačkoli mírně převyšují obvyklou normu. Nepřekračují hranici svědčící pro vyšší rozšířenost psychických poruch ve vzorku (viz tab. 34).

Při bližším pohledu na podíl sociálně pozitivních a negativních interpersonálních odpovědí zjišťujeme, že naši respondenti v tomto ohledu tíhnou spíše k prosociálním postojům a vykazují sníženou pravděpodobnost otevřeně agresivního chování, přičemž násilné trestné činnosti se jich v minulosti věnovalo zhruba 68 %.

Jak uvádí Netík (1998), zaměřeným vyšetřením mnohdy nelze agresivitu jako trvalejší osobnostní rys nalézt ani u pachatelů nejzávažnějších násilných činů. A naopak odsouzení pachatelé majetkových trestných činů se někdy mohou v příslušných psychologických testech jevit dokonce agresivnější než násilní pachatelé. To může být dáno tím, že psychologické vyšetření probíhá s časovým posunem a zpravidla za naprosto odlišných podmínek, než za jakých dochází k agresivnímu chování. Vždy lze také předpokládat vyšší užitnou hodnotu nástrojů měřících agresivní projevy chování v jejich přímé a konkrétní podobě (Suris a kol., 2004). Jak upozorňují Fridrich a Nociar (1991), nelze tedy postupovat mechanicky, ale je vhodné tento indikátor zvažovat v souvislosti s ostatními tendencemi v chování, s prostředím a anamnézou.

Je tedy možné, že určitou roli zde může hrát samotný pobyt respondentů v prostředí vězeňských institucí, v němž se již delší dobu nacházel. V důsledku převahy vnějšího řízení, snahy o výchovné působení na odsouzené a nedostatku prostoru pro uplatnění svobodných projevů chování může docházet k jejich – mnohdy pouze formální – adaptaci na tyto podmínky. Pachatelé v našem vzorku měli již obvykle s výkonem trestu odnětí svobody více zkušeností (v průměru 3,37 výkonů trestů na osobu), a mohou mít tedy dobře zvládnuté vzorce chování, které jsou v tomto prostředí kladně hodnoceny.

Vzhledem k citlivosti metody na aktuální psychický stav respondenta (Fridrich, Nociar, 1991) můžeme v tomto ohledu uvažovat také o vlivu samotné testovací situace na podávané odpovědi. Respondenti mohli být pozitivně naladěni možností rozhovoru s tazatelem, průběh výzkumného procesu pro ně představoval neobvyklou sociální situaci v každodenní rutině výkonu trestu odnětí svobody a v prostředí chudém na pozitivní podněty. Je nutné si uvědomit také fakt, že odsouzení mají omezený kontakt s osobami blízkými, se svými rodinami, dětmi a kamarády. To může být dalším faktorem ovlivňující respondenty ve směru podávání prosociálních odpovědí.

Tomu nasvědčují rovněž odpovědi pachatelů na poslední (prázdnou) kartu. Lze předpokládat, že princip vybavení si imaginární ruky a popis její aktivity může mít oproti ostatním kartám, kterým je vlastní určitý ustálený podnětový charakter (například kartu zobrazující zařatou pěst lze považovat za jednoznačně návodnou k „agresivním“ odpovědím) a zvýšenou projektivní hodnotu. U poslední karty lze zaznamenat zvýšený podíl kooperativních interpersonálních odpovědí (AFF, DEP, COM) na úkor direktivních a agresivních postojů (DIR, AGG). Imaginární ruka je oproti ostatním kartám málokdy vnímána jako defektní (CRIP), respondenti však rovněž výrazně častěji selhávali a udávali odpovědi vyjadřující odstup (WITH). Při kombinaci vysokého skóru INT a WITH lze předpokládat, že interpersonální vztahy nemusí vzhledem k osobnostním problémům jedince efektivně fungovat. Při obsahovém hodnocení odpovědí na desátou kartu je také patrné, že výpověď odsouzených se mnohdy vztahovala k významným sociálním situacím, jim blízkým osobám nebo budoucnosti.

Zároveň nelze opominout skutečnost, že odsouzení byli vybíráni vězeňským psychologem a výzkumu se účastnili dobrovolně. Je tedy možné, že pachatelé, kteří jsou ochotni k této účasti, se mohou v tomto směru do jisté míry lišit od pachatelů, kteří k tomuto ochotni nejsou. Pro zapojení do výzkumu mohli být upřednostněni jedinci komunikativní, schopní dobré spolupráce, bez výrazných agresivních projevů, a to již vzhledem k nutnosti zajistit bezpečnost všech zúčastněných osob.

Celkový počet odpovědí R představuje psychologickou rezpozivitu na vnější podněty – od nevšímavosti vůči okolní realitě při nízkém počtu odpovědí po přehnanou potřebu strukturovat každý aspekt prostředí při vysokém R. Delikventní populace mnohdy produkuje velmi málo odpovědí jako důsledek nedostatečné flexibility v chování a znak antisociálních sklonů (Fridrich, Nociar, 1991). Za normální lze považovat R v intervalu <10;20>, přičemž náš vzorek se nalézá uprostřed této normy (Medián = 15,8).

Zajímavé informace může při vyhodnocování Testu ruky poskytnout rovněž kvalitativní analýza odpovědí. V našem vzorku byla ruka velmi často účastníkem trestné činnosti nebo se výpověď probanda této oblasti nějakým způsobem dotýká (např. ruka nejen „krade“, ale také „dává znamení lupičům“, „zdraví kamarády po návratu z basy“, ukazuje „kolik chybělo a nechtyli by mne“

apod.). Naopak činnost rukou se jen výjimečně vztahovala k pracovním aktivitám, popř. spíše negativním způsobem („zedník na stavbě a moc se mu nechce“; „ruka pracuje, je to doktor, chronický nefakčenko“). Obsahová analýza však nebyla primárním cílem tohoto výzkumu, bude jí však věnována pozornost v dalších studiích.

V následujícím textu se zaměříme na analýzu výsledků pro pachatele vloupání (n=103). Kromě standardních kategorií zakotvených v oficiální příručce k testu jsme se u tohoto souboru soustředili na detailnější diferenciaci agrese a experimentálně začlenili rovněž kategorii *Negace* (NEG). V této kategorii jsou zařazeny odpovědi popisující ruku jako pasivně – agresivní či vyjadřující útočnou obranu, nesouhlas, kritiku, podezíravost. Jde vlastně o vyjádření obranné, defenzivní agrese, jako tomu bývá například u trestných činů motivovaných strachem z odhalení (zakrývací vraždy) nebo u nepřiměřené nutné obrany (Netík, 1997).

S tímto souvisí rovněž pojmání kategorie FEAR odrážející pocit ohrožení a strach z napadení. Dřívější předpoklad kompenzace agrese strachem nebyl empiricky ověřen (naopak překročení jisté míry obavy z dezintegrace ústí ve zjevnou agresi), což vedlo k vyřazení této kategorie ze sociálně pozitivní strany AOR (Fridrich, Nociar, 1991).

Pachatelé vloupání podávali okolo 16 odpovědí celkem (Průměr = 16,23; SD = 4,69), tedy počet odpovědí obvyklý pro běžnou populaci.

Tabulka 35

Podíl jednotlivých typů odpovědí na celkovém počtu odpovědí					Percentily		
	MIN	MAX	Průměr	SD	25	50	75
AFF podíl	0,00 %	31,88 %	8,10 %	7,72	1,37 %	6,25 %	12,50 %
DEP podíl	0,00 %	16,28 %	3,37 %	4,37	0,00 %	1,33 %	5,88 %
COM podíl	0,00 %	72,50 %	29,39 %	13,08	20,00 %	29,49 %	36,47 %
EXH podíl	0,00 %	30,61 %	4,74 %	5,43	0,00 %	3,08 %	6,78 %
DIR podíl	0,00 %	24,24 %	7,30 %	6,10	1,85 %	6,15 %	11,59 %
AGG podíl	0,00 %	32,84 %	10,38 %	6,88	5,33 %	10,00 %	15,38 %
NEG podíl	0,00 %	16,00 %	2,28 %	3,66	0,00 %	0,00 %	3,53 %
ACQ podíl	0,00 %	20,00 %	4,25 %	4,78	0,00 %	2,74 %	7,41 %
ACT podíl	0,00 %	40,91 %	15,35 %	8,68	9,09 %	14,29 %	20,34 %
PAS podíl	0,00 %	19,23 %	2,78 %	4,00	0,00 %	0,00 %	4,71 %
TEN podíl	0,00 %	17,19 %	3,71 %	3,97	0,00 %	2,60 %	6,06 %
CRIP podíl	0,00 %	21,79 %	4,65 %	5,76	0,00 %	1,25 %	9,38 %
FEAR podíl	0,00 %	10,61 %	1,32 %	2,41	0,00 %	0,00 %	1,96 %
DES podíl	0,00 %	9,52 %	1,28 %	2,29	0,00 %	0,00 %	1,85 %
FAIL podíl	0,00 %	14,55 %	0,89 %	2,47	0,00 %	0,00 %	0,00 %
BIZ podíl	0,00 %	7,02 %	0,20 %	0,95	0,00 %	0,00 %	0,00 %

Obecně lze říci, že profil pachatelů krádeže vloupáním zhruba odpovídá výsledkům zjištěným u celého vzorku (viz tab. 35). Nejčastěji udávanou je rovněž odpověď typu COM (komunikace). V procentuálním vyjádření neuvedlo žádnou odpověď tohoto typu pouze 1,9 % pachatelů. Čtyři nebo více těchto odpovědí uvedlo 68% respondentů. Průměrný podíl odpovědí COM na celkových odpovědích byl 29,39 %. Interpersonální kontakt na této úrovni může být nejen sociálně pozitivním prostředkem k dosažení vlastních záměrů, ale mnohdy vyžaduje také pozornost vůči myšlenkám a přání druhých lidí.

Druhým nejčastěji zastoupeným typem jsou odpovědi ACT (neosobní aktivita). Dvě či více odpovědí uvádí 51,5 % pachatelů vloupání. Průměrný podíl ACT odpovědí na celkových

odpovědích je 15,35 %. Preference této kategorie svědčí o behaviorálních tendencích zaměřených na dosahování cílů. Fyzická aktivita je obvykle doplněna rovněž určitým psychologickým úsilím.

Třetí nejčastěji zastoupenou kategorií jsou agresivní odpovědi. Podíl těchto odpovědí na celkových odpovědích probanda je v průměru 10,38 %. Jejich určitý počet vyvážený sociálně pozitivními tendencemi je normální a lze říci i funkční – takový jedinec dokáže trvat na svých názorech, prosazení svých oprávnění a požadavků, avšak v rámci obecně přijímaných norem. Naopak agresivní tendence jako hlavní osobnostní rys ústí nejen v antisociální projevy daného jedince, ale také v postupnou ztrátu jeho životní energie (Fridrich, Nociar, 1991).

Ze sumárních skóre opět jednoznačně převládají interpersonální odpovědi (INT), které zahrnují rovněž námi přidanou položku NEG. Její frekvence je však u většiny pachatelů vloupání poměrně nízká. Nevyrovnanost v poměru mezi INT : ENV lze v tomto případě interpretovat jako převahu zájmu o interpersonální oblast, ale také sníženou vazbu na reálný svět a schopnost praktického prosazení (např. únik do fantazijní oblasti jako jednu z častých reakcí na uvěznění).

Při detailnějším pohledu na skladbu interpersonálních odpovědí (INT) pachatelů vloupání jsme zjistili, že odpovědi jsou spíše pozitivní (Průměr = 6,48, SD = 2,41; Medián = 6,5) převládají nad těmi negativními (Průměr = 2,9, SD = 1,73; Medián = 2,75). Pokud však zahrneme do odpovědí sociálně negativních také odpovědi typu Negace (NEG), není rozdíl již tak výrazný (Průměr = 5,4, SD = 2,5; Medián = 5,25). Indikátor agrese (AOS – Acting out score) však v obou případech nabývá negativních hodnot, což znamená převahu sociabilních odpovědí (AOS: Průměr = -3,8, SD = 2,82; Medián = -4,0; AOS se započtením NEG: Průměr = -1,08). Přesto se 63,6 % pachatelů krádeží spáchaných vloupáním dopouštělo také násilných deliktů. Lze se domnívat, že k tomuto výsledku mohly vést obdobné důvody jako u výše popsané skupiny všech pachatelů.

Na základě podílu jednotlivých kategorií odpovědí jsme pachatele vloupání rozdělili do dvou skupin. V **první skupině** se nachází 36 (35 %) pachatelů vloupání. Dosahují nižšího podílu interpersonálních odpovědí (INT) a zároveň podávají více odpovědí environmentálních (ENV), maladjustivních (MAL) a odpovědí vyjadřujících odstup (WITH). Pro 67 (65%) pachatelů

ve **druhé skupině** je charakteristický vysoký podíl INT odpovědí a nízký podíl odpovědí ENV (viz tab. 36). Méně se u nich vyskytují odpovědi maladjustivní (MAL) a pouze ve velmi malé míře odpovědi WITH.

Tabulka 36

HT cluster (podíl)	N	MIN	MAX	Průměr	SD	Medián	
INT podíl	Skupina 1	36	30,30%	71,01%	52,08%	8,45	52,06%
	Skupina 2	67	59,76%	98,15%	72,79%	9,19	72,29%
	Celkem	103	30,30%	98,15%	65,55%	13,33	65,63%
ENV podíl	Skupina 1	36	0,00%	50,00%	29,05%	12,64	29,41%
	Skupina 2	67	1,85%	33,90%	18,81%	7,94	19,15%
	Celkem	103	0,00%	50,00%	22,39%	10,94	21,09%
MAL podíl	Skupina 1	36	0,00%	34,38%	13,80%	8,95	13,17%
	Skupina 2	67	0,00%	26,47%	7,38%	6,61	6,38%
	Celkem	103	0,00%	34,38%	9,62%	8,08	9,33%
WITH podíl	Skupina 1	36	0,00%	23,64%	4,90%	4,98	4,85%
	Skupina 2	67	0,00%	9,26%	1,02%	1,89	0,00%
	Celkem	103	0,00%	23,64%	2,37%	3,78	0,00%

Rozdíly mezi oběma skupinami jsou dle mediánového testu významné zejména u odpovědí INT (sg. 0,000), ENV (0,001) a WITH (0,000). Rozdíl z hlediska podílu odpovědí MAL je patrný, avšak ne příliš významný (sg. 0,061). Z hlediska celkového počtu odpovědí se pachatelé v obou skupinách výrazně neliší. Pomocí korelační analýzy jsme také zjistili, že větší tendence k MAL odpovědím mají pachatelé, kteří udávají větší počet ENV odpovědí ($r = 253$; sg. 0,01).

Z hlediska **interpersonálních odpovědí** se pachatelé v obou skupinách liší zejména v podávání odpovědí sociálně pozitivních (sg. 0,000), především pak v odpovědích COM (sg. 0,001) a DEP (0,016). Pozitivní interpersonální odpovědi podávají častěji pachatelé ve druhé skupině, průměrný podíl jejich COM odpovědí je u nich 33,95 %, AFF odpovědí 8,84 % a DEP odpovědí (4,16 %).

Průměrný podíl odpovědí pachatelů v první skupině je u typu COM 20,91 %, u odpovědí typu AFF 6,71% a odpovědí DEP 1,9 %.

V podávání interpersonálních odpovědí negativních se tyto pachatelé příliš neliší. Stejně tak nenacházíme větší rozdíly v obou skupinách u typu odpovědí NEG. Typ odpovědí EXH, který je také řazen do kategorie INT (interpersonální odpovědi), je častější u druhé skupiny pachatelů vloupání (Průměr 5,33 %, SD = 5,99 %) než u skupiny první (Průměr 3,64 %, SD = 4,05 %). Tento rozdíl však není signifikantní.

Vzhledem k tomu, že pachatelé v obou skupinách se liší v podílu udávaných pozitivních odpovědí, avšak ne v odpovědích negativních, nalézáme odlišnosti také u indikátoru agrese (AOS), který je výrazně nižší u skupiny druhé (Průměr = -4,51; SD = 2,69, Medián = -4,75; sg. 0,000) než u skupiny první (Průměr = -2,48; SD = 2,59, Medián = -3,00).

V oblasti **odpovědí environmentálních** nacházíme rozdíly v obou skupinách zejména v odpovědích typu ACQ (sg. 0,007) a ACT (0,011). Pachatelé v první skupině podávají více odpovědí ACQ (průměrně 6,69 %, SD = 5,62 %) a odpovědí typu ACT (průměrně 19,52 %, SD = 9,49 %) oproti pachatelům ve skupině druhé. Ti podávají v průměru 2,94% odpovědí typu ACQ a 13,11 % odpovědí typu ACT.

Vzhledem k rozdílnému počtu odpovědí v kategoriích MAL a WITH u obou skupin, nalézáme také určité rozdíly v tzv. **patologickém skóru** (PATH). V normální populaci je toto skóre dle uváděných norem poměrně nízké (Průměr = 1,22; SD = 1,31). Pachatelé ve druhé skupině (Průměr = 1,61; SD = 1,4; Medián = 1,5) se o něco více blíží normální populaci než pachatelé ve skupině první (Průměr = 4,06; SD = 2,39; Medián = 3,63; sg. 0,000). V první skupině dosahuje skóre 2,53 nebo nižší pouze 27,8 % pachatelů, zatímco ve skupině druhé je to 80,6 %. Jinými slovy, 72,2 % pachatelů v první skupině vykazuje vyšší patologický skór, zatímco ve skupině druhé je to jen 19,4 % pachatelů. V první skupině dokonce téměř polovina (47,2 %) pachatelů dosahuje patologického skóre 4,0 nebo vyšší. Celá čtvrtina pachatelů v první skupině dosahuje skóre 6,0 či vyššího. Ve druhé skupině dosahuje skóre 4,0 či vyššího pouze 7,5 % pachatelů. Na tomto rozdílu mezi oběma skupinami si nejvíce podílí odpovědi typu DES (sg. 0,003), TEN a CRIP (sg. 0,011) a FAIL (sg. 0,012). Ve všech těchto kategoriích podávají pachatelé v první skupině více odpovědí než pachatelé ve skupině druhé.

Pomocí testu ruky lze tedy diferencovat i v rámci kriminální populace. Lze tak odhalit souvislosti v uspořádání osobnosti, které by při zprůměrování výsledků mohly zaniknout. Ve vzorku pachatelů vloupání lze rozpoznat kategorii pachatelů, kteří se více blíží nekriminální populaci, a naopak jedince, u nichž se nižší preference sociálně zaměřených odpovědí spojuje s vyšším skórem patologie a agresivních tendencí. Ve vztahu k výsledkům Azcarate a Gutierrez (1969) je patrné, že nižší hodnoty druhé skupiny odsouzených v indikátoru agrese a maladaptivním skóru značí mimo jiné lepší adaptovanost této skupiny pachatelů na prostředí výkonu trestu odnětí svobody. Dalším výzkumem je možné dále prověřit, zda jsou pro jednotlivé skupiny charakteristické rovněž další znaky.

Test ruky a osobnost pachatelů vloupání

Na základě korelační analýzy jsme zjistili souvislosti mezi určitými typy odpovědí a osobností pachatelů vloupání zjišťované na základě TCI-r. Pachatelé udávající více odpovědí typu COM skórují výše v osobnostní dimenzi Vyhledávání nového (NS; $r = 0,212$; sg. 0,035). Pachatelé udávající více AFF odpovědí jsou častěji více závislí na odměně (RD; $r = 0,217$; sg. 0,031), odolnější (PS; $r = 0,243$; sg. 0,015) a spolupracující (CO; $r = 0,286$; sg. 0,004). Více odpovědí DIR uvádějí pachatelé s nižší tendencí vyhýbat se poškození (HA; $r = -0,245$; sg. 0,014), avšak vyšší závislostí na odměně (RD; $r = 0,234$; sg. 0,020) a vyšší odolností (PS; $r = 0,209$; sg. 0,038). Odpovědi typu ACT se objevují častěji u pachatelů skórujících níže v dimenzi Spolupráce (C; $r = -0,229$; sg. 0,022). Podíl odpovědí FAIL je nižší u pachatelů více závislých na odměně (RD; $r = -0,292$; sg. 0,003) a podíl odpovědí CRIP je vyšší u pachatelů s nižším skórem v dimenzi Sebeřízení (SD; $r = -0,213$; sg. 0,035).

Interpersonální odpovědi jsou celkově častější u pachatelů více závislých na odměně (RD; $r = 0,287$; sg. 0,004). U těchto pachatelů se také méně vyskytují odpovědi typu WITH ($r = -0,235$; sg. 0,019). Z hlediska podílu podávaných odpovědí na všech odpovědích pachatele jsme zjistili, že pachatelé s vyšším RD udávají vyšší podíl INT odpovědí ($r = 0,201$; sg. 0,046), nižší podíl ENV odpovědí ($r = -0,204$; sg. 0,043) a nižší podíl WITH odpovědí ($r = -0,274$; sg. 0,006). Odpovědi MAL se pak více objevují u pachatelů skórujících výše v dimenzi Odolnost (PS; $r = 0,253$; sg. 0,012).

Větší podíl ENV odpovědí nalézáme u pachatelů dosahujících nižšího skóru v dimenzi Spolupráce (C; $r = -0,233$; sg. 0,02).

Podíl některých typů odpovědí také souvisí s věkem pachatelů. U starších pachatelů se například vyskytuje vyšší podíl odpovědí FEAR ($r = 0,358$; 0,000). Tito pachatelé také uvádějí nižší věk v době prvního zatčení ($r = 0,242$; sg. 0,016) a vyšší počet výkonů trestu ($r = 0,344$; sg. 0,000). S vyšším věkem se zvyšuje také podíl odpovědí typu PAS ($r = 0,241$; sg. 0,014) a DIR ($r = 0,232$; sg. 0,018) a snižuje se podíl odpovědí COM ($r = -0,195$; sg. 0,048). Pachatelé s vyšším podílem ACQ odpovědí pak častěji udávají vyšší věk v době prvního zatčení a méně výkonů trestu. Je zajímavé, že pachatelé, kteří udávají více odpovědí ACT uvádějí také nižší věk v době první krádeže ($r = -0,231$; sg. 0,048). Také u pachatelů s vyšším počtem odpovědí PAS nalézáme nižší věk v době první krádeže ($r = -0,247$; sg. 0,034), avšak ti zároveň udávají vyšší počet trestů ($r = 0,204$; sg. 0,039). O něco vyšší počet výkonů trestu pak nalézáme také u pachatelů s vyšším PATH skórem ($r = 0,198$; sg. 0,044).

Test ruky a strategie pachatelů vloupání

Dále jsme porovnali odpovědi udávané u pachatelů vloupání používajících různé strategie a na základě mediánového testu jsme zjistili některé odlišnosti v závislosti na těchto strategiích. Ve vztahu k základním procesům rozhodování pachatelé plánující oproti neplánujícím podávají vyšší podíl AFF odpovědí (sg. 0,008). Ti, kteří využívají příležitosti, mívají méně agresivních odpovědí než ti, kteří tak nečiní (sg. 0,010). Totéž platí u interpersonálních negativních odpovědí celkově (sg. 0,015).

Co se týče dopravy, pachatelé, kteří se ke svému cíli dopravují pěšky, udávají méně odpovědí COM (sg. 0,010). Vzhledem k nižšímu počtu interpersonálních pozitivních odpovědí (sg. 0,001) dosahuje jejich indikátor agrese (AOS) vyšších hodnot (sg. 0,013). Oproti nim pachatelé dopravující se autem udávají vyšší počet COM odpovědí (sg. 0,021). Pachatelé preferující autobusovou dopravu častěji udávají odpovědi DES (sg. 0,023). Zároveň podávají celkově menší počet odpovědí oproti ostatním pachatelům (sg. 0,049).

Pachatelé, kteří si při výběru cíle všímají zisku, podávají více odpovědí COM (sg. 0,046), zároveň mají také nižší indikátor agrese (sg. 0,004). Pachatelé, kteří si všímají možnosti úniku, dosahují výrazně vyššího počtu DIR odpovědí než ti, které úniková cesta

spíše nezajímá (0,002). Díky tomu dosahují také vyššího počtu interpersonálních negativních odpovědí. Pachatelé všimající si více zabezpečení podávají více odpovědí PAS (sg. 0,022).

Z hlediska chování v prostoru vnímali odsouzení, kteří se za svou kriminální činností vydávají do neznámých oblastí, podnětovou ruku častěji jako deformovanou či nemocnou (sg. 0,002), získávali tak i vyšší maladaptivní (sg. 0,014) a patologický skór (sg. 0,002). Obdobně lze charakterizovat respondenty, kteří si místo pro trestnou činnost nevybírali a páchají kdekoliv. Pokud pachatelé volili větší obce a města, měli také vyšší interpersonální skór (sg. 0,048) a podíl afektivních odpovědí (sg. 0,047). Ti, co jsou ochotni jet dále, pak reagovali v testu větším množstvím odpovědí ($r = 0,230$; sg. 0,027). Zdá se tedy, že pachatele, kteří si místo vloupání pečlivěji vybírají a pravděpodobně jim záleží i na snížení rizika odhalení (páchají jen na některých místech, větší obce obvykle zajišťují vyšší míru anonymity), lze hodnotit jako prosociálněji zaměřené, zatímco u druhé skupiny lze předpokládat větší míru výskytu patologií.

Ve vztahu k atributům prostředí, kde se pachatelé rozhodují pro vloupání, lze jedince vyhledávající předem dostatek informací hodnotit jako méně agresivní. Pachatelé, kteří se nechají odradit alarmem, mívají vyšší počet FEAR (sg. 0,011) a DEP (sg. 0,030) odpovědí vyjadřujících jejich tendence zaobírat se možnostmi ohrožení a sklony k závislému až podřízenému postoji k okolí. Ti, kterým nevadí policejní hlídka, se vyznačují zvýšeným podílem kategorie COM (sg. 0,028) a EXH (sg. 0,023), svědčící o určité potřebě být středem pozornosti, získat ocenění a obdiv.

Více než polovina (53,7 %) pachatelů ve skupině s vyšším INT, nižším ENV, MAL a WITH nepáchá trestnou činnost v blízkosti bydliště svého, rodičů, příbuzných či známých. Ve skupině první (nižší INT, vyšší ENV, MAL a WITH) toto místo uvádí 37,5 % pachatelů. Čtvrtina pachatelů z této skupiny uvádí, že takové místo, kde nejsou ochotni páchat trestnou činnost, neexistuje. Ve druhé skupině takto uvádí „pouze“ 9,3 %. Místo, které představuje zvýšené riziko (blízkost policie, příliš mnoho lidí, neznámé oblasti) uvádí 25% pachatelů z první skupiny a 29,6 % pachatelů ze skupiny druhé. 12,5 % pachatelů z první skupiny uvádí různé úřady, instituce a ústavy (pošta, škola apod.), ve druhé skupině je to 7,4 %.

Ti, kteří podávají více odpovědí COM, jsou pak ochotni páchat trestnou činnost blíže svého bydliště než ostatní pachatelé

($r = -0,219$; sg. 0,046). Objevují se u nich také častěji interpersonální pozitivní odpovědi ($r = -0,236$; sg. 0,031) a méně často negativní ($r = 0,232$; sg. 0,034).

Alarm odradí pachatele v obou skupinách rozdělených dle podílu INT, ENV, MAL a WITH ve stejné míře. Pachatele z první skupiny (nižší INT, vyšší ENV, MAL a WITH) častěji odradí sousedé (45,7 %) než ty ze skupiny druhé (23,8 %). Zároveň tyto pachatele odradí častěji kolemjdoucí (54,3 %) než ostatní pachatele (31,7 %). O něco častěji je odradí také dobrá viditelnost (25,7 %) než pachatele ze skupiny druhé (14,3 %). Policie či ostražka odradí pachatele obou skupin obdobně, celkem pak 60,2 % z nich.

Pachatelé, kteří uvádějí, že jsou ochotni vloupat se do objektu, ve kterém jsou lidé, udávají nižší počet COM odpovědí než ostatní (sg. 0,023). Zároveň nižší počet COM odpovědí podávají pachatelé, kteří by při setkání s majitelem na něj zaútočili či ho zastrašili, nebo ti, co neví, jak by jednali. Oproti tomu vyšší počet COM odpovědí najdeme naopak u těch pachatelů, kteří by se pokusili vymluvit či by použili nějakou předem připravenou legendu a zároveň u těch, kteří by se nejspíše přiznali, omluvili se a odcizenou věc vrátili (sg. 0,004). Vyšší míru negativních interpersonálních odpovědí nacházíme u pachatelů, kteří by při setkání s majitelem utekli, oproti těm, kteří by volili výmluvu či legendu nebo by na majitele zaútočili (sg. 0,035). U těch, kteří by volili útok či zastrašení, se objevuje vyšší počet ACQ odpovědí. Také jejich celkový podíl INT odpovědí (sg. 0,019) je nižší a podíl ENV (sg. 0,033) odpovědí je vyšší než u pachatelů volících jiné strategie. Vyšší podíl INT odpovědí nacházíme pak u pachatelů, kteří se již v minulosti s majitelem setkali, a přiznali se, omluvili, případně se vymluvili či použili legendu, než u pachatelů, kteří volili jiné strategie (sg. 0,049).

Pachatelé, kteří uvádějí, že neodcizují peníze a šperky, častěji podávají MAL (sg. 0,002) a TEN (sg. 0,014) odpovědi než ti, kteří peníze a šperky odcizují. Pachatelé zaměřeni na elektroniku oproti ostatním dávají více EXH odpovědí (0,006). U těch, které zajímá jídlo a alkohol, nalézáme méně TEN odpovědí (sg. 0,025) než u ostatních pachatelů.

Kupce předem mívají obvykle pachatelé udávající více AGG odpovědí (sg. 0,013) a celkově vyšší počet interpersonálních negativních odpovědí (sg. 0,016). U těchto pachatelů nalézáme také více ENV odpovědí oproti ostatním pachatelům (sg. 0,006).

Vyšší počet AGG (sg. 0,029) a ACQ odpovědí (0,011) zjišťujeme u pachatelů, kteří utrácejí získané peníze za drogy a alkohol. Více selhávají v odpovědích pachatelé, kteří utrácejí za nájem, oblečení a běžný provoz (sg. 0,000). Ti mají zároveň vyšší počet WITH odpovědí (sg. 0,014) a vyšší PATH skór (0,024). U pachatelů, kteří „vydělané“ peníze utrácejí za své blízké, nalézáme menší podíl AGG odpovědí, než u ostatních pachatelů (sg. 0,013). Možnost vybavit si byt či pořídit auto zajímá spíše pachatele podávající více COM odpovědí (sg. 0,022). Za zábavu pak utrácejí spíše ti, kteří dávají více AFF odpovědí (sg. 0,002).

Drogy jako negativní faktor přispívající k selhání při páčání trestné činnosti uvádějí pachatelé podávající více NEG odpovědí (sg. 0,002). Tito pachatelé mívají také vyšší počet INT odpovědí obecně (sg. 0,013) a nižší počet ENV odpovědí (sg. 0,015) než ostatní pachatelé. Pachatelé udávající více DIR odpovědí vidí jako riziko selhání vlastní schopnosti, nepřipravenost, neopatrnost apod. (sg. 0,004). Naopak nižší počet DIR odpovědí se vyskytuje u pachatelů, kteří ze svého zatčení obviňují druhé lidi, oproti pachatelům, kteří si toto nemyslí (sg. 0,012). Zároveň je u nich i nižší výskyt AGG odpovědí (sg. 0,021) a vyšší podíl EXH odpovědí (sg. 0,024). Pachatelé přikládající vinu sami sobě dávají častěji AGG odpovědi (sg. 0,012).

Pachatelé, kteří udávají, že přemýšlí o lidech poškozených jejich trestnou činností, udávají celkově vyšší počet odpovědí než ti, kteří o poškozených nepřemýšlí. Zároveň se u nich častěji objevují odpovědi CRIP (sg. 0,005) a typ odpovědí MAL (0,005). Celkově udávají nižší počet ENV odpovědí než ostatní pachatelé (sg. 0,005).

Lze tedy vidět, že pomocí využitých metod jsme získali detailnější poznatky o souvislostech mezi osobností pachatelů vloupání a strategiemi páčání trestné činnosti. Ty je možné dále použít jako východiska pro další výzkum této problematiky.

Závěr

Předmětem této kapitoly bylo zhodnotit použití a výsledky projektivního testu agresivity u pachatelů majetkové kriminality a krádeží spáchaných vloupáním.

Test ruky lze hodnotit jako metodu vhodnou k použití na kriminální populaci, mimo jiné z toho důvodu, že neklade vysoké nároky na verbální schopnosti respondentů. I přes zjištěné výsledky je však třeba přijímat Test ruky spíše jako metodu potvrzovací než heuristickou. Za obzvláště významnou je pak

třeba považovat nutnost důsledně se vyhýbat odhalení záměru testu, což by mohlo vážně narušit jeho rozlišovací schopnost (Svoboda, 2005).

Může se zdát překvapivým, že při porovnání našeho vzorku s nevězeňskou populací v normách Fridricha a Nociara (1991) nebyl zjištěn významný příklon pachatelů k odpovědím značícím hostilní a agresivní tendence. Jak upozorňuje Netík (1998), psychologické testování probíhá zpravidla za zcela odlišných podmínek, než za jakých dochází k agresivním projevům.

Ukázalo se, že významnou roli kromě indikátorů agresivity hraje rovněž využití ostatních sumárních skóre a skórovacích kategorií, které umožňují zpřesnit výsledek testu a získat o jednotlivci i vzorku hlubší informace (především pak celkový odhad bazální osobnostní struktury a patologické skóre). Při porovnání s výsledky Azcarate a Gutierrez (1969) lze konstatovat, že hodnoty našeho vzorku ukazují na celkovou dobrou adaptovanost odsouzených na prostředí vězeňských institucí.

Analýza naznačila možnosti diferenciací skupin pachatelů na základě výsledků v testu a poskytla další poznatky o souvislostech mezi osobností pachatelů vloupání a strategiemi páchaní trestné činnosti. Je na dalším výzkumu, aby přinesl další zjištění ohledně souvislostí mezi výsledky pachatelů dosahovaných v této metodě a dalšími charakteristikami kriminální populace.

11. Mentální mapy

Teoretické shrnutí¹¹

Historie

Poprvé byl termín “kognitivní mapa” použit Tolmanem (1948) pro popis chování krysy a následně lidí v určitém prostředí. K. Boulding (1956) v knize *The Image* zdůrazňuje, že pro to, abychom porozuměli chování lidí, musíme porozumět obrazu, který mají o svém fyzickém i nefyzickém okolí. Kevin Lynch (1960) ve své knize *The Image of the City* použil mentální mapy obyvatelů měst Boston, Jersey City a Los Angeles. Jeho cílem bylo pochopit, jak jsou postoje lidí týkající se prostředí zobrazeny na kresbách daného okolí. Od 70. let se pojem kognitivní mapa mění na pojem mentální mapa a ujímá se zejména mezi geografi (Downs, Stea, 1973).

Definice

Proces, během kterého se kognitivní mapa vytváří, se nazývá “kognitivní mapování”. Kognitivní mapování je souhrn psychických úkonů, díky nimž jedinec získává, pamatuje si a následně použije informace týkající se míst a jejich charakteristik (Downs, Stea, 1973).

Během svých každodenních aktivit lidé mapují dané prostředí. Produktem takového kognitivního mapování je kognitivní mapa, která dané prostředí shrnuje do uceleného obrazu o prostředí. Lidé si pamatují informace o prostředí, které pak používají pro pohyb v daném okolí. Mentální mapa je tedy pomůcka, která nám

¹¹ Tato kapitola vychází z textů

Polišenská, V. A. (2007). Analýza chování v prostoru: využití mentálních map In V. Řehan & M. Šucha (Eds.) *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku IV.: Vybrané aspekty teorie a praxe*, 185-198. Olomouc.

Polišenská, V. A. (2006). Mentální mapy: Definice, výzkum a otázkaprostorového rozhodování. *Československá psychologie*, 50, 1, 64-70 .

Polišenská, V. A. (2010). Interviewing offenders in a penitentiary environment and the use of mental maps during interviews. In W. Bernasco (Eds.) *Offenders on Offending Learning About Crime From Criminals*. Willan Publishing. 273-289.

pomáhá se v daném prostředí vyznat tím, že zjednodušuje, kóduje a uspořádá složitý svět lidského jednání v prostoru (Walmsley a kol., 1990). Kognitivní mapa je tedy kognitivní konstrukt, který jedinec používá pro porozumění svému okolí (Kaplan, 1973; Hard, 1988).

Kognitivní mapa obsahuje nejen znalosti o místech, ale i o tom, v jakém prostorovém vztahu jednotlivá místa jsou (Kaplan, 1976), a dále obsahuje zobrazení prostředí, informace a postoje o něm (Spenser, Blades, 1986).

Lze shrnout že, mentální mapa je vytvořena z uložených informací týkajících se prostorových vztahů a prostředí v daném místě a čase a umožňuje danému jedinci se pohybovat v prostředí a ukládat další environmentální a geografická data (Kitchin, 1994).

Typy map

Základem pro rozlišování jednotlivých typů náskresů mentálních map je práce Kevina Lynche (1960). Lynch předpokládá, že představa každého jedince o prostředí obsahuje ty nejdůležitější a nejvýraznější části prostředí. Každý jedinec samozřejmě vnímá jako důležité různé aspekty svého okolí. Lynch navrhuje klasifikaci mentálních map na základě vlastní struktury náskresu:

- dráha – linie, po kterých se jedinec pohybuje, tedy ulice, cesty, železnice atd.;
- hrany – lineární část mapy, která však není pokládána za dráhu; hrany jsou tedy hranice mezi dvěma stavy prostředí, např. pobřeží, zdi apod.;
- obvody – části měst, které mají společné znaky;
- uzly – strategická místa ve městě, do kterých může jedinec vstoupit, jako například křižovatky, změny dopravního prostředku a přechody;
- orientační body – referenční místa, do kterých však jedinec nevstupuje; mohou to být například budovy, obchody, hory atd.

Lynchův klasifikační systém je postaven na základě počtu drah, obvodů či orientačních bodů, které jsou obsaženy na dané mentální mapě. Další výzkumy týkající se klasifikace náskresů mentálních map se také věnují „pouhé“ struktuře daného náskresu.

Ve svém výzkumu Ladd (1970) požádala děti od 12 do 17 let, aby nakreslily plánek svého okolí. Následně zjistila, že mapy lze rozdělit do následujících kategorií:

- Obrázkové
- Schematické
- Připomínající mapu
- Mapa s identifikovatelnými orientačními body.

Pokud se na toto rozlišení podíváme zjednodušeně, mohli bychom tyto kategorie vidět jako stupně postupného vývoje od náčrtu až po opravdovou mapu. Během výzkumu však Ladd zjistila, že tyto stupně či typy náčrtů nesouvisí jednotně s věkem, délkou pobytu či faktory týkajícími se zkušeností.

Oproti tomu Appleyard (1970) rozdělil mentální mapy na základě komplexnosti a způsobu zobrazení části města podle toho, zda je zobrazení sekvenční s drahami mezi danými body či prostorové zobrazující dané objekty bez vzájemného spojení. Toto dělení dále rozvedl Goodchild (Canter, 1977). Na základě svého výzkumu náčrtu městečka Market Drayton rozvedl další dělení náčrtů mentálních map. Dvojí hlavní dělení na sekvenční a prostorové zůstává, ovšem oba typy dále obsahují další čtyři podskupiny rozlišené podle komplexnosti, tj. podle počtu částí, ze kterých se plánec skládá.

Všechny zmíněné výzkumy se však dívají na strukturu náčrtu, tedy na to, kolik má linií či drah, kolik budov je nakresleno apod. Velice málo výzkumů jde dále a studuje „psychologii“ mentálních map. Mentální mapy tedy můžeme klasifikovat následovně:

- Zda zobrazují **malou** část prostředí (vesnice, část města) nebo **velký** prostor (okres, stát). Toto rozlišení je důležité, protože malé oblasti mají jinou kvalitu a detailnost než velké mapy.
- Zda je daná oblast zobrazena **lineárně** či **hvězdicově**. Toto rozlišení je založeno na Appleyardově kategorizaci a také na modelech prostorového chování pachatelů vloupání, které je rozlišuje na uniformní, podmíněné vzdáleností, bimodální a direkční (Rengert, Wasilchick, 1985).
- Zda je náčrt **obecný** či **detailní**. Na toto rozlišení je nejvhodnější použít Lynchovu (1960) klasifikaci, která je založena na počtu různých aspektů. Po sečtení komponentů lze jednotlivé mapy porovnat s obecným průměrem.

Zde uvádíme jednotlivé příklady různých kombinací rozlišení mentálních map:

Velká oblast/hvězdicové zobrazení/ obecný nákres

Obrázek 1¹²

Takový druh nákresu zobrazuje velkou oblast, jako je např. Česká republika nebo její část, kde jednotlivá města nejsou spojena silnicí. V tomto případě mapa zobrazuje spíše celé teritorium, než jeho jednotlivé části.

¹² Obrázky 1-10 pocházejí z výzkumu pro doktorskou práci V. A. Polišínská (2006): Burglars: the influence of personality and place-attachment upon spatial behaviour. Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita.

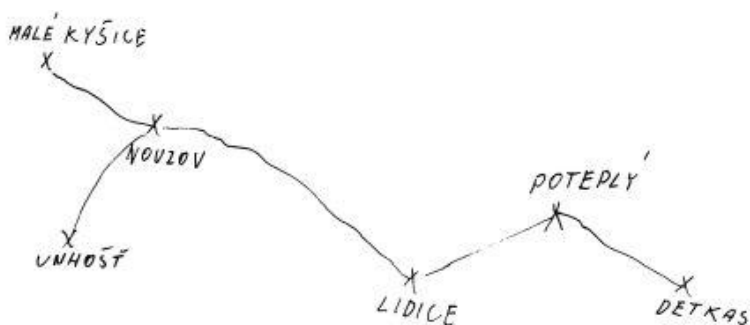
Velká oblast/hvězdicové zobrazení/ detailní nákres

Obrázek 2

Tento druh nákresu zobrazuje velkou oblast. S prvním druhem nákresu se liší v počtu detailů, v tomto případě počtu nakreslených měst. Nákres je spíše zaměřen na celé teritorium. Je možné, že mapa zobrazuje oblast neznámou, tedy větší než je vlastní teritorium (to je podmíněné záměrem nakreslené mentální mapy).

Velká oblast/lineární zobrazení/ detailní nákres

Obrázek 3

Tento druh nákresu také představuje tendenci určitým směrem. Zobrazuje cestu, avšak mimo domácí okolí. Většinou zobrazuje hlavní silnici či železnici. Takový to nákres je klasickým zobrazením cestovního plánu, který se koná každodenně.

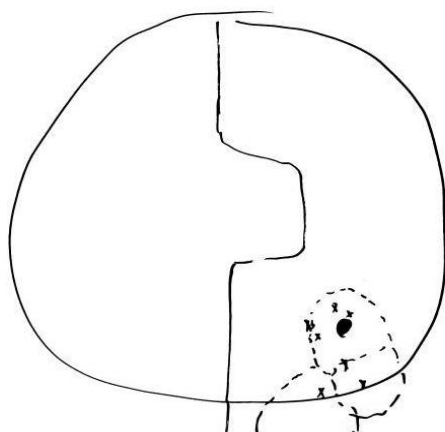
Velká oblast/lineární zobrazení/ obecný nákres

Obrázek 4

Tento druh nákresu zobrazuje tendenci daným směrem, ale pouze mezi určitými místy. Obsahuje omezené informace, města většinou nejsou propojena a další informace chybí. Je to opět zobrazení cestovního plánu, ovšem ne každodenního, ale občasného a za určitým cílem.

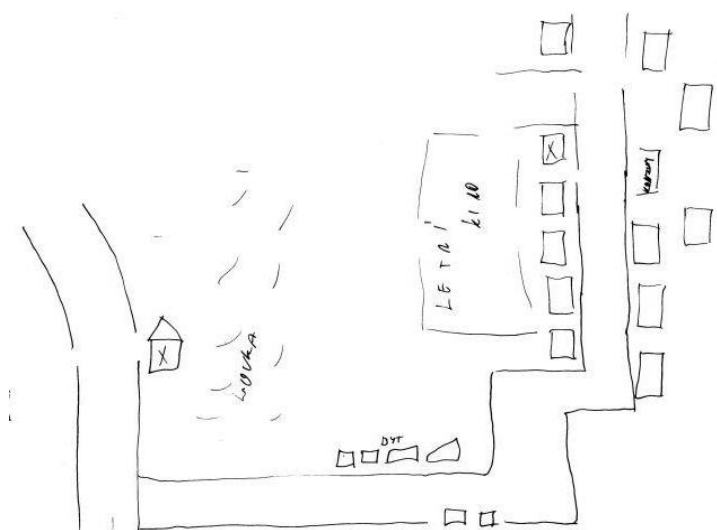
Malá oblast/hvězdicové zobrazení/ obecný nákres

Obrázek 5

Nákresy této kategorie zobrazují určitá místa velmi obecným způsobem, kde ulice či jednotlivé budovy nemusí být zobrazeny anebo jsou pouze naznačeny. Většinou je zobrazena oblast okolo domova ve srovnání s celkovým teritoriím.

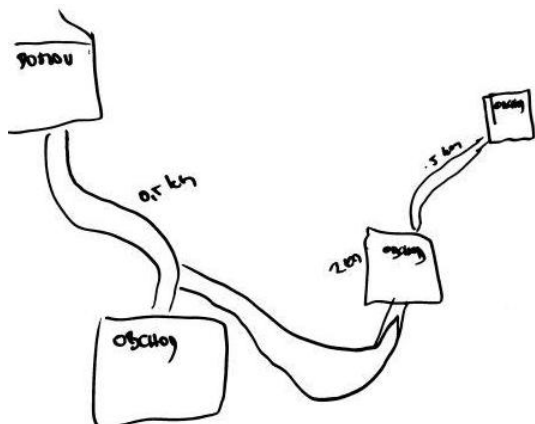
Malá oblast/hvězdicové zobrazení/ detailní nákres

Obrázek 6

Tyto nákresy zobrazují určitá místa ve větším detailu a obsahují také jiné aspekty prostředí, jako jsou náměstí, hospody, ulice. Tento druh nákresu obsahuje nejvíce informací týkajících se znalostí prostředí a jeho vlivu na chování v prostoru. Jsou na něm patrna důležitá místa, která člověk často navštěvuje, kde se věnuje svým koníčkům, kde bydlí atd.

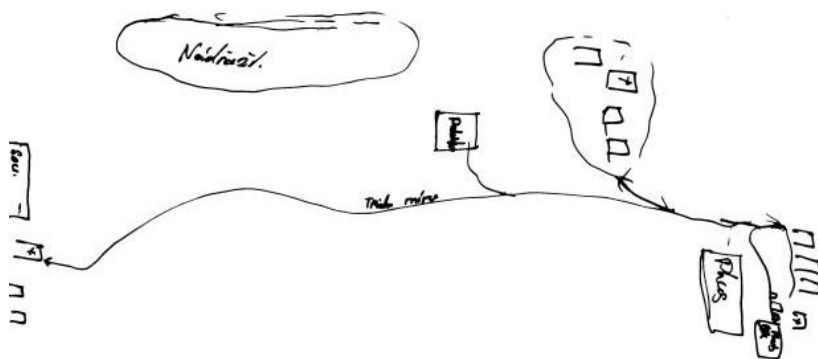
Malá oblast/lineární zobrazení/ obecný nákres

Obrázek 7

Tento typ nákresu zobrazuje jakousi tendenci určitým směrem. Tato oblast představuje okolí domova. Tímto způsobem je většinou zobrazena cesta od startu k cíli ale ve známém prostředí. Je to tedy zobrazení cesty, která je podnikána velice často.

Malá oblast/lineární zobrazení/ detailní nákres

Obrázek 8

Tento typ nákresu taktéž zobrazuje tendenci určitým směrem, ale v prostoru domácího města s tím, že obsahuje i další informace týkající se prostředí. Přesto, že obsahuje mnoho detailů, není tak obsahově bohatý jako nákres č. 6.

Co nám mohou mentální mapy ještě poskytnout?

Výzkum mentálních map nám poskytuje informace týkající se cílů chování v prostoru (Gärling, 1989), procesu rozhodování ve vztahu k chování se v daném prostředí (MacEachren, 1992) a následnými strategiemi (Downs, Stea, 1973).

Mentální mapy ovlivňují nejméně čtyři druhy rozhodování:

- Zda zůstat nebo jít;
- Kam jít;
- Kudy jít (Cadwallader, 1976);
- Jak se tam dostat (Gärling a kol., 1985, Kitchin, 1994).

Až do této doby jsme stále hovořili o mentálních mapách uložených v naší paměti. Pokud výzkumník chce rozhodovací procesy týkající se pohybu v prostoru zkoumat, požádá účastníky výzkumu, aby mentální mapu svého prostředí nakreslili. Zobrazené nákresy mentálních map se však velmi liší a tyto odlišnosti se také staly tématem mnoha výzkumů.

Prostorové chování zobrazené na mentálních mapách

Chování v prostoru, prostorové možnosti a proces rozhodování, nacházení cesty a orientace v prostředí, to vše lze vyčíst z nákresu mentální mapy. Mentální mapa je jedinečné zobrazení sítě známých objektů a cest, které jsou velmi často používány daných jedincem. Golledge a Stimson (1997) uznávají, že takováto mapa je shrnutí informací, které jsou sebrány v různých časových obdobích, mapa je více či méně schematizovaná a také může obsahovat neexistující informace. V každém případě daná mentální mapa zobrazuje, jak lidé rozumí svému okolí, jaký k němu mají vztah a jaké dělají rozhodnutí ohledně chování v prostoru právě na základě informací, které mají uloženy v paměti (Drbohlav, 1991). Mapa tedy nepředstavuje pouze chování v prostoru, ale také to, jaké postoje a hodnoty k danému prostředí jedinec má. Znalost daného prostředí, jak je reprezentována na mentálních mapách, tvoří, či naopak omezuje pohyb v prostoru.

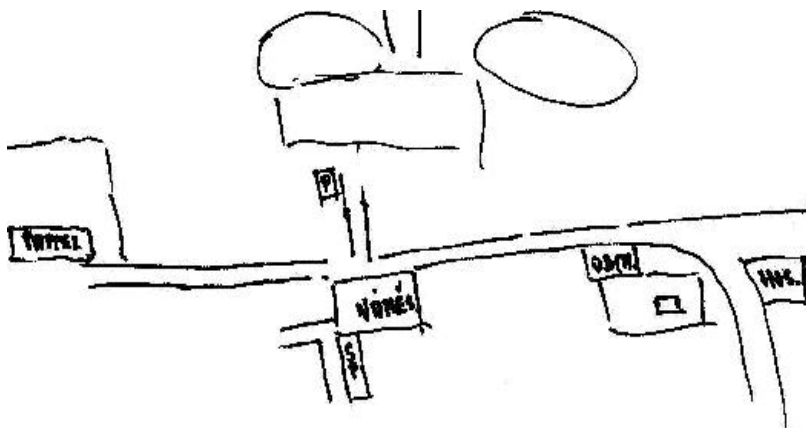
Příklady dělení mentálních map na základě prostorového chování

Na základě obsahové analýzy rozhovorů, které kreslení mentálních map doprovázejí lze navrhnout dělení mentálních map na základě pohybu v prostoru. Podle pohybu jedince v prostoru lze nákresy rozdělit na dva typy – detailní místní nákres a schematický cestovní. Toto dělení je založeno na Appleyardově charakteristice mentálních map ovšem s přihlédnutím k obsahu mapy, tedy jakou lokalitu mapa zobrazuje a jaká konkrétní místa jedinec zakreslil a proč.

Detailní mapa zobrazuje jistou lokalitu, ke které má daný jedinec určitý vztah. Takový plánek může zobrazovat jednu vesnici či pouze určitou část města. Plánek může obsahovat názvy ulic, konkrétní budovy, městské úřady apod. Takové plánky jsou mapy, kde se jedinec pohybuje velice často a má k danému prostředí určitý vztah.

Schematická mapa může být velice obecná a neúplná, například znázorňující určitá města jako křížky. Města nemusí být ani spojená silnicí. Takové schéma nepředstavuje určitý prostor, ale spíše jakýsi cestovní plán od jednoho města k dalšímu za různými záležitostmi. Jedinec, jenž takový plánek nakreslí, tráví více času cestováním mezi různými městy než pobytem v jedné lokalitě.

Příklad 1 – Detailní mapa zobrazující určitou lokalitu

Obrázek 9

Tento nákres by se podle Lynche dal shrnout takto: Počet drah – 6, hran – 1 (město – les), obvodů – 0, uzlů – 3, orientačních bodů – 6 (sběrna papíru, spořitelna, pošta, obchod, hospoda, náměstí). Tento souhrn čísel nemůže vypovídat o hodnotě nákresu, lze jej však použít pro určení komplexnosti nákresu, tedy kolik složek obsahuje.

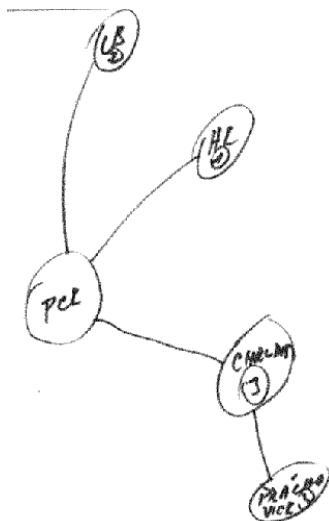
Podle Appleyarda bychom tento nákres klasifikovali jako sekvenční, kdy jednotlivá místa zobrazená na mapě jsou spojena drahami. Lze však říci, že toto dělení je velice subjektivní, protože je těžce definovatelné, jaký typ plánu je sekvenční a jaký je již prostorový.

Pokud se však podíváme na zmíněný nákres z pohledu analýzy chování v prostoru a druhů rozhodování, jenž zmiňují Cadwallader, Gärling a Kitchin, zjistíme velmi důležité údaje týkající se daného jedince.

Mapu zobrazující určitou lokalitu bychom mohli klasifikovat jako detailní místní schéma. V tomto případě plánek zobrazuje vesnici, kterou daný jedinec zná velmi dobře. Mapa zobrazuje hlavní silnici protínající střed vesnice s náměstím, na této silnici se také nachází obchod a hospoda, kam daný jedinec chodí. Dále mapa zobrazuje poštu, nad kterou jedinec bydlí, a spořitelnu, kam chodí s finančními záležitostmi. Zajímavé je, že jedinec zobrazil les za vesnicí, který je pro něj důležitý, protože tam chodí na procházky, a dále sběrnou papíru, kam odváží starý papír a jiné věci, čímž si přivydělává. Pokud se tedy na daný nákres podíváme z pohledu chování v prostoru, zjistíme, která místa jsou pro daného jedince důležitá a která naopak nejsou. Tento způsob analýzy spolu s rozbořením podle Lynche nám podá mnohem komplexnější pohled na jedince a jeho vnímání okolí.

Příklad 2 – Schematická cestovní mapa

Druhý typ plánku je zcela odlišný od prvního případu a bylo by ho možné klasifikovat jako schematický cestovní plánek.

Obrázek 10

Tento nákras by se podle Lynche dal shrnout takto: Počet drah - 4, hran - 0, obvodů - 5, uzlů - 0, orientačních bodů - 5. Jako v předešlém případě, tyto údaje potvrzují, že daná mapa není příliš detailní a komplexní. Appleyard by tuto mapu také označil za sekvenční. Ovšem pokud oba plánky porovnáme, zjistíme, že i když by mohly být ve stejné kategorii, jsou velice odlišné. Pokud se ovšem na danou mapu podíváme opět z pohledu analýzy chování v prostoru a typů rozhodování, zjistíme, že město Pardubice (PCR) je ve středu plánku, protože odtud zmíněný jedinec pochází. Další místa, která často navštěvuje, jsou okolní města. Pro tohoto jedince není důležité jedno dané město, ale spíše spojení těchto měst dohromady a cesty mezi nimi.

Problémy s mapami

Mentální mapy jsou pro výzkum velmi důležitou pomůckou, je však třeba si také uvědomit nedostatky této techniky. Náčrtek okolí nepředstavuje vše, co si jedinec pamatuje, či které části týkající se okolí jsou pro něj důležité. Mentální mapa je pouze hrubý nákras (Vybíral, 1999). Mapy tudíž obsahují řadu chyb:

- Mentální mapy nejsou kompletní. Nejenže nemusí obsahovat menší detaily jako například určitou cestu, ale také mohou vynechat důležitá historická místa či celé čtvrtě města.
- Prostorové zobrazení může být také nepřesné. Některá místa mohou být zobrazena blíže, než jsou ve skutečnosti či naopak až příliš daleko od sebe.
- Mentální mapy také mohou obsahovat detaily, které jsou na mapu přidány, aniž by existovaly ve skutečnosti. Tyto přídavky mohou být logické za předpokladu přítomnosti určitých složek, které jsou založeny na jedincově zkušenosti, aniž by existovaly ve skutečnosti (Golledge, Stimson, 1997).
- Pohled, ze kterého je mapa zobrazena (např. ptačí), může také ovlivnit vlastní náčrt mapy, či to, nakolik je mapa detailní nebo naopak Schematická, může také ovlivnit naše porozumění danému náčrtu (Appleyard, 1970).
- Náčrt mentální mapy také může obsahovat chyby, kdy bližší místa jsou upřednostňována před místy vzdálenějšími a známá místa jsou nakreslena větší než místa neznámá (Canter, Hodge, 2000).

Ovšem pokud porozumíme těmto chybám a jejich zdrojům, můžeme získat vhled do rozdílů mezi jedinci a do příčin těchto rozdílů, jako je například vlastní zkušenost, věk či dovednost zobrazit náčrt (Bell a kol., 1990). Můžeme tedy shrnout, že tyto chyby jsou také dokladem, jak lidé nahlíží na své okolí.

Výzkum v ČR

Česká literatura týkající se mentálních map není příliš bohatá. V jednom z mála článků věnujících se této tématice popisuje Černoušek (2002) faktory, které ovlivňují vznik určitých nesrovnalostí v mentálních mapách. V minulosti se výzkum nejvíce soustřeďoval na percepci prostředí, a to zejména ve vztahu k životnímu prostředí. Hynek a Hynková (1980) se věnovali výzkumu vlivu percepce prostředí zobrazeného v mentálních mapách na péči o životní prostředí. Autoři se věnovali mentálním mapám města Boskovice a tomu, jak je vnímání prostředí reprezentováno na mentálních mapách. Drbohlav (1991) se zaměřil na výzkum percepce tehdejší ČSFR pro zjištění preferovaných oblastí obyvatelstva. Dalším zajímavým užitím mentálních map je studium vnímání hranic mezi státy (Spalová, 2000).

Využití mentálních map ve výzkumu

Mentální mapy tedy lze rozdělit do 8 typů podle možných kombinací. Dané typy umožňují detailnější rozlišení druhů mentálních map, ale také se dají lépe použít pro následnou interpretaci chování v prostoru. Pro interpretaci je tedy důležité si uvědomit následující faktory:

- pozici a roli domova
- obvykle navštěvovaná místa (tento faktor umožňuje určit každodenní chování)
- občasná místa nebo místa navštěvovaná za určitým úmyslem
- místa v širším okolí (tento faktor umožňuje určit nejen oblast domova či znalostní ale i celkový pohled na větší teritorium jedince)
- aspekty širšího teritoria.

Dále by mentální mapa měla obsahovat specifické aspekty vztahující se k přesným důvodům nákresu mentálních map (např. pro pachatele vloupání zadání znělo „Nakreslete místa, kde bydlíte a kde jste se věnoval své trestné činnosti“).

Mentální mapy jsou důležitým nástrojem pro výzkum (Golledge, Stimson, 1997). Je důležité si také uvědomit jejich omezení. Nákres totiž nereprezentuje vše, co si daný jedinec pamatuje, ani neobsahuje všechny důležité složky prostředí. Mentální mapa je jenom hrubé zobrazení a může obsahovat mnoho chyb (Vybíral, 1999, Drbohlav, 1991).

Dále musíme brát na zřetel počet převažujících komponent na mapě s vědomím, že nákres je zjednodušující zobrazení a uvědomit si rozdíly mezi jedinci a jejich schopnosti kresby atd. Přesto jsou mentální mapy důležitým vodítkem pro studium chování v prostoru, pokud jsou doplněny vhodným rozhovorem. Rozhovor totiž může prohloubit naše znalosti týkající se nejen nákresu, ale i vlastního chování s tím, že se zaměří na důležité oblasti v prostředí jako je například domov či teritorium a jejich role pro jedince.

Výsledky

Pachatelé celkem nakreslili 233 mentální map. Deset map však muselo být vyřazeno, protože neobsahovaly ani základní charakteristiky. Celkem tedy 161 pachatelů nakreslilo 223 map. 104 odsouzených nakreslilo jednu mapu, 53 odsouzených nakreslilo

2 mapy a 4 odsouzení nakreslili 3 mapy. V průměru každý pachatel nakreslil 1,38 mapy.

Mapy byly nejprve naskenovány a v různém pořadí zaslány 5 studentkám. Tyto studentky, nezávisle na sobě a po řádném školení, mapy ohodnotily na základě těchto kritérií:

- zda mapa zobrazuje malou či velkou oblast
- zda je nákres obecný, či detailní
- zda je mapa lineární, či hvězdicovitá
- zda mapa má mezi jednotlivými body čáry, nebo ne

Dále určovaly počet drah, hran, uzlů, obvodů a orientačních bodů, popisovaly nekriminální znaky a obecně popisovaly vzhled mapy.

Následně byly zjištěny nejen průměry, ale kvůli případné extrémní hodnotě vlivem subjektivního hodnocení, která by se mohla u některé studentky objevit, bylo počítáno s mediány. Tím jsme mohly odstranit extrémní hodnoty - např. pokud by 4 studentky hodnotily v mapě každá 2 orientační uzly, ale pátá by jich viděla 8, pak medián je 2, ale průměr je 3,2.

Nejprve byla určena korelace středních hodnot jednotlivých charakteristik map (viz tab. 37).

Tabulka 37

	Malá oblast	Detail	Dráhy	Hrany	Obvody	Uzly	Or. body	Lin.
Malá oblast	1							
Detail	0,26**	1						
Dráhy	0,16	0,42**	1					
Hrany	-0,37**	0,15	-0,1	1				
Obvody	0,19*	0,34**	0,68**	0,02	1			
Uzly	-0,1	0,38**	0,13	0,45**	0,08	1		
Orientační body	-0,11	0,65**	0,23*	0,35**	0,06	0,33**	1	
Lineární	0,42**	-0,01	0,18	-0,28**	0,11	-0,14	-0,17	1
Čáry	0,17	0,18	0,63**	-0,12	0,22*	0,06	0,11	0,46**

** Korelace je významná na 0.01 úrovni. * Korelace je významná na 0.05 úrovni. S Bonferonniho korekcí je významná korelace $r=0,22$

Dále jsme se zaměřili na určení vytvoření clusterů, kam jednotlivé mapy spadají a jaké mají tyto clustery charakteristiky. Zde muselo být dalších 10 mentálních map vyřazeno, protože nesplňovaly kritéria pro twostep clusterovou analýzu (viz tab. 38).

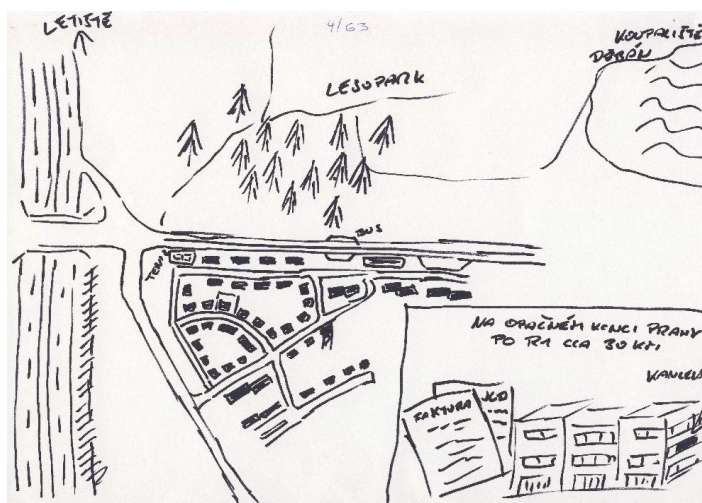
Tabulka 38

Cluster	Počet	Podíl
Mapy typu 1	35	16,50 %
Mapa typu 2	80	37,70 %
Mapa typu 3	97	45,80 %
<i>Celkem</i>	<i>212</i>	<i>100,00 %</i>

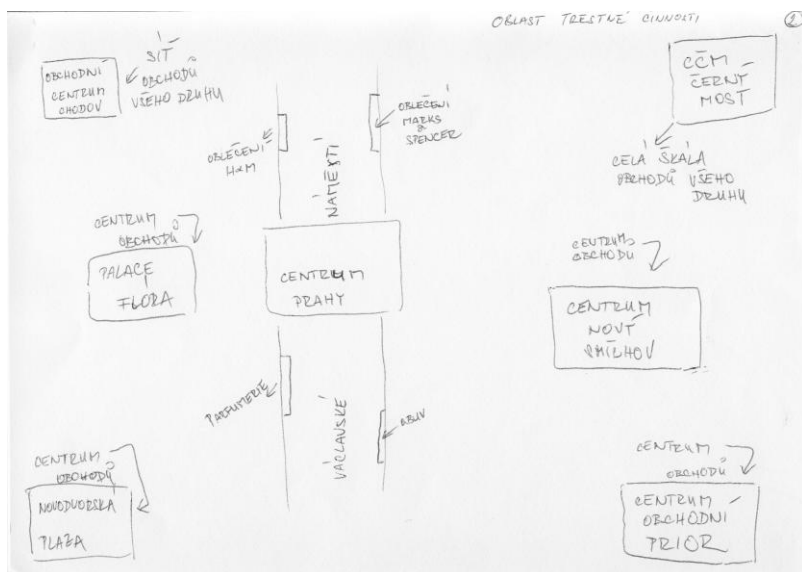
Pachatelé vloupání tak o něco častěji kreslí mapy typu 1 (24,6 %). Typ 2 volí 38,5 % a typ 3 36,9 % z nich.

Typ 1

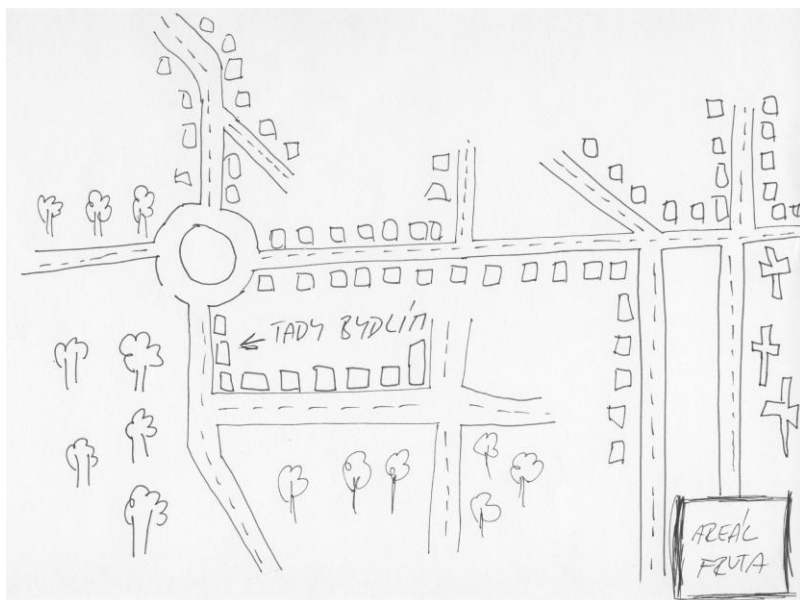
Zahrnuje 35 mentálních map, které zobrazují malou oblast, jsou detailní, obsahují větší počet drah, hran, obvodů, uzlů a orientačních bodů. Tato mapa není lineární, ale spíše hvězdicovitá, s čarami mezi body.

Obrázek 12

Obrázek 13

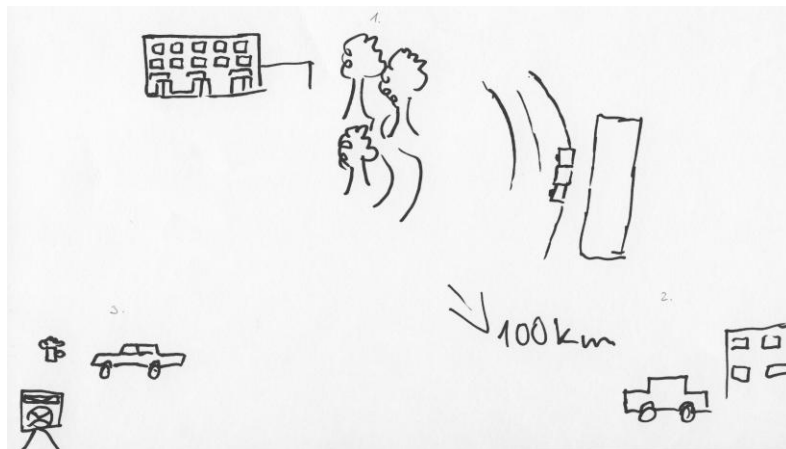

Obrázek 14

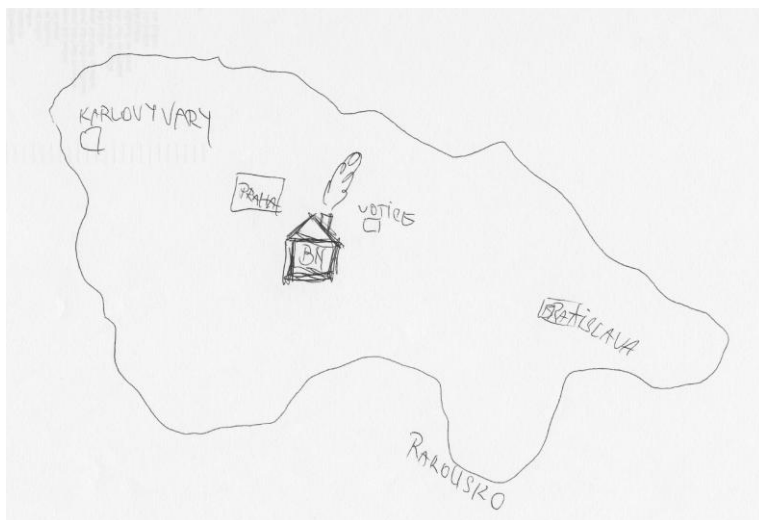
Jak je vidět na příkladech, všechny mapy zobrazují spíše malou oblast a jsou hodně detailní ve svém zobrazení.

Typ 2

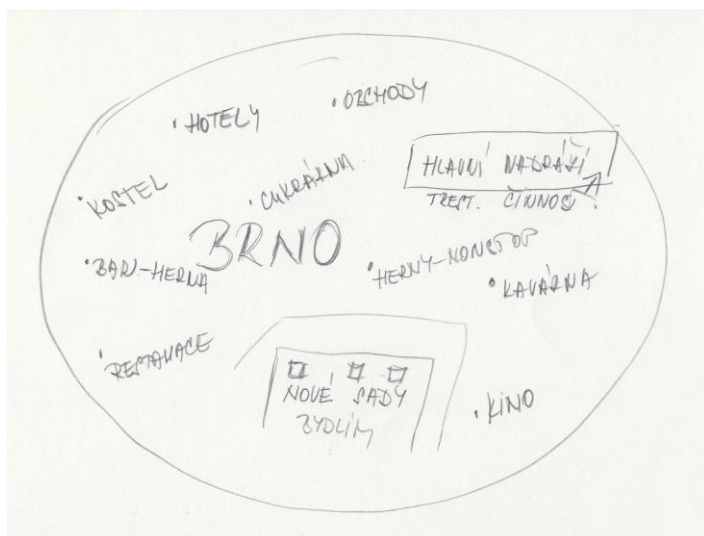
Zahrnuje 80 mentálních map, které zobrazují velkou oblast spíše obecného charakteru, kde velmi často nejsou zobrazeny žádné dráhy, žádné obvody, žádné uzly a žádné orientační body. Je to mapa spíše hvězdicovitá, s žádnými čarami mezi jednotlivými body.

Obrázek 15

Obrázek 16

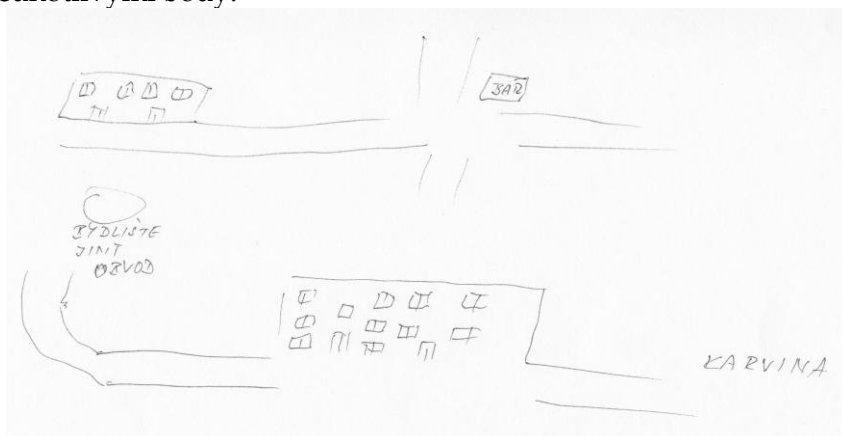

Obrázek 17

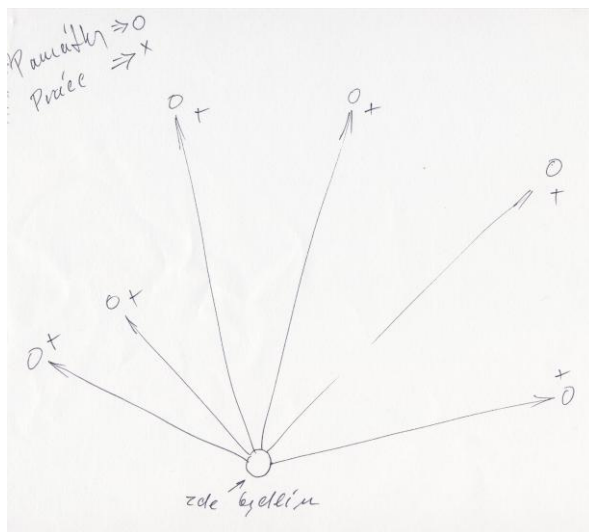
Zde je vidět již větší variabilita. Mapy mohou zobrazovat celou Českou republiku či např. okolí Brna. Důležitá je jejich schematičnost a nepochybnost mezi jednotlivými částmi.

Typ 3

Zahrnuje 97 mentálních map, které zobrazují malou oblast spíše obecného charakteru, s malým počtem drah, hran, obvodů, uzlů, orientačních bodů. Jde o mapy velmi často lineární s čarami mezi jednotlivými body.

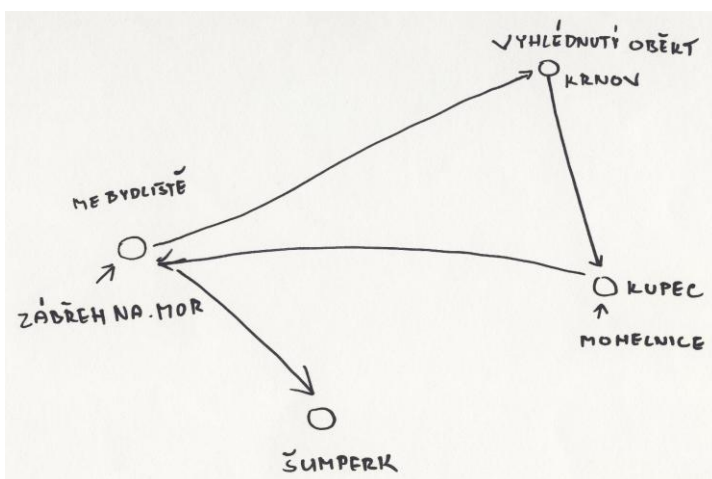

Obrázek 18

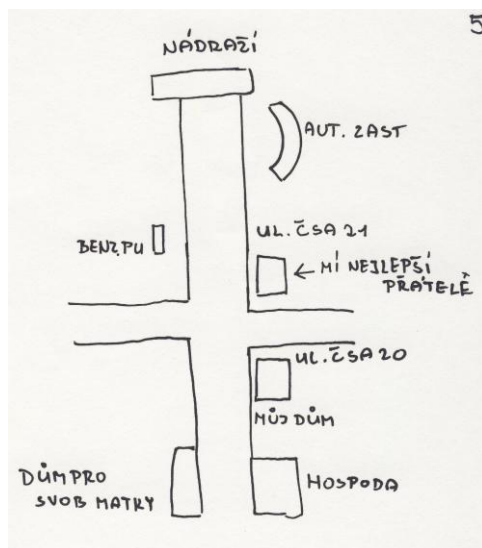

Obrázek 18

I zde je vidět velká variabilita. Na těchto mapách je často zobrazen směr pohybu, či pouze čáry mezi jednotlivými body. Zobrazená mohou být místa i většího měřítka. Například jeden z pachatelů nejprve nakreslil mapku většího prostoru a poté nakreslil mapu menšího prostoru (obr. 20 a 21). Obě však jsou velmi obecné, mají malý počet charakteristik a jsou lineární.

Obrázek 20

Obrázek 21

Mentální mapy a osobnost, intelekt a strategie pachatelů

Abychom zjistili, jaký vliv má osobnost na druh nakreslené mentální mapy, porovnali jsme skóry dosahované v jednotlivých osobnostních dimenzích v souvislosti s typem map, které pachatelé nakreslili. Ačkoliv zjištěné rozdíly nejsou příliš výrazné a tyto výsledky je nutné považovat pouze za orientační, uvádíme je zde pro úplnost a také jako možný zdroj inspirace pro další výzkumná témata.

Mapy typu 1 kreslili pachatelé, kteří mají spíše střední (52,6 %) či vysokou míru (42,1 %) Vyhledávání nového (NS). V dimenzi Spolupráce (C) naopak dosahují častěji nižších skóre než ostatní pachatelé (42,1 % dosahuje nízkého skóre a 52,6 % průměrného). Protože tito pachatelé vyhledávají nové a nové cíle, znají dané prostředí velmi dobře a mohou tedy nakreslit detailní mapu.

Mapy typu 2 kreslili pachatelé, kteří skórovali nejnižší ze všech v dimenzi Vyhledávání nového (NS). 70,3 % těchto pachatelů dosahovalo středních hodnot a 27,0 % hodnot vysokých. Tito pachatelé také dosahovali častěji nízkých hodnot v dimenzi ST (24,3 %) oproti ostatním pachatelům (ti skórovali nízko pouze zhruba v 6 %).

Mapy typu 3 nejvíce kreslili pachatelé, kteří skórovali výše v dimenzích Vyhýbání se poškození (HA) a ST (Sebepřesah) a níže

v Odolnosti (PS). Tito pachatelé netráví v prostředí, kde se věnují trestné činnosti mnoho času, protože se vyhýbají nebezpečí zatčení a proto je jejich mapa spíše obecného charakteru.

Pokud se zaměříme pouze na pachatele vloupání, zjišťujeme, že ti, co kreslí mapy typu 1, dosahují vyšších skóre v dimenzi Odolnost (PS) a nižších v dimenzích Sebeřízení (SD) a Spolupráce (C). Rozdíly u Vyhledávání nového (NS) nejsou tak výrazné a naopak jsou o něco výraznější v dimenzi Vyhýbání se poškození (HA). Sebepřesah (ST) je nižší spíše u map obecných.

Z hlediska jednotlivých prvků map jsme zjistili, že pachatelé s vyšší odolností (PS) kreslí spíše menší oblasti než pachatelé s nižší odolností ($r = -0,203$; $sg. 0,046$). Hrany kreslí pak častěji ti pachatelé, kteří dosahují nižších skóre v dimenzi Závislost na odměně (RD); $r = -0,312$; $sg. 0,022$).

Mentální mapy a intelekt

Dále jsme porovnali střední hodnoty intelektu u pachatelů vloupání. Zjistili jsme, že pachatelé se výrazně liší podle zvoleného setu. U Setu I nejvíce skórují ti, co kreslí mapy typu 1 a 2 (což odpovídá zjištěné korelaci mezi detailní mapou a skórem v Setu I), avšak u Setu II už je tato korelace opačná. Nejvíce naopak skórují ti, co kreslí nedetailní a obecné mapy.

Mentální mapy a strategie vloupání

Z hlediska strategií vloupání jsme mezi autory jednotlivých map nezjistili významné rozdíly. Zjistili jsme pouze, že pachatelé využívající k dopravě ke svému cíli auto, častěji kreslí mapy typu 1 než ti, kteří tak nečiní. Ti, co jezdí za svým cílem dále, kreslí spíše mapu typu 2.

Závěr

Důležitým výsledkem analýzy mentálních map je zjištění, že přestože mentální mapy každého pachatele jsou rozdílné, lze je seskupit do 3 větších tematických typů. Toto je důležité zejména pro prevenci trestné činnosti. Fakt, že lze třídit a analyzovat zobrazení prostředí různých pachatelů nám pomáhá si upřesnit, co je pro takové pachatele v daném prostředí důležité, jak vůbec na takové prostředí nahlíží a jakým způsobem si vybírají své cíle. Na základě těchto zjištění (a dalšího výzkumu) bude možné částečně predikovat pohyb pachatele v prostoru.

12. Dotazník vazby na místo

Teoretické shrnutí¹³

Víme, že trestný čin se děje v určitém prostoru. Avšak tento koncept je velmi neosobní a nevyjadřuje žádný emotivní, či postojový vztah daného člověka. Proto, když mluvíme o trestné činnosti v prostoru, musíme hovořit o “místě”, ve kterém se tato činnost odehrává. Místo je důležité, protože obsahuje fyzické rozložení a odehrává se v něm lidská činnost a sociálně psychologické aktivity. Místo tedy obsahuje tři základní na sebe navazující komponenty: hodnocení, činnost a fyzické atributy daného prostředí (Relph, 1976; Canter, 1986).

Místo, které má specifický význam pro všechny jedince, je “domov”. Sixsmith (1986) rozděluje domov do tří kategorií: osobní, sociální a fyzický. Kritériem pro toto dělení jsou zkušenosti, které daný jedinec s určitým místem má. Domov má emoční význam (Willmott, Young, 1957), je to prostředek pro vyjádření vlastní identity (Godkin 1980; Rapoport, 1982; Proshansky a kol., 1983). Na druhou stranu je domov také vázán na teritorialitu (Porteous, 1976) a zahájení jakékoliv aktivity (Rakoff, 1977). Domov je základní kámen pocitu soukromí a bezpečí (Hayward, 1977).

Výzkum týkající se chování pachatelů ukazuje, jak důležitý domov je, protože dává důraz na interní reprezentaci (Trowbridge, 1913). Jedincův koncept domova tedy ovlivňuje také pachatelův výběr prostředí týkající se trestné činnosti.

Jak jsme se již zmiňovali, teritorialita je vázána na pocit domova. Teritorium je tedy jakési pokračování konceptů “místa” a “domova”. Sommer (1969) tvrdí, že teritorium může být definováno jako geografická oblast, která je osobní, vymezená a chráněná. Člověk si vytváří teritoria z následujících důvodů: reakce na vlastní či implikovanou přítomnost ostatních, odpověď na environmentální charakteristiky a na zajištění emocionálních potřeb (Altman, Chemers, 1980). Označení místa za “vlastní” je proces, kdy si jedinec vytváří vztah s prostředím díky činností,

¹³ Tato kapitola vychází z textu: Polišínská, V. A. (2007). Vliv rodinného zázemí a vazby na místo na výběr cíle pachatelů vloupání. *Společenské podmínky vzniku sociálních deviací, Sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS*. Kašperské Hory 18. - 20. dubna 2007, 208 - 213.

kteřé v prostředí provádí (Fisher, 1997; Korosec-Serfaty, 1985). Označení něčeho za "vlastní" je pro jedince velmi důležité. Mít něco či něco vlastnit, je postoj (Etzioni, 1991), který reflektuje vztah mezi jedincem a objektem. Podle Dittmara (1992) je pro člověka přirozené psychologicky vnímat spojení mezi sebou a různými věcmi, které vlastní.

Tímto se dostáváme k vazbě na místo. Vazba na místo je koncept, který zahrnuje nejen důležitost „místa“, ale také environmentální aspekt identity (Naništová, Mesárošová, 2000). Vazba na místo je založena na konceptu teritoriality jako zdroje identity (Feldman, 1985). Vazba na místo tedy spojuje různé koncepce emocionální a kognitivní zkušenosti mezi lidmi a určitými místy, které ústí v dané chování (Giuliani, 1991; Naništová, 1998).

V našem výzkumu jsme se zaměřili na otázku, jakým způsobem pachatelé hodnotí různá prostředí, a dále na to, jaký vliv má toto hodnocení na jejich trestnou činnost.

Výsledky

Dotazník vazby na místo vyplnilo 166 pachatelů. V dotazníku hodnotili 24 míst, počínaje vlastním domem, či bytem a Českou republikou konče, na pětibodové stupnici od "toto místo je pro mne velmi důležité" až po "toto místo mne nezajímá". Dotazník byl krátký a jeho vyplnění bylo tedy velmi rychlé.

V analýzách jsme se nejprve zaměřili na zjištění, zda lze u pachatelů zjistit určité větší charakteristické celky. Pomocí two-step clusterové analýzy jsme zjistili, že pachatele můžeme rozdělit do dvou skupin - skupina 1 obsahuje 101 pachatelů, zatímco skupina 2 obsahuje „pouze“ 53 pachatelů a 12 pachatelů muselo být vyřazeno, protože neohodnotili všechna místa.

Skupina 1

Tito pachatelé jsou více vázáni na své okolí. Jako velmi důležitá místa hodnotili dům (průměr 1,2) a město, kde bydlí oni sami či jejich rodiče. Širší okolí, kde bydlí jejich rodiče či příbuzní, je pro ně také důležité. Oproti tomu na místech, která se týkají známých, jim „pouze“ záleží. Podobně je tomu, i co se týče oblastí vymezených spíše kilometry: oblast do 5 km je pro ně obvykle důležitá, na místech do 15 a do 20 km jim záleží. Okres a kraj je pro ně důležitý. Na Čechách a Moravě jim záleží a Česká republika je pro ně

důležitá. Obecně lze tedy říci, že tito pachatelé mají větší vazbu na své okolí.

Skupina 2

Oproti tomu pachatelé typu 2 jsou mnohem volněji vázáni na svoje okolí. Vlastní dům je sice pro ně velmi důležitý (průměr 1,6), avšak již dům rodičů je pro ně spíše důležitý a na blízkých oblastech týkajících se rodičů a příbuzných jim záleží spíše méně či jen trochu. Na oblasti do 5 km jim trochu záleží, do 15 a 20 km je oblast spíš již nezajímá. Stejně tak na vlastním okrese a kraji, Čechách, Moravě a České republice jim jen trochu záleží. Obecně lze tedy říci, že tito pachatelé mají menší vazbu na své okolí.

Lze tedy shrnout, že co se týče vazby na místo, existují dva druhy pachatelů. Jeden typ je úzce vázán na své okolí, zatímco druhý má tyto vztahy volnější. Lze předpokládat, že tato pevnější či volnější vazba má následně i dopad na strategii a místo páchaní trestné činnosti.

Vazba na místo a osobnost

Zjišťovali jsme mimo jiné, zda vazba na místo může souviset s věkem pachatelů. Tato souvislost je naznačena, ale vztah není příliš významný (sig. 0,070). Spíše se ukazuje, že pachatelé v našem vzorku, kteří odešli později z domova, mají bližší vazbu na místo (sig.0.022). Bližší vazbu na místo uvádějí pak také pachatelé, kteří skórují výše v osobnostní dimenzi Sebeřízení (ST) (1. skupina Medián = 75; 2. skupina Medián = 66; sg. 0,003) .

U samotných pachatelů vloupání již věk ani odchod z domova významnou roli nehraje. U pachatelů vloupání zjišťujeme obdobnou souvislost mezi mírou vazby na místo a skórem dosahovaným v dimenzi ST (sg. 0,011). Jsou zde patrné také další rozdíly, které však nejsou příliš významné. Pachatelé vloupání s nižší vazbou na místo o něco níže skórují v dimenzi Závislost na odměně (RD).

Vazba na místa, která se týkají rodičů, negativně koreluje se skórem dosahovaným v této dimenzi (RD), slabá negativní korelace s dimenzí RD je patrná také u míst týkajících se známých. Ne příliš výrazná je také souvislost vazby na určitá místa s osobnostní dimenzí Odolnost (PS). Je možné, že zde hraje určitou roli vzdálenost místa, ke kterému je vazba utvářena. Lidé s vyšší odolností (PS) preferují některá místa (jako ulice známých, 15 km, lehce také 20 km, okres a dále kraj) než lidé s nižší odolností.

Vazba na místo a strategie páčání trestné činnosti

Z celkového počtu pachatelů vloupání (n=99) jich 60,6 % spadá do 1. skupiny, tedy mají větší vazbu na místo. Přesto v našem vzorku jsou tyto pachatelé o něco méně vázání na místo než pachatelé ostatních trestných činů (v clusteru 1 je jich 71,4 % z 35). Do druhé skupiny jich spadá 39,4 %.

Pokud porovnáme vzdálenost místa páčání trestné činnosti od domova u pachatelů vloupání na základě vazby na místo (skupina 1 a 2), můžeme vidět, že pachatelé typu 1 (s celkově větší vazbou na místo) páčají trestnou činnost častěji ve vzdálenosti do 20 km od domova (med. 20 km) než pachatelé z druhé skupiny (med. 40, viz tab. 39). Do 20 km se za svým cílem vydá 58 % pachatelů ze skupiny první a 45% ze skupiny druhé. Pachatelé z druhé skupiny ale častěji páčají trestnou činnost ve vzdálenosti do 5 km od domova než pachatelé ze skupiny první.

Tabulka 39

	Vzdálenost	Podíl
Skupina 1	do 5 km	15,8 %
	do 10 km	18,4 %
	do 20 km	18,4 %
	do 50 km	15,8 %
	do 100 km	15,8 %
	nad 100 km	15,8 %
Skupina 2	do 5 km	27,6 %
	do 10 km	6,9 %
	do 20 km	6,9 %
	do 50 km	27,6 %
	do 100 km	13,8 %
	nad 100 km	17,2 %

Z hlediska ochoty páchat trestnou činnost v blízkosti okolí svého bydliště jsou rozdíly mezi oběma skupinami patrnější. Zatímco „pouze“ 36,2 % pachatelů z první skupiny by bylo ochotno páchat delikty v oblasti do jednoho km od bydliště, ve druhé skupině tuto ochotu uvádí již 50 % pachatelů.

Z hlediska maximální vzdálenosti, kde jsou pachatelé vloupání ochotni páchat trestnou činnost, se obě skupiny příliš neliší. Zhruba tři čtvrtiny obou typů pachatelů jsou ochotny jet za svým cílem maximálně do 100 km. Maximální vzdálenost 100 km uvádí 40,4 % pachatelů v první skupině a 54,5 % ve skupině druhé.

Dále jsme se ptali pachatelů, zda se věnují trestné činnosti ve známé oblasti. Zjistili jsme, že pachatelé s větší vazbou na místo (skupina 1) páchají ve známé oblasti trestnou činnost méně často (53,4 % pachatelů v skupině 1) než pachatelé (71,1 % pachatelů ve skupině 2) s nižší vazbou na místo.

Pachatelé z první skupiny jsou častěji ochotni páchat trestnou činnost v místě svého bydliště (n=32, 21,9 %) oproti pachatelům z druhé skupiny (n=15), kde ochotu ke kriminální činnosti v místě bydliště neuvedl ani jeden pachatel.

Kategorické srovnání pachatelů obou skupin v souvislosti s průběhem vloupání ukázalo, že pachatelé se mezi sebou příliš neliší. Avšak pachatelé z první skupiny trochu více vyhledávají příležitost než pachatelé z druhé skupiny. Ti zas trochu více uvádějí, že plánují, ale zároveň riskují. Pachatelé v první skupině častěji k páchání trestné činnosti využívají situace (71,1 %) než pachatelé ve skupině druhé (51,0 %). Pokud se zaměříme pouze na pachatele vloupání, pak ti s větší vazbou na místo využívají situace častěji (70,2 % pachatelů) oproti pachatelům s nižší vazbou na místo (47,4 %).

Vazba na místo a mentální mapy

Následující tabulka 40 shrnuje korelace mezi složkami vazby na místo a složkami mentálních map.

Tabulka 40

dům - já	0,052	-0,075	-0,113	-0,045	0,028	-0,13	-,220*	0,006	-0,128
dům - rodiče	0,047	-0,113	-0,143	-,226*	-0,135	-0,043	-0,072	0,121	-0,134
dům - příb	0,052	-0,126	-,217*	-0,157	-0,193	-0,039	-0,087	0,097	-0,106
dům - známí	0,014	-0,139	-0,139	-0,02	-0,025	-,218*	-0,15	-0,002	-0,095
ulice - známí	-0,048	-0,074	-,214*	0,01	-0,073	-0,113	-0,062	0,072	-0,113
okres	-,198*	-0,044	0,008	0,15	0,02	0,031	0,087	-,205*	-0,174
kraj	-,206*	-0,033	-0,023	0,129	-0,032	-0,053	0,1	-,204*	-,210*
Čechy	-0,161	0,099	-0,057	,218*	0,042	-0,029	,270**	-0,126	-,224*
ČR	0,014	0,17	0,104	,230*	0,071	0,119	0,159	0,021	-0,03

** Korelace je významná na 0.01 úrovni. * Korelace je významná na 0.05 úrovni.

Přestože korelace nejsou moc silné, je vidět, že např. okres a kraj souvisí spíše s určitými charakteristikami. Tedy např. lidé s větší vazbou ke středně velkým oblastem kreslí spíše větší oblasti, které jsou méně lineární a mají méně čar.

Dále jsme se zaměřili na hledání souvislosti mezi vazbou na místo a zobrazením mentální mapy. Zde jsme zjistili, že pachatelé, kteří mají větší vazbu na místo (skupina první, n=36) spíše kreslí mentální mapy obecného charakteru s malým počtem drah, hran, obvodů, uzlů a orientačních bodů. Jsou to tedy mapy typu 2 a 3 (n=27).

Oproti tomu pachatelé, kteří mají nižší vazbu na místo (skupina 2, n=21) jsou rovnoměrně zastoupeni u všech typů map. To znamená, že pachatelé s větší vazbou na místo preferují místa vzdálenější, které tak dobře neznají a proto jsou jejich mapy spíše obecné. U pachatelů s nižší vazbou na místo však takováto diference již patrná není.

Závěr

Zjistili jsme, že vazba na místo hraje určitou roli ve strategii trestné činnosti pachatelů vloupání. Přestože není jedním z hlavních činitelů, jde o aspekt trestné činnosti, který musí být brán v úvahu. Nejenže lze pachatele zařadit do dvou skupin na základě vazby na místo, ale tato vazba následně ovlivňuje jak strategie, tak pohyb v prostoru, jak lze vidět na mentálních mapách.

13. Výsledky výzkumu a jejich vztah k prevenci

Trestný čin zahrnuje několik aspektů - osoba pachatele, osoba poškozeného a okolnosti trestného činu, např. místo a čas. Prevence kriminality se tedy na tyto složky následně zaměřuje s cílem snížení či zabránění kriminalitě. V rámci prevence se tedy nejrůznější rezorty, které se touto tematikou zabývají, soustředí právě na určitý aspekt kriminality. Preventivní programy jsou velmi často zacíleny na primární prevenci ve školách či mezi sociálně rizikovými jedinci. Dále se pracuje s oběťmi trestné činnosti, jako jsou děti, mladiství a ženy.

Prevence však zahrnuje také výzkum, ať již kriminologický či psychologický, který se zaměřuje na určitou složku kriminální aktivity. Výzkum odhaluje nejen dynamiku dané trestné činnosti, ale napomáhá nám také tomuto trestnému činu, či jeho pachateli blíže porozumět. Následně, když známe detailní aspekty dané trestné činnosti či skupiny pachatelů, můžeme na základě těchto informací vytvářet další preventivní programy či jiné aktivity s cílem snížit úroveň kriminality.

Náš výzkum se tedy zaměřil na pachatele vloupání. Jeho cílem bylo hlouběji porozumět této skupině pachatelů z několika důvodů. Hlavním důvodem bylo, že přestože vloupání či krádež tvoří velkou část celkové kriminality a naopak procento objasněných případů je malé, výzkum s následnou prevencí se tomuto trestnému činu příliš nevěnuje.

Proto jsme se rozhodli, že se zaměříme na hlubší analýzu pachatelů krádeží páchaných vloupáním. Výzkum zahrnoval rozhovory týkající se strategií vloupání a kreslení mentálních map míst, kde se pachatelé věnují trestné činnosti. Odsouzení dále vyplnili dotazníky a testy týkající se osobnosti, inteligence, agresivity a vazby na místo. Získaná data, která byla prezentována v předchozích kapitolách, nám blíže představují pachatele tohoto trestného činu. Jak lze tedy tyto poznatky využít v praxi?

Ve výzkumné oblasti tato publikace představuje první souhrnný náhled na charakteristiku pachatelů vloupání v České republice. Ovšem s prvním výzkumem se také objevují další otázky. Je naším cílem, aby další vědečtí pracovníci posunuli naše znalosti o pachatelích vloupání opět dál. Tato publikace je spíše jakýmsi „odrazovým můstkem“.

V oblasti prevence jsou pro nás nejdůležitější výsledky analýz týkající se strategií. Pokud víme, jaké jsou nejčastější složky vloupání, můžeme na potenciální pachatele působit tak, abychom dalšímu vloupání zabránili. Pokud víme o neúčinnosti některých preventivních opatření, např. alarmů, a známe její důvody, lze se dále zaměřit na vytváření efektivnějších postupů.

V oblasti penitenciární jsou důležité výsledky týkající se osobnosti a inteligence pachatelů a jejich vazby na místo. Díky těmto výsledkům lépe chápeme určitý typ odsouzených, kteří vykonávají trest odnětí svobody a následně můžeme modifikovat působení na tyto pachatele v rámci resocializačních programů tak, aby tyto intervence měly co největší efektivitu. Například vliv vazby na místo může být nesmírně důležitý z hlediska budoucí resocializace. Tím, že budeme vědět, nakolik je daný pachatel vázaný na své prostředí a zda se v tomto prostředí objevují preventivní či naopak kriminogenní prvky, můžeme doporučit, aby se pachatel do tohoto prostředí vrátil, či naopak aby se přesídlil jinam.

Věříme, že v oblasti policejní tyto výsledky přispějí ke zvýšení možnosti lepší objasnitelnosti tohoto trestného činu. V této sféře lze výzkum týkající se chování pachatelů v prostoru a mentálních map považovat za velmi důležitý.

Doufáme, že náš výzkum a tato publikace pomůže odborníkům v praxi a inspiruje další výzkumníky v tomto oboru.

Prezentace výsledků výzkumu

Konference

2010 - 15 - 18. 6. - Gothenburg, Švédsko - 20th Conference of the European Association of Psychology and Law

Příspěvek - The influence of intelligence, aggression and personality upon burglar's spatial behaviour

2008 - 8 - 10. 10. - Leiden, Holandsko - NSCR workshop Offenders on Offending

Příspěvek - Qualitative research of offenders' behaviour: Advantages, disadvantages and validity

2008 - 2 - 5. 9. - Edinburgh, Velká Británie - 8th Annual conference of the European Society of Criminology

Příspěvek - Why do Czech burglars travel very far? Questioning the near home hypothesis

2008 - 17 - 19. 3. - Izmir, Turecko - International Symposium on Environmental Criminology and Crime Analysis

Příspěvek- Spatial behaviour of burglars: Explaining the variance of Czech sample

2008 - 21. - 22. 1. - Bratislava, Slovensko - VII. Česko-slovenská konferencia Kvalitatívny prístup a metódy vo vedách o človeku „Kvalitatívny výskum vo verejnom priestore“

Příspěvek - Kvalitativní výzkum ve vězeňském prostředí 2: Spolupráce a kooperace s externisty

2007 - 26. - 29. 9. - Bologna, Itálie - 7th Annual Conference of the European Society of Criminology: Crime, crime prevention and communities in Europe

Příspěvek - The influence of personality upon spatial behaviour of burglars

2007 - 3. - 6. 7. - Praha - X. evropský psychologický kongres

Příspěvek - Spatial behaviour of burglars. Data, analysis, application in practice

2007 - 18. - 20. 4. - Kašperské hory - Seminář sekce sociální patologie: Společenské podmínky vzniku sociálních deviací

Příspěvek - Vliv rodinného zázemí a vazby na místo na výběr cíle pachatelů vloupání

2007 - 15. - 16. 1. - Olomouc - VI. Česko-slovenská konference Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku „Analýza a interpretace kvalitativních dat“.

Príspevek – Analýza chování v prostoru: využití mentálních map a rozhovorů

Publikace

Polišenská, V. A. (2010). Interviewing offenders in a penitentiary environment and the use of mental maps during interviews. In W. Bernasco (Eds.), *Offenders on Offending Learning About Crime From Criminals*. Willan Publishing, 273-289.

Polišenská, V. A. (2010). Trestný čin krádeže vloupáním: teorie a výzkum v zahraničí. *Kriminalistika*, 1, 27-35.

Polišenská, V. A. (2009). Popis osobnosti pachatele trestného činu vloupání dle Cloningerova dotazníku temperamentu a charakteru. *Československá psychologie*, 53, 6, 545-555.

Polišenská, V. A. (2008). Kvalitativní výzkum ve vězeňském prostředí 2: Spolupráce a kooperace s externisty. *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku V*. Bratislava.

Polišenská, V. A. (2008). Profilování pachatelů trestných činů. *Kriminalistika*, 4, 287-294.

Polišenská, V. A. (2008). A Qualitative approach to the criminal mobility: Questioning the near-home hypothesis. *Crime Patterns and Analysis*, 1, 47-59. <http://www.eccajournal.org/>

Polišenská, V. A. (2007). Analýza chování v prostoru: využití mentálních map. In V. Řehan , M. Šucha (Eds.), *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku IV.: Vybrané aspekty teorie a praxe*, 185-198. Olomouc.

Polišenská, V. A. (2007). Vliv rodinného zázemí a vazby na místo na výběr cíle pachatelů vloupání. *Společenské podmínky vzniku sociálních deviací: sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS*. Kašperské Hory 18. - 20. dubna 2007, str. 208 - 213.

Polišenská, V. A. (2007). Forensic Psychology in the Czech Republic. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 4, 55-67.

Literatura

- Allnutt, S., Wedgwood, L., Wilhelm, K., Butler, T. (2008). Temperament, substance use and psychopathology in a prisoner population: implications for treatment. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 11, 969 – 975.
- Altman, I., Chemers, M. (1980). *Culture and environment*. Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Appleyard, D. (1970). Styles and methods of structuring a city. *Environment and Behavior*, 2, 100-118.
- Atarhouch, N., Hoffmann, E., Adam, S., Titeca, J., Stillemans, E., Fossion, P., Bon, O. Le, Servais, L. (2004). Évaluation des traits caractéristiques de la psychopathie chez les adolescents délinquants [Evaluation of typical psychopathic traits with juvenile offenders]. *L'Encéphale: Revue de psychiatrie clinique biologique et thérapeutique*, 30(4), 369-375.
- Azcarate, E., Gutierrez, M. (1969). Differentiation of institutional adjustment of juvenile delinquents with the Hand Test. *Journal of Clinical Psychology*, 25 (2), 200-203.
- Baldwin, J., Bottoms, A. E. (1976). *The urban criminal: A study in Sheffield*. London: Tavistock Publications.
- Banás, P. (2003). *Vztah temperamentu a charakteru podle C. R. Cloninger a k Existenciální škále ESK*. Nepublikovaná diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
- Barker, M. (1999). The criminal range of house burglars. In D. V. Canter, L. J. Alison (Eds.), *Offender profiling series: Volume two, Profiling in policy and practice*. Aldershot: Ashgate.
- Becker, G. (1968). Crime and punishment: An economic approach. *Journal of Political Economy*, 7, 169-217.
- Bell, P., Fisher, J. D., Loomis, R. J. (1978). *Environmental Psychology*. London: W. B. Saunders Company.
- Bennell, C., Jones, N.J. (2005). Between a ROC and a hard place: A method for linking serial burglaries by modus operandi. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 2, 23-41.
- Bennett, T., Wright, R. (1984). *Burglars on burglary: Prevention and the offender*. Aldershot: Gower.
- Bergvall, A., Nilsson, T., Hansen, S. (2003). Exploring link between character, personality disorder and neuropsychological fiction. *European Psychiatry*, 16, 334-344.
- Bernasco, W. (2008). Them again? Same-offender involvement in repeat or near repeat burglaries. *European Journal of Criminology*, 5(4), 411-431.
- Bernasco, W. (2009). Burglary. In M. Tonry (Eds.), *The Oxford Handbook on crime and public policy*. Oxford University Press.

- Bernasco, W. (Eds.). (2010). *Offenders on offending: Learning about crime from criminals*. Willan Publishing.
- Bernasco, W., Luykx, F. (2003). Effects of attractiveness, opportunity and accessibility to burglars on residential burglary rates of urban neighborhoods. *Criminology*, 41, 3, 981 - 1002.
- Bernasco, W., Nieuwbeerta, P. (2004). How do residential burglars select target areas? A new approach to the analysis of criminal location choice. *British Journal of Criminology*, 45, 3, 296-315.
- Boulding, K. (1956). *The Image*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Brantingham, P., Brantingham, P. (1975). Residential burglary and urban form. *Urban Studies*, 12, 273-284.
- Brantingham, P. J., Brantingham, P. L. (1993). Nodes, paths and edges: Considerations on the complexity of crime and the physical environment. *Journal of Environmental Psychology*, 13, 3-28.
- Breakwell, G. M. (2000). Interviewing. In G. M. Breakwell, S. Hammond, C. Fife-Shaw (Eds.), *Research methods in psychology*. Thousand Oaks: Sage.
- Bricklin, B., Piotrowski, Z. A., Wagner, E. E. (1962). *The Hand test: a new project technique with special reference to the prediction of overt behavior*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.
- Brown, B. B., Altman, I. (1981). Territoriality and residential crime: A conceptual framework. In P. J. Brantingham, P. L. Brantingham (Eds.), *Urban Crime and Environmental Criminology*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Brown, B. B., Bentley, D. L. (1993). residential burglars judge risk: The role of territoriality. *Journal of Environmental Psychology*, 13, 51-61.
- Budd, T. (1999). *Burglary of domestic dwellings: Findings from the British Crime Survey*. Criminal Justice Unit, Home Office.
- Cadwallader, M. T. (1976). Cognitive distance in intraurban space. In G. T. Moore, R. G. Golledge (Eds.), *Environmental knowing*. Stroudsburg, PA: Dowden, Hutchinson and Ross, 32-45.
- Canter, D. (1977). *Psychology of place*. Palgrave Macmillan Publisher.
- Canter, D. (1986). Putting situations in their place: Foundations for bridge between social and environmental psychology. In A. Furnham (Ed.), *Social behavior in context*. Boston: Allyn, Bacon.
- Canter, D. (1995). *Criminal shadows*. London: Penguin.
- Canter, D. (1996). *Psychology in action*. Aldershot: Dartmouth Publishing Company.
- Canter D. V., Hodge, S. (2000). Criminal's mental maps. In Turnbull, L. S., Hendrix, E. H., Dent, B. D. (Eds.), *Atlas of crime: Mapping the criminal landscape*. Arizona: Oryx Press. 184-191.
- Capone, D. L., Nichols, W. (1975). Crime and distance: An analysis of offender behaviour in space. *Proceedings of the Association of American Geographers*, 45-49.

- Casey, J. E., Joyce, P. R. (1999). Personality disorder and the temperament and character inventory in the elderly. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 4, 302-308.
- Cieurzo, C., Keitel, M. A. (1999). Ethics in qualitative research. In Suzuki, L. A., Kopala, M. (Eds.), *Using qualitative methods in psychology* (63-75). Thousand Oaks: Sage.
- Cloninger, C. R. (1994). The Genetic structure of personality and learning: A phylogenetic model. *Clinical Genetics*, 46, 124-137.
- Cloninger, C. R., Przybeck, T. R., Svrakic, D. M., Wetzel, R. D. (1994). *The Temperament and Character Inventory (TCI): A guide to its development and use*. St. Louis, MO: Center for Psychobiology of Personality.
- Cloninger, C. R., Svrakic, D. M. (1997). Integrative psychobiological approach to psychiatric assessment and treatment. *Psychiatry*, 2, 120-141.
- Coleman, A. (1985). *Utopia on trial: Vision and reality in planned housing*. First Edition, London: Hilary Shipman.
- Černoušek, M. (2002). Kouzlo mentálních map. *Psychologie Dnes*, 11, 18-19.
- Čermák, I. (1998). *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta.
- Červená, K., Preiss, M., Matoušek, M., Brunovský, M. (2003). Vztah mezi vigilitou a charakteristikou osobnosti. *Psychiatrie*, 7, 30-32.
- Česko. *Zákon č. 101/2000 Sb.*, o ochraně osobních údajů, v platném znění. Staženo 1. 6. 2010 z <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/>.
- Česko. *Zákon č. 101/2000 Sb.*, o ochraně osobních údajů, v platném znění. Staženo 1. 6. 2010 z <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/>.
- Česko. *Zákon č. 106/1999 Sb.*, o svobodném přístupu informacím, v platném znění. Staženo 1. 6. 2010 z <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/>.
- Česko. *Zákon č. 110/1999 Sb.*, v platném znění, kterou se vydává řád výkonu trestu. Staženo 1. 6. 2010 z <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/>.
- Česko. *Zákon č. 169/1999 Sb.*, o výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění. Staženo 1. 6. 2010 z <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/>.
- Česko. *Zákon č. 40/2009 Sb.*, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, ÚZ Sagit – podle stavu k 26. 1. 2009.
- Česko. *Zákon č. 140/1961 Sb.*, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, poznámkové vydání s judikaturou (Jelínek, J., Sovák, Z.) – podle stavu k 1. 4. 2003, Praha: Linde.
- Česko. *Zákon č. 140/1961 Sb.*, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, ÚZ Sagit – podle stavu k 1. 1. 2010.
- Davies, P. (2000). Doing research with female offenders. In Jupp, V., Davies, P., Francis, P. (Eds.), *Doing criminological research*. London: Sage. 82-96.

- Dittmar, H. (1992). *The social psychology of material possessions: To have is to be*. New York: St. Martin's Press.
- Dolan, M., Rennie, C. (2007). Is juvenile psychopathy associated with low anxiety and fear in conduct-disordered male offenders? *Journal of Anxiety Disorders*, 21, 1028-1038.
- Downs, R. M., Stea, D. (1973). Cognitive maps and spatial behavior: Process and products. In R. M. Downs, D. Stea (Eds.), *Image and Environment*. Chicago, IL: Aldine.
- Drbohlav, D. (1991). Mentální mapa ČSFR. *Sborník České geografické společnosti*, 3, 163-176.
- Dunn, C. S. (1980). Crime area research. In D. E. Georges-Abeyie, K. D. Harries (Ed.), *Crime: A spatial perspective*. New York: Columbia University Press.
- Elffers, H. (2004). Decision models underlying journey to crime. In G. Bruinsma, H. Elffers, J. de Kaiser, *Punishment, places and perpetrators: Developments in criminology and criminal justice research*. Willan Publishing.
- Etzioni, A. (1991). The Socio-economics of property. *Journal of Social Behavior and Personality*, 6, 465-468.
- Farmer, R., Field, C., Gremore, T., Chapman, A., Nash, H., Mayer, J. (2003). Passive avoidance learning among females as a function of Cloninger's temperament typology. *Personality and Individual Differences*, 34, 983 - 997.
- Farrington, D. P. (1996). The explanation and prevention of youthful offending. In J. D. Hawkins (Ed.), *Delinquency and crime: Current theories*, 68 - 148. New York: Cambridge University Press.
- Fife-Shaw, C. (2000). Questionnaire design. In G. M. Breakwell, S. Hammond, C. Fife-Shaw (Eds.), *Research methods in psychology*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Fisher, G. N. (1997). *Individuals and environment: A psychological approach to workspace*. New York: Walter de Gruyter.
- Fridrich, J., Nociar, A. (1991). *Test ruky*. Bratislava: Psychodiagnostika.
- Gabor, T., Gottheil, E. (1984). Offender characteristics and spatial mobility: An empirical study and some policy implications. *Canadian Journal of Criminology*, 26, 267-281.
- Gärling, T. (1989). The role of cognitive maps in spatial decisions. *Journal of Environmental Psychology*, 9, 269-278.
- Gärling, T., Bööök, A., Lindberg, E. (1985). Adults memory representations of the spatial properties of their everyday physical environment. In R. Cohen (Ed.), *The development of spatial cognition*, Hillsdale, NJ: Erlbaum Laerence.
- Giotakos, O., Vaidakis, N., Markianos, M., Spandoni, P., Christodoulou, G. N. (2004a). Temperament and character dimensions of sex offenders in relation to their parental rearing. *Sexual and Relationship Therapy*, 2, 141-150.

- Giotakos, O., Markianos, M., Vaidakis, N., Christodoulou, G. (2004b). Sex hormones and biogenic amine turnover of sex offenders in relation to their temperament and character dimensions. *Psychiatry Research*, 3, 185-193.
- Giuliani, M. V. (1991). Toward an analysis of mental representations of attachment to the home. *Journal of Architectural and Planning Research*, 2, 133-146.
- Godkin, M. A. (1980). Identity and place: Clinical applications based on notions of rootedness and uprootedness. In A. Buttimer, D. Seamon (Eds.), *The Human experience of space and place*. London: Croom Helm.
- Golledge, R. G., Stimson, R. J. (1997). *Spatial behavior: A geographic perspective*. London: The Guildford Press.
- Gregorová, S. (1998). Juvenilná delikvencia v kontexte Cloningerovho modelu osobnosti. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 4, 339-347.
- Gremore, T., Chapman, A., Farmer, R. (2005). Passive avoidance learning as a function of behavioral inhibition and activation among female inmates. *Personality and Individual Differences*, 39, 925-936.
- Gustavson, C., Stahlberg, O., Sjödin, A., Forsman, A., Nilsson, T., Anckarsäter. (2007). Age at onset of substance abuse: A crucial covariate of psychopathic traits and aggression in adult offenders. *Psychiatry Research*, 153, 195-198.
- Hakim, S., Rengert, G., Schachmurove, Y. (2001). Target search of burglars: A revised economic model. *Papers in Regional Science*, 80, 121 - 137.
- Ham-Rowbottom, K. A., Gifford, R., Shaw, K. T. (1999). Defensible space theory and the police: assessing the vulnerability of residences to burglary. *Environmental Psychology*, 19, 117-129.
- Hard, G. (1988). Umweltwahrnehmung und mental Maps im Geographieunterricht. *Praxis Geographie*, 18,7, 14-17.
- Hayward, G. (1977). *Psychological concepts of home among urban middle class families with young children*. Unpublished thesis, City University of New York.
- Heidlerová, J., Klik, J. (1999). Poznámky k současné práci psychiatra ve vězeňském zařízení. *Československá psychiatrie*, 8, 524-528.
- Heretik, A. (2004). *Forenzná psychológia*. Bratislava: SPN.
- Hollin, C. R. (1989). *Psychology and crime: an introduction to criminological psychology*. New York: Routledge.
- Hosák, L., Csémy, L., Preiss, M., Čermáková, E. (2005). Predikce úspěšnosti ústavní odvykáací léčby u závislých na metamfetaminu. *Česká a slovenská psychiatrie*, 2, 82-87.
- Hynek, A., Hynková, J. (1980). Percepce prostředí a mentální mapy ve výchově k péči o životní prostředí. *Geografie*, 5, 233-248.
- Chaiken, M. R., & Chaiken, J. M. (1984). Identifying types of offenders for public policy. *Crime and Delinquency*, 30, 195-226.

- Ingham, R., Vanwesenbeeck, I., Kirkland, D. (1999). Interviewing on sensitive topics. In Memon, A., Bull, R. (Eds.), *Handbook of the psychology of interviewing*. Chichester: Wiley. 145-163.
- Irving, B. (1980). Police interrogation: a case study of current practice. *Research study no. 2, London*. Royal Commission on Criminal Procedure.
- Kaplan, S. (1973). Cognitive maps in perception and thought. In R. M. Downs, D. Stea (Eds.), *Image and environment*. Chicago, IL: Aldine.
- Kaplan, S. (1976). Adaptation, structure and knowledge. In G. T. Moore, R. G. Golledge (Eds.), *Environmental knowing*. Stroudsburg, PA: Dowden, Hutchinson and Ross, 32-45.
- Kitchin, R. M. (1994). Cognitive maps: What are they and why study them? *Journal of Environmental Psychology, 14*, 1-9.
- Kocsis, R., Cooksey, R., Irwin, H., Allen, G. (2002). A further assessment of "Circle theory" for geographic psychological profiling. *The Australian and New Zealand Journal of Criminology, 35*, 43 - 62.
- Konrád, Z. (1996). *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Policejní Akademie České republiky: Praha.
- Korosec-Serfaty, P. (1985). Experiences and uses of the dwelling. In I. Altman, D. Stea (Eds.), *Home environments*, New York: Plenum.
- Kožený, J., Tišanská, L. (1998). Formální vlastnosti dotazníku TCI testované na datech adolescentů. *Československá psychologie, 1*, 75-83.
- Kožený, J., Tišanská, L., Dvořák, V. (1998). Osobnostní profil detoxikovaných žen s diagnózou F10.2: Prediktivní potenciál Cloningerova dotazníku temperamentu a charakteru. *Československá psychologie, 1*, 84-90.
- Kožený, J., Tišanská, L., Mezník, J. (1998b). Dotazník temperamentových a charakterových rysů TCI: Profil osob ve výkonu trestu. *Československá psychologie, 3*, 218-226.
- Kudryavtsev, J. A., Ratinova, N. A. (1999). The psychological typology of criminal homicidal aggression. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 43* (4), 459-472.
- Kuchařová, J. (2005). *Dotazník temperamentu charakteru TCI-r: pokus o validizaci*. Nepublikovaná diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.
- Ladd, F. C. (1970). Black youths view their environment: Neighborhood maps. *Environmental Behavior, 2*, 64-79.
- Lanir, Z. (1993). The 'principles of war' and military thinking. *The Journal of Strategic Studies, 16* (1), 1 - 17. London: Frank Cass.
- Laukkanen, M., Santtila, P., Jern, P., Sandnabba, K. (2008). Predicting offender home location in urban burglary series. *Forensic Science International, 176*, 224-235.
- Loučimová, B., Preiss, M., Chrzová, D., Bareš, M. (2005). Příspěvek k validizaci dotazníku temperamentu a charakteru C. R. Cloninger pomocí životního příběhu: kazuistická studie. *Psychiatrie, 1*, 5-13.

- Lukasiewicz, M., Falissard, B., Michel, L., Neveu, X., Reynard, M., Garsquet, I. (2007). Prevalence and factors associated with alcohol and drug-related disorders in prison: a French national study. *Substance Abuse Treatment, Prevention and Policy*, 2, 1-10.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Massachusetts Institute of Technology.
- MacEachren, A. M. (1992). Application of environmental learning theory to spatial knowledge acquisition. *Cartographic Journal*, 28, 152-162.
- Maguire, M., Bennet, T. H. (1982). *Burglary in a Dwelling*. London: Heinemann.
- Martin, C. (2000). Doing research in prison setting. In Jupp, V., Davies, P., Francis, P. (Eds.), *Doing criminological research*. London: Sage. 215-233.
- Mawby, R. I. (2001). *Burglary*. Willan Publishing.
- Morrison, W. (1995). *Theoretical criminology: from modernity to post-modernism*. Great Britain, London: Cavendish Publishing Limited.
- Morselli, C., Royer, M. (2008). Criminal mobility and criminal achievement. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 45, 4 - 21.
- Mulder, R. T. (2002). Personality pathology and treatment outcome in major depression: Review. *American Journal of Psychiatry*, 3, 359-371.
- Naništová, E. (1998). Dimenzie vazby na miesto rodiska a ich verifikácia 40 rokov po nútenej geografickej relokácii. *Sociológia*, 4, 377-394.
- Naništová, E., Mesárošová, B. (2000). Analýza väzby na miesto a environmentálnych dispozícií detí z vidieka a z miesta. *Psychológia a patopsychológia*, 1, 3-22.
- Nee, C., Taylor, M. (1988). Residential burglary in the Republic of Ireland: A situational perspective. *The Howard Journal*, 2, 105 - 115.
- Nelson, E. C., Cloninger, C. R. (1997). The Tridimensional Personality Questionnaire as a predictor response to nefazodone in a large multi-site study. *Journal of Affective Disorder*, 44, 201 - 207.
- Netík, K. a kol. (1997). *Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck.
- Netík, K. (1998). K posuzování takzvané agresivity. *ProPsy*, 5, 14-15.
- Newman, O. (1972). *Defensible space: Crime prevention through environmental design*. New York, NY: Macmillan.
- Nichols, W. W. Jr. (1980). Mental Maps, social characteristics and crime mobility. In D. E. Georges-Abeyie, K. D. Harries (Eds.), *Crime: A spatial perspective*. New York: Columbia University Press.
- Noaks, L., Wincup, E. (2004). *Criminological research. Understanding qualitative methods*. London: Sage.
- Novotný, O. a kol. (2007). *Trestní právo hmotné 2. Zvláštní část. 5. Vydání*. Praha: ASPI.
- Panek, P. E., Rush, M. C. (1985). Response patterns analysis of the Hand Test: age

- differences. *Journal of Personality Assessment*, 49 (1), 37-42.
- Panek, P. E., Stoner, S. (1979). Test-retest reliability of the Hand Test with normal subjects. *Journal of Personality Assessment*, 43 (2), 135-7.
- Payne, S. (2000). Interview in qualitative research. In Memon, A., Bull, R. (Eds). *Handbook of the psychology of interviewing*. Chichester: Wiley. 89-102.
- Pelissolo, A., Ecochard, P., Falissard, B. (2008). Psychometric characteristics of Cloninger's criteria for personality disorder in a population of French prisoners. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 1, 30-34.
- Polišenská, V. A. (2004). Burglars: Territory and strategy. In: Czerederecka, A. a kol. (Eds.), *Forensic psychology and law: Facing the challenges of a changing world*, Krakow, 66-74.
- Polišenská, V. A. (2005) Kvalitativní výzkum ve vězeňském prostředí a ovlivňující faktory. In I. Čermák, Chrz, V. (Eds.), *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku IV: Vybrané aspekty teorie a praxe*, 109-114. Olomouc.
- Polišenská, V. A. (2006). Mentální mapy: definice, výzkum a otázka prostorového rozhodování. *Československá psychologie*, 1, 64-70.
- Polišenská, V. A. (2007). Vliv rodinného zázemí a vazby na místo na výběr cíle pachatelů vloupání. *Společenské podmínky vzniku sociálních deviací*, Sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS. Kašperské Hory, 18. – 20. dubna 2007, 208 – 213.
- Polišenská, V. A. (2008). Spatial behaviour of property offenders: questioning the near-home hypothesis. *Crime Patterns and Analysis*, 1, 47-59. Staženo 06-02-2010 z <http://www.eccajournal.org/>.
- Polišenská, V. A. (2009). Popis osobnosti pachatele trestného činu vloupání dle Cloningerova dotazníku temperamentu a charakteru. *Československá psychologie*, 53, 6, 545-555.
- Potchak, M., McGloin, J., Zgoba, K. (2002). A spatial analysis of criminal effort: Auto theft in Newark, New Jersey. *Criminal Justice Policy Review*, 13, 257 – 285.
- Preiss, M. (2000). Cloningerova teorie temperamentu a charakteru a klinická praxe, *Psychiatrie*, 4, 43-45.
- Preiss, M. (2005). Diagnostika poruch osobnosti – chyby a omyly. *Sanquis*, 38, 17-19.
- Preiss, M., Klose, J. (2001). Diagnostika poruch osobnosti pomocí teorie C. R. Cloningera. *Psychiatrie*, 4, 226-231.
- Preiss, M., Klose, J. (2002). Ravenovy standardní progresivní matice – současné zkušenosti. *Československá psychologie*, 46, 2, 158-164.
- Preiss, M., Kuchařová, J., Novák, T., Štěpánková, H. (2007). The Temperament and Character Inventory – revised (TCI-R): A psychometric characteristics of the Czech version. *Psychiatria Danubia*, 19, 1-2, 27-34.
- Preiss, M., Rodriguez, M., Houbová, P. (2002). Vliv akutního stavu na diagnostiku poruch osobnosti. *Psychiatrie*, 7, 18-21.

- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., Kaminoff, R. (1983). Place - identity: Physical world socialization of the self. *Journal of Environmental Psychology*, 3, 57-83.
- Porteous, J. D. (1976). Home: The territorial core. *Geographical Review*, 66, 383-390.
- Raboch, J. (1996). „Pachatelé“ pohlavního zneužívání. *Česká a slovenská psychiatrie*, 1, 18-24.
- Rakoff, R. (1977). Ideology in everyday life: The meaning of the house. *Politics and Society*, 7, 85-104.
- Rapoport, A. (1982). Identity and environment: A cross-cultural perspective. In J. S. Duncan (Ed.), *Housing and identity*. New York: Homes and Meier.
- Ratcliffe, J. H. (2001). *Residential burglars and urban barriers: A quantitative spatial study of the impact of Canberra's unique geography on residential burglary offenders*. Canberra: Criminology Research Council.
- Ratcliffe, J. H. (2003). Suburb boundaries and residential burglars. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, článek č. 246, 1-6. Staženo 06-02-2010 z <http://www.aic.gov.au/>.
- Raven, J. C., Court, J. H., Raven, J. (1991). *Ravenove progresívne matice pre pokročilých (APM). Príručka*. Bratislava: Psychodiagnostika.
- Raven, J. (2002a; 5/17/02). Response to Flynn: Searching for justice: The discovery of IQ gains over time. *WebPsychEmpiricist*. Staženo 01-01-2009 z <http://wpe.info/vault/ravenflyn/ravflynab.html/>.
- Raven, J. (2002b). Spearman's Raven legacy. *Testing International*, 12, 2, 7-10.
- Raven, J. (2008). The Raven Progressive Matrices Tests: Their theoretical basis and measurement model. In: Raven, J., Raven, J. (Eds.), *Uses and abuses of intelligence: Studies advancing Spearman and Raven's Quest for non-arbitrary metrics*. Unionville, New York: Royal Fireworks Press.
- Reiner, R. (1991). *Chief constables*. Oxford: Clarendon Press.
- Relf, E. (1976). *Place and placelessness*. London: Pion.
- Rengert, G., Wasilchick, J. (1985). *Suburban burglary: A time and place for everything*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.
- Rengert, G. F., Wasilchick, J. (2000). *Suburban burglary: A tale of two suburbs*. Illinois: Charles C. Thomas.
- Repetto, T. (1974). *Residential crime*. Cambridge, MA: Ballinger.
- Ruchkin, V., Eisemann, M., Hagglof, B., Cloninger, C.R. (1998). Interrelations between temperament, character, and parental rearing in male delinquent adolescents in Northern Russia. *Comprehensive Psychiatry*, 4, 225 - 230.
- Říčan, P. (2004). *Cesta životem*. Praha: Portál.
- Shover, N. (1991). Burglary. In M. Tonry (Eds.) *Crime and justice: A review of research*. Chicago: University of Chicago Press.
- Simová, M., Preiss, M., Bareš, M., Kopeček, M., Ježková, T., Stopková, P., Klose, J. (2004). Změny osobnostních rysů v průběhu psychiatrické hospitalizace. Pilotní

- studie s Cloningerovým dotazníkem temperamentu a charakteru (TCI). *Psychiatrie*, 8, 286-292.
- Sixsmith, J. (1986). The meaning of home: An exploratory study of environmental experience. *Journal of Environmental Psychology*, 6, 281-298.
- Snook, B. (2004). Individual differences in distance travelled by serial burglars. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 1, 53-66.
- Snopek, M., Hublová, V. (2008). Sociální opora a její vztah k životní spokojenosti, sebehodnocení, a osobnosti u adolescentů: rodové rozdíly. *Československá psychologie*, 5, 500 - 509.
- Sommer, R. (1969). *Personal space: The behavioral basis of design*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Spalová, B. (2000). Pohraniční prostor (Žitý prostor obyvatel česko-německého pomezí v Lužických horách). In Zich, F. (Eds.), *Vytvoření přeshraničního společenství na česko-německé hranici*. Ústí nad Labem: Sociologický ústav AV ČR, 243-267.
- Spencer, C., Blades, M. (1986). Pattern and process: A review essay on the behavioural geography and environmental psychology. *Progress in Human Geography*, 10, 230-248.
- Spurný, J. (1996). *Psychologie násilí: o psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychické obrany proti němu*. Praha: Eurounion.
- Suris, A. a kol. (2004). Measures of aggressive behavior: Overview of clinical and research instruments. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 165-227.
- Strakowski, S. M., Stoll, A. L., Tohen, M., Faedda, G. L., Goodwin, D. C. (1993). The Tridimensional Personality Questionnaire as a predictor of six month outcome in first episode mania. *Psychiatry Res*, 48, 1-8.
- Svoboda, M. (2005). *Psychologická diagnostika dospělých*. Praha: Portál.
- Svoboda, M., Krejčířová, D., Vágnerová, M. (2001). *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál.
- Svrakic, D. M., Draganic, S., Hill, K., Bayon, C., Przybeck, T. R., Cloninger, C. R. (2002). Temperament, character, and personality disorders: etiologic, diagnostic, treatment issues. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 3, 189 -195.
- Švancara, J. (1986). *Kompendium vývojové psychologie*. Praha: SPN.
- Taylor, R. B. (1988). *Human Territorial Functioning*. New York: Cambridge University Press.
- Taylor, M., Nee, C. (1988). The role of cues in simulated residential burglary. *British Journal of Criminology*, 3, 396 - 401.
- Tseloni, A., Osborn, D., Trickett, A., Pease, K. (2002). Modelling property crime using the British Crime Survey. *British Journal of Criminology*, 42, 109-128.
- Tolman, E. C. (1948). Cognitive maps in rats and men. *Psychological Review*, 55, 189-208.
- Towl, G. J. (Eds.). (2006). *Psychological research in prisons*. Wiley-Blackwell.

- Trowbridge, C. (1913). On fundamental methods of orientation and imaginary maps. *Science*, 38, 990.
- van Koppen, P. J., Jansen, R. (1998). The road to robbery: Travel patterns in commercial robberies. *British Journal of Criminology*, 38, 230 – 247.
- Vybíral, Z. (1999). Chyby v našich vnitřních mapách. *Psychologie Dnes*, 10, 18-19.
- Vymětal, J. a kol. (2007). *Speciální psychoterapie*. Praha: Grada.
- Wagner E. E., Maloney, P., Wilson, D. G. (1981). Split-half and test-retest hand test reliabilities for pathological samples. *Journal of Clinical Psychology*, 37 (3), 589-92.
- Walmsley, D. J., Saarinen, T. F., MacCabe, C. L. (1990). Down under or center stage? The world images of australian students. *Australian Geographer*, 21,2, 164-173.
- Weiss, P. (2001). Pachatelé sexuálních agresí. *Československá psychologie*, 5, 417 – 427.
- Wiles, P., Costello, A. (2000). *The road to nowhere: The evidence for travelling criminals*. London: Home Office (Home Office Research Study No. 207).
- Young, M. (1991). *An inside job*. Oxford: Clarendon Press.

Věcný rejstřík

- Agrese 94-95,96,98,99,104,106,108,109,110
- Anamnestický dotazník 25,28,29,41,163
- Bezpečnost 15,17,103
- Blízkost domova 37
- Dotazník vazby na místo 26,29,137-143,175
- Forenzní psychologie 27
- Hodnocení prostředí 36
- Chování
 - pachatelů 28,33,34,38,137
 - v prostoru 110,123,125,128
- Krádež vloupáním 31,41
- Kvalitativní
 - analýza 103
 - metody 27
 - výzkum 27
- Kvantitativní
 - přístup 27
 - výzkum 28
- Mentální mapy 115-136,141
- Organizace výzkumu 21-26
 - časový rozvrh 14
 - komunikace 11,13,17
- Osobnost 62,78,90,95,97,98,102,110,135,139
 - Cloningerův dotazník temperamentu a charakteru – TCI-r 25,29,62,78
- Právní aspekty 15
- Profilování 39
- Projektivní metody 28,95,96
- Ravenovy progresivní matice 82,83,85
- Semistrukturovaný rozhovor 13,16,25,28,167
- Strategie 34,35,51,52,59,60,61,81,82,90,110,135,136,140
- Student 11,12,13,17,21,22,25,127
- Test ruky – Hand test 25,28,96
- Vazba na místo 138,139,140,141
- Vězeňský psycholog 16,23,24,103
- Vězeňský řád 14
- Výzkumná dilemata 19

Jmenný rejstřík

- Allnutt, S. - 63
Altman, I. - 37,38,137
Appleyard, D. - 117,124,125,
126,127
Atarhouch, N. - 63
Azcarate, E. - 109,114
Baldwin, J. - 37,38
Banás, P. - 62
Barker, M. - 34,37
Becker, G. - 36
Bell, P. - 127
Bennell, C. - 39
Bennett, T. - 36
Bergvall, A. - 63
Bernasco, W. - 34,36,37,40
Boulding, K. - 115
Brantingham, P. - 36,37,38
Breakwell, G. M. - 19
Bricklin, B. - 28,95,96
Brown, B. B. - 37,38
Budd, T. - 35
Cadwallader, M. T. - 123,125
Canter D. - 27
Capone, D. L. - 38
Casey, J. E. - 62,70
Cieurzo, C. - 11,17,18,20
Cloninger, C. R. - 62,64,65,66,67
70,71,72,81
Coleman, A. - 38
Černoušek, M. - 127
Čermák, I. - 94
Červená, K. - 67
Davies, P. - 11
Dittmar, H. - 138
Dolan, M. - 63
Downs, R. M. - 28,115,123
Drbohlav, D. - 123,127,128
Dunn, C. S. - 34
Elffers, H. - 39
Etzioni, A. - 138
Farmer, R. - 63
Fife-Shaw, C. - 19,28
Fisher, G. N. - 138
Fridrich, J. - 95,96,99,100,102
103,104,114
Gabor, T. - 38
Gärling, T. - 28,123,125
Giotakos, O. - 62,63
Giuliani, M. V. - 138
Godkin, M. A. - 137
Golledge, R. G. - 35,36,123
127,128
Gregorová, S. - 62
Gremore, T. - 63
Gustavson, C. - 63
Hakim, S. - 37
Ham-Rowbottom, K. A. - 37,38
Hard, G. - 116
Hayward, G. - 137
Heidlerová, J. - 18
Heretik, A. - 82
Hollin, C. R. - 82
Hosák, L. - 62
Hynek, A. - 127
Chaiken, M. R. - 29
Ingham, R. - 24
Irving, B. - 27
Kaplan, S. - 116
Kitchin, R. M. - 116,123,125
Kocsis, R. - 38
Konrád, Z. - 34

Korosec-Serfaty, P. -138
 Kožený, J. - 62,63,66,67,70
 Kudryavtsev, J. A. - 99
 Kuchařová, J. - 67,71
 Ladd, F. C. -117
 Lanir, Z. - 35
 Laukkanen, M. -38
 Loučimová, B. -62,67
 Lukasiewicz, M. -63
 Lynch, K. - 115,116,117,125,126
 MacEachren, A. M. - 28,123
 Maguire, M. -34,36
 Martin, C. - 20
 Mawby, R. I. - 33
 Morselli, C. - 38
 Mulder, R. T. - 62,63
 Naništová, E. -138
 Nee, C. - 34,36,37
 Nelson, E. C. -62
 Netík, K. - 27,94,95,102,104,114
 Newman, O. - 36
 Nichols, W. W. Jr - 38.
 Noaks, L. - 18,19
 Panek, P. E. - 99
 Payne, S. - 15,16,17
 Pelissolo, A. -63
 Polišenská, V. A - 18,28,35,38,147
 Potchak, M. -38
 Preiss, M. - 62,63,66,67,70,71,73,84
 Proshansky, H. M. -137
 Porteous, J. D. -137
 Raboch, J. - 27
 Rakoff, R. -137
 Rapoport, A. -137
 Ratcliffe, J. H. - 37
 Raven, J. - 9,25,26,29,82,83,84
 85,88,89
 Reiner, R. - 27
 Relph, E. -137
 Rengert, G. - 36,38,39,117
 Repetto, T. -36,38
 Ruchkin, V. -63
 Shover, N. - 33
 Simová, M. - 62,67
 Sixsmith, J. A. - 137
 Snook, B. - 38
 Snopek, M. -67
 Sommer, R. -137
 Spalová, B. -127
 Spenser, C. -116
 Strakowski, S. M. - 62
 Svoboda, M. - 28,83,84,85,114
 Svrakic, D. M. - 62,64,65,72
 Taylor, R. B. - 34,36,37,38
 Tseloni, A. - 36
 Tolman, E. C. -115
 Towl, G. J. -27
 Trowbridge, C -137.
 van Koppen, P. J. -38
 Vybíral, Z. - 126,128
 Vymětal, J. - 18
 Wagner, E. E. -28,95,99
 Walmsley, D. - 116
 Weiss, P. - 27,38
 Wiles, P. - 37
 Young, M. - 27,137

Přílohy

Příloha 1 - Souhlas

Věznice:

Datum návštěvy:

Jméno testujícího:

Jméno tazajícího (napište hůlkovým písmem):

Prohlašuji, že se dobrovolně účastním výzkumu s názvem „Zkušenost pachatelů trestných činů a její vliv na chování a prevenci“. Jsem si vědom, že informace, které podávám, jsou pravdivé a zároveň, že je mi zaručena veškerá anonymita.

Podpis:

Příloha 2 - Anamnestický dotazník

Osobní informace:

Rok narození _____

Národnost (česká/romská/jiná) _____

Stav před pobytím ve vězení (vyberte 1 možnost)

Svobodný - žil s rodiči

Svobodný - žil sám

Žil s partnerkou

Ženatý

Rozvedený

Vdovec

Změnil se Váš stav během pobytu ve vězení? Ano / Ne¹⁴. Nyní jsem _____

Pokud žijete sám, v kolika letech (ve kterém roce) jste odešel z domu?¹⁵ _____

Pokud jste žil sám, vrátil jste se domů na déle než jeden měsíc? Ano / Ne

Proč? _____

Kdy? _____

Děti

Máte děti? Ano/ Ne, kolik _____

Očekává nyní vaše partnerka dítě? Ano / Ne

Jsou děti s jedním partnerem? Ano / Ne

Pokud NE, s kolika partnerkami máte děti a kolik? _____

Vzdělání¹⁶

Základní škola		Střední škola	
Střední odborné učiliště		Vyšší odborná škola	
Střední odborné učiliště s maturitou		Vysoká škola	

Jaký byl obor vašeho studia? _____

Byl jste na vojně? Ano / Ne

Zaměstnání

Vypište svá předchozí zaměstnání?

Byl jste zaregistrován na pracovním úřadě? Ano/Ne

Od _____ do _____.

Byl jste zaměstnán i v době kdy jste se věnoval trestné činnosti? Ano / Ne

Musel jste vysvětlovat nový přísun peněz rodině či známým?

Řidičský průkaz

Máte řidičský průkaz? Ano / Ne

Byl vám řidičský průkaz odebrán? Ano / Ne

Pokud ano: proč a jak dlouho? _____

Vlastnil jste nebo vlastníte auto? Ano / Ne

Řídil jste i bez řidičského průkazu? Ano/ Ne

¹⁴ Zakroužkujte to, co platí.

¹⁵ Uveďte oba údaje

¹⁶ Uveďte rok ukončení a obor

Rodina

Do 18 let jste žil s:¹⁷

S oběma rodiči	
Pouze s matkou	
Pouze s otcem	
S matkou a nevlastním otcem	
S otcem a nevlastní matkou	
S jinými příbuznými	
S adoptovanými rodiči	
V dětském domě	

Máte vlastní sourozence? Ano / Ne

Pokud ano, kolik? _____

Máte nevlastní sourozence? Ano / Ne

Pokud ano, kolik? _____

Máte doložené psychické problémy, se kterými se léčíte? Ano / Ne

Jaké? _____

Jaké je (bylo) zaměstnání rodičů?

Otec _____

Matka _____

Jaké máte záliby?

Bydliště

Uveďte místo bydliště¹⁸ _____

Bydlel jste celý svůj život na této adrese? Ano/Ne

Pokud ne, kde jste bydlel předtím (uveďte i roky, od kdy do kdy)?

Násilí

Byl jste do svých 18 let rodiči (opatrovníky) fyzicky trestán? Ano/Ne

Z jakých důvodů? _____

Byl jste někdy svědkem hádky rodičů (opatrovníků)? _____

Jak časté byly tyto hádky

___ denně

___ jednou týdně

___ dvakrát týdně

___ jednou za měsíc

Vyústily tyto hádky tak, že byli rodiče na sebe agresivní (např. máma dala facku tátovi a on ji to oplatil)? _____

Vyústily tyto hádky tak, že byli vaši rodiče agresivní na vás?

Uhodil jste někdy vaši partnerku? Ano / Ne

Pokud ano, z jakých důvodů? _____

Pokud ano, jak často?

___ jednou

___ jednou za rok

___ jednou za měsíc

___ jednou za týden

___ několikrát za týden

¹⁷ Pokud se situace měnila, uveďte časové období, s kým jste kdy žil.

¹⁸ Pouze název města, u vesnice uveďte i okres

Drogy

Na základě pětibodové stupnice, ohodnoťte, jak často jste bral následující drogy:

nikdy

párkrát (ne více než 10x za život)

docela často (mezi 10x a 50x za rok)

často (mezi 50x a 100x za rok)

velice často (více než 100x, každý týden)

Pil alkohol (pivo, víno atd.)	1	2	3	4	5
Kouřil marihuanu	1	2	3	4	5
Jedl lysohlávky	1	2	3	4	5
Bral extázy	1	2	3	4	5
Bral heroin	1	2	3	4	5
Bral kokain	1	2	3	4	5
Bral amfetaminy	1	2	3	4	5
Bral pervitin	1	2	3	4	5

Trestné chování

V kolika letech jste začal s trestnou činností? _____

V kolika letech jste byl poprvé sebrán policií? _____

Kolikrát jste byl zatčen? _____

Po kolikáté jste ve výkonu trestu? _____

Kolik jste měl alternativních trestů a jakých? _____

Pamatujete si na svou první trestnou činnost?

Co: _____

Kde: _____

Kdy: _____

S kým _____

Důsledky: _____

Přehled kriminální činnosti

Druh činnosti	Počet trestaných
Krádež	
Krádež v obchodě	
Předávání ukradených věcí	
Loupež	
Vloupání do domu	
Vloupání do jiného majetku	
Krádež aut	
Krádež z aut	
Podvod	
Napadení	
Vlastnictví zbraně	
Obchodování s drogami	
Vlastnictví drog	
Rušení veřejného pořádku	
Žhárství	
Řízení pod vlivem alkoholu	
Jiné	

Další informace

Za co jste nyní ve vězení: _____

Od _____ Do _____

Co plánujete, až budete na svobodě? _____

- _____ rodinné domy
- _____ byty v 2 - 5 patrových domech
- _____ byty v panelácích
- _____ chaty
- _____ kostely, fary, hřbitovy
- _____ obchody
- _____ restaurace, bary
- _____ skladiště
- _____ garáže, kůlny
- _____ benzinová pumpa
- _____ zlatnictví
- _____ obchod se zbraněmi
- _____ autoopravna
- _____ lékárna

7. Pokud nepůsobíte v budovách, ale v ulicích, tak v jakých?

- _____ hlavní
- _____ vedlejší
- _____ slepé
- _____ na kraji města/ vesnice
- _____ bez světel
- _____ u neobydlených míst (garáže, sklady)
- _____ u nádraží

8. Specializujete se spíše na auta? _____

Čas

1. Nejčastěji se věnujete trestné činnosti

- _____ v noci (22 - 5)
- _____ ráno (5 - 9)
- _____ dopoledne (9 do 12)
- _____ odpoledne (12 do 16)
- _____ večer (16 do 22)

2. Proč jste si vybral tento čas? Jaké jsou výhody a má i nějaké nevýhody?

3. V kterých dnech?
- _____ pondělí
 - _____ úterý
 - _____ středa
 - _____ čtvrtek
 - _____ pátek
 - _____ sobota
 - _____ neděle

4. Proč jsou tyto dny lepší než jiné dny?

5. Roční období
- _____ po celý rok
 - _____ na jaře
 - _____ v létě
 - _____ na podzim
 - _____ v zimě

6. Proč?

Rozhodnutí

1. Proč jste se rozhodl se věnovat trestné činnosti?
 - potřeba peněz
 - pod vlivem ostatních
 - naskytla se příležitost
 - jako pomsta, ze zlosti
 - pod vlivem alkoholu
 - z pocitu dobrodružství
 - jen tak
2. Vyhledáváte objekty vhodné k vloupání? Ano / Ne
3. Jak získáváte informace, která oblast/ který objekt je vhodný na trestnou činnost?
 - po cestě například z práce atd.
 - vydáváním se na průzkumné výpravy
 - na základě tipu
 - nápadným chováním vlastníků objektu
 - během práce
 - z novin (úmrť)
4. Jak podle vás vypadá vhodný objekt na vykradení?
5. Plánujete akci předem? Ano/Ne
6. Pokud plánujete, jak se připravujete?
7. Pokud neplánujete, proč?
8. Zkontrolujete si oblast / dům / auto napřed? Ano / Ne
9. Pokud ano, jak dlouho předem? týden
 2 - 3 dny předem
 pár hodin
10. Když narazíte náhodou na objekt, který by stál za vykradení
 - vykradu ho hned
 - vrátím se k němu téhož dne
 - vrátím se k němu do týdne
 - nevykradu jej bez pořádné přípravy
 - nevykradu ho vůbec
11. Co vás odradí od vykradení určitého objektu?
 - alarm
 - sousedé
 - dobrá viditelnost cíle
 - kolemjdouc
 - zámek
 - psi
 - jiné
 - parkoviště
 - sklad
 - zastávka veřejné dopravy
 - policie
 - stanoviště taxikářů
 - výškové domy
 - obchodní domy
 - hlídači
14. Jak daleko od vašeho domova musíte být, abyste vykradl nějaký objekt?
15. Jaká je největší vzdálenost, kterou jste ujel za cílem?

- nijak daleko, vykradu i sousedy
- o ulici dál
- na druhé straně vesnice, městečka, čtvrti
- v sousední vesnici, městě, čtvrti
- v jiné vesnici, městě, městské čtvrti
- v jiném okrese
- v jiném kraji
- více jak kilometr
- 1 - 5 km
- 5 - 10 km
- 10 - 30 km
- 30 - 60 km
- 60 - 100 km
- 100 a více km

Věci

1. Co berete za věci?

- šperky, zlato
- starožitnosti
- zbraně
- peníze
- elektronika
- alkohol, cigarety
- drogy, léky
- jídlo
- nářadí
- stavební materiály
- koberce
- porcelán
- jiné

2. Odhadněte jakou hodnotu mají věci, které obvykle berete?

- do 1 000 Kč
- do 5 000 Kč
- do 10 000 Kč
- více kolik?

3. Kolik si vyděláte za jednu akci? _____

4. Co si za takto vydělané peníze opatříte?

5. Máte již předem kupce na zboží?

Ano / Ne

6. Berete věci

- které mi padnou do oka
- na které mám kupce
- které vypadají zajímavě
- které se snadno prodají
- беру všechno

7. Za jak dlouho se zbavujete kradených věcí?

- do hodiny
- do 6 hodin
- do dne
- do týdne
- do jiného termínu

8. Kde přechováváte kradené zboží?

- doma
- u příbuzných
- u známých

9. Prodáváte zboží _____ jinde
_____ sám
_____ přes kontakt

Lidé

1. Během vykrádání objektů pracujete vždy
_____ sám
_____ se stejným partnerem
_____ s více partnery, ve skupině
_____ s různými partnery
2. A jak často? _____ vždy
_____ jednou
_____ až 5 x
_____ pravidelně
_____ nikdy

Rizika

1. Co podle vás snižuje riziko přistižení při činu, např. vysoké keře před domem, sousedi daleko apod.
2. Co podle vás zvyšuje riziko přistižení při činu.
3. Poté, co jste vykradl dům, změnilo se vaše chování? Například: Šel byste loupit do stejné oblasti anebo byste se přemístil někam jinam?

Setkání

1. Přemýšlíte o lidech, které jste okradl?
2. Vykradl byste objekt, ve kterém jsou lidé? Ano / Ne
3. Jak zjistíte, že je objekt prázdný?
4. Připravujete se na takové možné setkání? _____ Ano / Ne
5. Pokud se připravujete na takové setkání, jakou plánujete vlastní reakci?
6. Stalo se vám někdy, že jste se během vloupání setkal s majitelem objektu?
Ano / Ne
7. Jak jste reagoval na setkání se svědkem?
8. Jak hodnotíte celou situaci?
_____ může si za to sám
_____ potřeboval jsem ty věci
_____ chtěl jsem ho jen zastrašit
_____ je mi to jedno
_____ vadil mi
9. Svědek byl _____ Muž / Žena
10. Svědek byl starý _____ do 18 let
_____ od 19 do 29 let
_____ od 30 do 39 let
_____ od 40 do 49 let
_____ od 50 do 59 let
_____ starší než 60
11. Svědek byl _____ kolemjdoucí
_____ majitel
_____ policista
12. Bylo více svědků? Pokud ano, kolik? _____
13. Jak by se měl svědek chovat, abyste na něj nezaútočil?

Vazba na místo

1. Kdyby se měla ve vašem okolí postavit továrna, co byste cítil?
2. Snažil byste se s tím něco udělat? Například podepsat petici?
3. Znáte své sousedy? Bavíte se spolu?
4. Jak byste se cítil, kdybyste se musel stěhovat, například kvůli zničené vesnici po povodních?
5. Jakým aktivitám se věnujete ve svém okolí? Např. chození do hospody, kuželky, nákupy, odvádění do školky, práce apod. Nachází se tato místa na vaší mapce?
6. Jste na něco ve svém okolí hrdý?
7. Jaké byly vaše chyby, které vedly k vašemu zatčení?

Příloha 4 - Dotazník vazby na místo

Zde jsou vypsány obecné názvy míst z Vašeho okolí. Prosím ohodnoťte, jak jsou pro Vás tato místa emočně důležitá podle pocitu sounáležitosti, domova, atd.

1	2	3	4	5
Velmi důležitě	důležité	záležit	trochu záležit	spíše nezáležit nezajímá mne
1. můj dům/ byt				_____
2. dům/ byt mých rodičů				_____
3. dům/ byt mých příbuzných				_____
4. dům/ byt mých známých				_____
5. ulice, ve které bydlím				_____
6. ulice, kde bydlí mí rodiče				_____
7. ulice, kde bydlí mí příbuzní				_____
8. ulice, kde bydlí mí známí				_____
9. čtvrť města/ vesnice, kde bydlím				_____
10. čtvrť města/ vesnice, kde bydlí mí rodiče				_____
11. čtvrť města/ vesnice, kde bydlí mí příbuzní				_____
12. čtvrť města/ vesnice, kde bydlí mí známí				_____
13. město/ vesnice, kde bydlím				_____
14. město/ vesnice, kde bydlí mí rodiče				_____
15. město/ vesnice, kde bydlí mí příbuzní				_____
16. město/ vesnice, kde bydlí mí známí				_____
17. okolí do 5 km, kde bydlím				_____
18. okolí do 15 km, kde bydlím				_____
19. okolí do 20 km, kde bydlím				_____
20. okres				_____
21. kraj				_____
22. Čechy				_____
23. Morava				_____
24. Česká republika				_____

Pachatelé vloupání: osobnost, agrese a strategie

PhDr. Veronika A. Polišínská, Ph.D., MSc.

Mgr. Michaela Borovanská

Mgr. Sylvie Koubalíková

Vydal Psychologický ústav AVČR, v.v.i. v roce 2010

Návrh obálky Sarah Grimová

Jazyková redakce Mgr. Eva Janová

Technická redakce PhDr. Jindřiška Kotrlová

1. vydání

Náklad 200 výtisků

Tisk Ing. Tomáš Havránek - polygrafická výroba

Jungmannova 3, 110 00 Praha 1

ISBN 978-80-86174-14-3